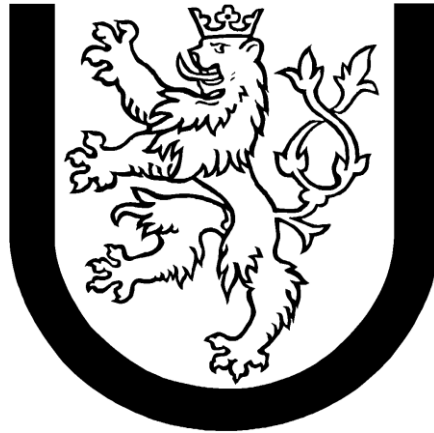

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Rigorózní práce

**Právní vývoj institutu odvolání a dovolání
v civilním procesu na základě právních předpisů
vydaných v letech 1895 až 2000**

Mgr. Miroslav Volf

Plzeň 2016

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

Obor: Právní dějiny

Rigorózní práce

**Právní vývoj institutu odvolání a dovolání
v civilním procesu na základě právních předpisů
vydaných v letech 1895 až 2000**

Mgr. Miroslav Volf

Plzeň 2016

*"Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma: **Právní vývoj institutu odvolání a dovolání v civilním procesu na základě právních předpisů vydaných v letech 1895 až 2000** zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury."*

V Plzni dne 5. 4. 2016

Podpis autora práce

.....

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Právní vývoj institutu odvolání a dovolání před rokem 1895.....	3
3. Institut odvolání a dovolání v 19. století.....	6
3.1. Odvolání podle zákona č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních	6
3.2. Dovolání podle zákona č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních	15
4. Odvolání a dovolání za první Československé republiky.....	20
4.1. Odvolání v českém návrhu civilního řádu soudního.....	20
4.2. Dovolání v českém návrhu civilního řádu soudního.....	27
4.2.1. Německá právní úprava jako zdroj inspirace pro právní úpravu dovolání.....	32
4.2.2. Změna dovolání na základě zákona č. 251/1934 Sb. z. a n.	40
5. Odvolání a dovolání po roce 1948.....	46
5.1. Odvolání podle zákona č. 142/1950 Sb.....	48
5.2. Stížnost pro porušení zákona podle zákona č. 142/1950 Sb.	51
5.3. Odvolání podle zákona č. 99/1963 Sb.....	52
6. Odvolání a dovolání po roce 1989.....	57
6.1. Odvolání podle zákona č. 519/1991 Sb.....	59
6.2. Dovolání podle zákona č. 519/1991 Sb.....	59
6.2.1. Změna právní úpravy dovolání podle zákona 238/1995 Sb.	78
6.3. Úprava odvolání v komparaci s úpravou dovolání v zákoně č. 519/1991 Sb..	82
7. Odvolání a dovolání podle tzv. Velké novely z roku 2000	85
7.1. Odvolání podle zákona č. 30/2000 Sb.....	85
7.2. Dovolání podle zákona č. 30/2000 Sb.....	93
8. Závěr	97
Resumé.....	103

1. Úvod

Téma této práce bylo vybráno proto, neboť právní úprava institutu odvolání a dovolání je neustálým aktuálním tématem v právním prostředí našeho státu a pohlédneme-li zpět do historie, zjistíme, že vždy se najde něco, co může být inspiračním zdrojem pro další budoucí úpravu těchto právních institutů.

Práce je zaměřena na historický vývoj těchto opravných prostředků, na jejich zakotvení v jednotlivých právních předpisech, jejich přerod, popř. zánik v určitém období a v neposlední řadě jejich juristický rozbor.

I když práce se zabývá obdobím let 1895 až 2000, rozhodně je na místě se zmínit také o vývoji a zakotvení těchto institutů v předcházejícím období, zejména o Josefském soudním řádu z roku 1781, který poprvé zakotvil institut dovolání. Významným dalším řádem byl civilní řád soudní z roku 1895, a to i proto, že tento soudní řád u nás platil až do roku 1950. V práci se budu zabývat dále vývojem těchto opravných prostředků v období první Československé republiky, dále po roce 1948, kdy došlo ke zrušení institutu dovolání a dalším obdobím po roce 1989.

Záměrem této práce je popsat právní úpravu odvolání a dovolání, zejména se práce zaměří na změny, které nastaly u těchto opravných prostředků s využitím i judikatury příslušných soudů. V neposlední řadě půjde i o zhodnocení, zda změny přinesly klady či záporny ve vývoji těchto právních institutů, a co vedlo zákonodárce k novelizacím jejich právní úpravy.

Základní otázkou systému opravných prostředků je vyjasnění role a účelu každého opravného prostředku v něm, ale stejně tak smysl a účel systému opravných prostředků jako celku. Jde o vyřešení vzájemného vztahu jednotlivých opravných prostředků, resp. řízení o nich.

Nelze než souhlasit s A. Mackovou, že řešení rozporu či problému mezi snahou o co možná nejrychlejší nastolení právní jistoty na straně jedné a požadavkem správnosti rozhodnutí, resp. řízení, ve kterém bylo rozhodnutí vydáno, na straně druhé bylo, je a asi i bude věčnou otázkou civilního procesu. Avšak hranice musí být stanovena a přezkum správnosti rozhodnutí nemůže probíhat donekonečna. Závaznost

a nezměnitelnost rozhodnutí musí být pravidlem a přípustnost zásahu do nich jasně formulovanou výjimkou.¹

¹ MACKOVÁ, A. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 8, s. 38.

2. Právní vývoj institutu odvolání a dovolání před rokem 1895

Z právněhistorického vývoje pro institut odvolání a dovolání bylo směřodonné, že v českém právu se původně nerozlišovalo civilní a trestní řízení. Proces navíc byl v principu jednostupňový a soudnictví bylo organizováno s ohledem na příslušnost jednotlivých stavovských skupin. Jednotlivé stavy se řídili vlastním právem a až na některé výjimky podléhaly jurisdikci vlastních soudů.² Postupem doby se v oblasti městských soudů začal proces rozlišovat na civilní a trestní. Rozsudek soudu bylo možné napadnout apelací, pokud byl v rozporu s psaným právem, nebo bylo také možné podat tzv. žádost o naučení k vrchnímu právu.

Výrazným mezníkem pro vývoj institutu odvolání na našem území byl rok 1548, kdy došlo ke zřízení apelačního soudu – radě nad apelací. Byl zřízen za vlády panovníka Ferdinanda I. s původním úmyslem soustředit odvolání od všech soudů. Pro odpor šlechty nebylo však možné tak širokou pravomoc prosadit a tak se stal apelační soud pouze odvolací instancí pro městské soudy. Proti rozhodnutím zemských – šlechtických soudů nebylo odvolání nadále možné. Zemské soudy rozhodovaly jako soudy v první a poslední instanci.

Ve vývoji opravných prostředků jako další významný mezník nám představovalo Obnovené zřízení zemské z roku 1627, na základě něhož byla umožněna revize rozsudků zemských soudů. Tím zemské neboli šlechtické soudy ztratily svou svrchovanost.

V období panování Josefa II. došlo k vydání Josefínského soudního řádu (1781), který civilní soudní proces upravoval samostatně a formálně jej tak odlišil od řízení ve věcech trestních.³ Civilní soudní řád Josefa II. také definitivně odstranil obyčejové procesní právo v českých zemích. Soudní řád císaře Josefa II. ze dne 1. května 1781 upravil principy soudního řízení podle obecného práva, tj. Obnoveného řízení zemského z roku 1627 a vydaných k němu deklaratorií a novel (1640) a pragmatik (1753).⁴

² MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva*. Praha: Linde, 1997, s. 72.

³ Srv. SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 54.

⁴ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V. *Kodifikace a vývoj občanského práva procesního v 18. a 19. století*. In: *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku*. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 100.

Velmi brzy po jeho vyhlášení bylo však nutné četnými dvorskými dekrety a rezolucemi civilní proces dále upravovat a doplňovat. Následkem zejména nových obchodních a dopravních poměrů byly brzy zahájeny pokusy, které vyvolaly zákony o mimořádných řízeních.

Na základě civilního řádu soudního byly tak položeny základy moderního civilního řízení. Veškeré soudnictví v tomto období bylo prohlášeno za „věc státní“.⁵ Postupně se tak začala prosazovat zásada rovnosti osob před zákonem a překonávat tak zbytky středověkého procesního práva stavů. V civilním soudním řádu Josefa II. nacházíme spoustu nadčasových prvků.⁶ Tímto řádem byla důsledně zavedena zásada dispoziční a také projednací. Zásada projednací převládá nad zásadou inkviziční, do této doby uplatňovanou v trestním řízení. Strany sporu přebírají většinu hlavní aktivity v řízení, kdy soud zůstává naopak jen pasivním činitelem.⁷ Zásada dispoziční umožňuje, aby strana sporu sama disponovala se žalobou – mohla ji vzít zpět či uzavřít smír apod.⁸

Novým civilním řádem soudním Josefa II. byla stanovena soustava trojinstančního rozhodování. Zákonná úprava civilního řízení sporného byla velmi složitá a nejednotná. Jejím vzorem byl obecný německý proces, který byl pozdějšími právními předpisy modernizován.⁹

Pojetí josefínského soudního řádu odpovídalo ideji absolutismu o racionálně a dobře spravovaném státě, jak bylo patrné z přirozenoprávních zásad, že „již sám zdravý rozum to dává, že v každé pořádné zemi každému obyvatele zastání přísluší, aby on svého vlastního jmění požívati mohl, neboť kdyby to nebylo, nejen pokoj obecný, ale i šťastnost jednoho každého jediného přišla by k vytržení.“¹⁰

Nový civilní řád soudní umožňoval uplatňovat řádné i mimořádné opravné prostředky. Řádným opravným prostředkem proti nepravomocnému rozsudku soudu první instance byla apelace (odvolání) a proti rozsudku soudu druhé instance, řádná revize (dovolání).

⁵ SCHELLEOVÁ, I. *Český civilní proces*. Praha: Linde, 1997, s. 60.

⁶ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 54.

⁷ SCHELLEOVÁ, I. *Český civilní proces*. Praha: Linde, 1997, s. 62.

⁸ MALÝ, K., SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1918*. 2. vyd. Jinočany 1993, s. 331.

⁹ STAVINHOVÁ, J., HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno 2003, s. 25.

¹⁰ ELIÁŠ, K. Sto let civilního soudního řádu. *Právník*. 1995, roč. 134, č. 8, s. 807.

Právě dovolání bylo poprvé zakotveno v právněhistorickém vývoji v právním předpisu – civilním soudním řádu Josefa II. Odtud pak institut dovolání prošel dalším svým vývojem a byl pro procesní řízení zdokonalován.

Mezi odvoláním (apelací) a dovoláním (řádnou revizí) v podstatě nebyl žádný obsahový rozdíl, takže dovoláním mohly být uplatňovány stejné důvody jako při odvolání. Dovolání v tomto procesu mělo tedy charakter odvolání a znamenalo tedy přezkoumání po stránce skutkové i právní.¹¹ V obou případech tedy jak odvolání, tak dovolání měly suspenzivní i devolutivní účinek, platil ale zákaz novot.¹² Dále platil zákaz reformace in peius. Připojení se odpůrce k těmto opravným prostředkům se nepřipouštělo.

Dovolání, jako opravný prostředek, mělo dvoustranný charakter, neboť odpůrce mohl proti tomuto vznesenému opravnému prostředku v zákonné lhůtě podat odpověď, v níž mohl vyvracet důvody uvedené v dovolání. Dovolání bylo třeba ohlásit a potom provést. Současné ohlášení a provedení opravného prostředku nebylo však vyloučeno.¹³

Jelikož dovolání bylo v civilním řádu ukotveno jako „řádná revize“, bylo tak zprvu zakotveno jako řádný opravný prostředek. Odvolat se bylo možné proti nepravomocnému rozsudku odvolacího soudu, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu první instance. Avšak potvrzující rozsudek odvolacího soudu nebylo možné dovoláním napadnout. Napadnout potvrzující rozsudek odvolacího soudu tzv. mimořádným dovoláním bylo možné až v pozdější době.¹⁴ Samotné dovolací řízení bylo v době přijetí civilního řádu soudního založeno na zásadě písemnosti.

¹¹ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974, s. 41.

¹² WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

¹³ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974, s. 41.

¹⁴ Tato možnost byla zakotvena na základě dvorského dekretu č. 2593 sb. z. s., ze dne 15. února 1833.

3. Institut odvolání a dovolání v 19. století

Josefínský soudní řád včetně své právní úpravy dovolání se stal předlohou pro zákon č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních – dále jen „civilní řád soudní“.¹⁵ Podle civilního řádu soudního mohla strana uplatnit opravný prostředek proti rozhodnutí soudu první instance odvoláním. Proti usnesení soudu první stolice uplatňovala rekurz. Jako opravný prostředek proti rozhodnutí soudu druhé stolice se mohlo uplatnit dovolání. Proti usnesení soudu druhé stolice bylo možné užít dovolací rekurz.¹⁶

3.1. Odvolání podle zákona č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních

Úpravu odvolání najdeme v části čtvrté, prvním oddílu civilního řádu soudního. Odvolání mohlo být užito pouze proti rozsudku,¹⁷ který vynesl soud první instance. Odvolací soud mohl přezkoumat rozhodnutí soudu první instance pouze v mezích odvolacích důvodů.¹⁸

Při odvolacím řízení musely být strany zastoupeny před soudem advokátem.¹⁹ Sepsání a podání odvolacích spisů za chudé strany, které nebyly zastoupeny advokáty, mohly vedle úředníků státního zastoupení toto učinit i úředníci procesního soudu, avšak před odvolacím soudem musela být strana zastoupena advokátem vždy.

Odvolací lhůta pro podání odvolání byla čtrnáctidenní,²⁰ a nesměla být prodloužena. Jednalo se tak o lhůtu konečnou.²¹ Pro každou stranu začala běžet doručením písemného vyhotovení rozsudku,²² ve věcech nepatrných však prohlášením rozsudku, když obě strany byly přítomny.

¹⁵ Dále v textu vycházím ze znění zákona uvedeného v HARTMANN, A. Civilní soudní řád ze dne 1. srpna 1895, č. 113 ř. z. s uvozovacím zákonem a zákony a nařízeními v platnosti zachovanými. Tábor 1898.

¹⁶ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974, s. 49-50.

¹⁷ § 461 zákona č. 113/1895 ř. z.

¹⁸ § 462 zákona č. 113/1895 ř. z.

¹⁹ § 463 zákona č. 113/1895 ř. z.

²⁰ V řízení směnečném dle § 555 odst. 2 a v řízení nájemném dle § 575 odst. 1 zákona č. 113/1895 ř. z. byla osmidenní.

²¹ § 128 zákona č. 113/1895 ř. z.

²² § 464 zákona č. 113/1895 ř. z.

Odvolání byly civilním řádem soudním přiznány jak devolutivní, tak suspenzivní účinky. Včasným podáním se stavěla jak právní moc, tak vykonatelnost napadeného rozsudku.²³

Podání odvolání muselo být zásadně písemné a podepsané advokátem u procesního soudu první stolice. Zákon ho nazývá přípravným podáním (odvolacím spisem).²⁴ Zákon umožňuje i výjimku a upravuje možnost podání tohoto opravného prostředku i ústně do soudního protokolu v případě, pokud v sídle soudu nesídlí alespoň dva advokáti. Soudce, který protokol sepisoval, měl stranu zejména vyzvat, aby přesně udala odvolací důvody, učinila určitý odvolací návrh, aby udala okolnosti a důkazy, které pro odvolací důvody měly být nově předneseny a měl jí poučit o právních následcích, pokud by se tyto údaje opominuly.

Kromě všeobecných požadavků musel odvolací spis obsahovat následující:²⁵

1. Označení odvolacího soudu
2. Označení rozsudku, z něhož se odvolává
3. Určité prohlášení, krátké označení odvolacích důvodů a prohlášení, zda se navrhuje zrušení nebo změna rozsudku
4. Skutkové okolnosti a průvodní prostředky, kterými měla být dokázána pravdivost odvolacích důvodů
5. Podpis advokáta, pokud nebylo odvolání dáno do protokolu

Pokud bylo odvolání včas podáno, doručilo se odpůrci odvolatele. Pozdě podané odvolání bylo odmítnuto procesním soudem první instance.²⁶

Obligatorní neveřejné řízení (předběžné) musel zahájit odvolací soud z úřední povinnosti,²⁷ bez ohledu na vůli stran. Zákon nařizoval, že předseda senátu musel odvolací spisy v každém jednotlivém případě prozkoumat a pokud shledal, že je zde některý z případů v zákoně uvedených,²⁸ musel předložit v neveřejném zasedání odvolacímu senátu.

²³ § 466 zákona č. 113/1895 ř. z.

²⁴ § 465 zákona č. 113/1895 ř. z.

²⁵ § 467 zákona č. 113/1895 ř. z.

²⁶ § 468 zákona č. 113/1895 ř. z.

²⁷ § 470 zákona č. 113/1895 ř. z.

²⁸ § 471 zákona č. 113/1895 ř. z.

Důvodem, pro který odvolání mohlo být vyřízeno v neveřejném řízení, byly nejprve jisté vady samotného odvolání. Jednalo se o takové vady, které znemožňovaly odvolacímu soudu, aby mohl vůbec rozvinout svůj přezkum. Takové vady se mohly dotýkat odvolacího soudu samotného, jednak samotné osoby odvolatele, jednak úkonu samotného odvolání.

Dle ustanovení § 471 zákona č. 113/1895 ř. z. se jednalo o tyto případy:

1. Když odvolací soud nebyl příslušný k rozhodnutí o vzneseném odvolání.

Vada odvolání se dotýkala odvolacího soudu tehdy, když odvolací soud byl k rozhodnutí o odvolání nepříslušný ať věcně či místně. Pokud odvolací soud shledal v neveřejném řízení svou nepříslušnost, odvolání neodmítl, nýbrž usnesením vyslovil svou nepříslušnost a odkázal odvolání na příslušný odvolací soud,²⁹ aniž se do dalšího zkoumání odvolání směl pustit. Proti tomuto usnesení byl tehdy přípustný pouze rekurs, jestliže jej vyhradil odvolací soud.³⁰

Ten soud, na nějž důsledkem usnesení přešla činnost odvolacího soudu, byl právním posouzením otázky příslušnosti vázán a byl povinen z úřední povinnosti zahájit odvolací řízení,³¹ buď hned, nebo po právoplatném usnesení odvolacího soudu, pokud v něm byl vyhrazen rekurs.

2. Když odvolání se podle zákona jevílo nepřípustné, nebo nebylo podáno v zákonné lhůtě.

Odvolání se jevílo nepřípustné, když bylo podáno někým, komu tento opravný prostředek vůbec nepřislušel, nebo někým kdo se tohoto opravného prostředku platně vzdal.³²

Pokud šlo o toto zřeknutí, bylo podmínkou toho, aby odvolací soud mohl odepřít svou činnost už v neveřejném sezení, že zřeknutí se odvolání bylo v odvolacích spisech

²⁹ § 474 odst. 1 zákona č. 113/1895 ř. z.

³⁰ §519 odst. 3 § 471 zákona č. 113/1895 ř. z. „když rozepře usnesením přikázána byla k rozhodnutí nebo k jednání a rozhodnutí některému soudu první instance anebo jinému soudu odvolacímu a když spolu v usnesení odvolacího soudu bylo vyřčeno, že řízení v první instanci neb odvolací řízení teprve, až toto usnesení nabude právní moci, má býti započato, neb v něm má býti pokračováno“.

³¹ § 474 odst. 2 § 471 zákona č. 113/1895 ř. z.

³² § 472 zákona č. 113/1895 ř. z.

výslovně obsaženo, takže nešlo pochybovat o tom, že se platně událo. Také jenom v tomto případě šlo připustit, aby odvolací soud o otázce zřeknutí se odvolání zahájil jednání z úřední povinnosti, a to třeba teprve při ústním odvolacím jednání, nepostřehli vzdání se odvolání již v neveřejném sezení.³³

Ve všech jiných případech musel soud vyčkat příslušné námitky odpůrce odvolatele, o jejíž podstatě si mohl učinit správný úsudek jenom po provedení ústního odvolacího jednání.

3. Když v odvolacím spise nebyl udán rozsudek, proti kterému odvolání směřovalo, když odvolací spis neobsahoval žádný určitý odvolací návrh, nebo když nebyly uvedeny výslovně ani zřetelným poukazem jednotlivé odvolací důvody.

Ve všech výše uvedených případech pod bodem 3 odvolací soud odvolání odmítl usnesením v neveřejném zasedání, a to bez ohledu na to, jestli odpůrce odvolatele tyto vady uplatňoval v odvolacím sdělení nebo nikoliv.³⁴ Pokud by odvolací soud tyto vady výše uvedené nepostřehl při předběžném prozkoumání odvolacích spisů a nařídil o odvolání ústní jednání, musel i zde ještě ke zmíněným vadám hledět z úřední povinnosti, a shledal-li je teprve nyní, odvolání musel usnesením odmítnout. Avšak shledal-li odvolací soud teprve při ústním jednání tyto odvolací vady, mohl vyslovit odmítnutí odvolání pouze tehdy, jestliže přítomný odpůrce odvolatele odepřel svůj souhlas k opravě odvolacího spisu.³⁵

4. Když odvolání z rozsudku pro zmeškání vyneseno některé strany na tom bylo založeno, že tu nebylo promeškání.

Jednalo se o situaci, kdy vydal soud první instance rozsudek pro zmeškání, ačkoliv se strana zmeškání nedopustila. Pokud odvolací soud shledal, že rozsudek pro zmeškání neměl být vydán, neboť zde zmeškání nebylo, tento rozsudek zrušil a vrátil věc soudu

³³ § 495 zákona č. 113/1895 ř. z.

³⁴ § 472 odst. 2 § zákona č. 113/1895 ř. z.

³⁵ § 495 zákona č. 113/1895 ř. z.

první instance buď proto, aby vydal nový rozsudek, anebo aby pokračoval v jednání a vydal nový rozsudek.³⁶

5. Když rozsudek nebo řízení před vynesením rozsudku předcházející braly se v odpor jako zmatečné.
6. Když výrok, který byl pojat do rozsudku, o námitce nepříslušnosti nebo o zahájeném sporu nebo o právní moci bral se v odpor.
7. Když soudce, kterému bylo svěřeno prozkoumání odvolacích spisů, byl toho mínění, že rozsudek nebo řízení jemu předcházející trpělo zmatečností neuvedenou odvolatelem.

Základní a hlavní ideou důvodu zmatečnosti byla ochrana ústnosti jednání před soudem, který rozhodoval. Pokud odvolacím soudem byly zjištěny důvody zmatečnosti pod výše uvedenými body 7 a 8, zrušil odvolací soud usnesením rozsudek soudu první instance i s předchozím řízením, pokud bylo postiženo zmatečností. Věc byla vrácena zpět soudu první instance k opětovnému projednání resp. pokračování v něm, pokud strany neučinily souhlasně návrhu ve smyslu ustanovení § 478 posl. odst.

Zaměříme pozornost v případě zrušení rozsudku v případě zmatečnosti v bodech 5 a 7 výše uvedených citovaného § 471 zákona č. 113/1895 ř. z. Podle § 477 jako zmatečný (§471 bod 5 a 7) měl být zrušen rozsudek vzatý v odpor, a pokud důvod zmatečnosti zasahoval předchozí řízení, mělo být i toto zrušeno.

V případě první věty citovaného ustanovení dodejme, že z důvodů zmatečných, které nebyly k platnosti přivedeny odvolatelem, mohl rozsudek a popřípadě i řízení jemu předcházející jen tehdy být zrušeny odvolacím soudem z úřední povinnosti, pokud zmatečnost se dotýkala i oné části rozsudku (a pokud se týkala oné části předchozího řízení) o které se muselo podle odvolacích návrhů (§ 462 odst. 1) za to pokládat, že se jí odporuje, přičemž nebylo rozhodující, čelil-li odvolací návrh jen k tomu, aby rozsudek byl změněn a nikoliv zrušen.³⁷

³⁶ § 473 odst. 3 zákona č. 113/1895 ř. z.

³⁷ Viz Ministerské nařízení z 3. prosince 1897 č. 25801 min. věst. č. 44.

Výše citovaný § 477 stanovil, kdy docházelo ke zrušení rozsudku (viz k tomu též výše popsané):

1. Když v rozhodnutí se účastnil soudce, který byl dle zákona vyloučen, byl z vykonávání soudcovského úřadu v tomto sporu, nebo jehož odmítnutí bylo uznáno soudem za oprávněné
2. Když rozhodující soud nebyl řádně obsazen
3. Když byl vynesena rozsudek před soudem, který ani výslovnou dohodou stran nemohl se stát příslušným pro tento spor
4. Když byla straně možnost projednávat před soudem odňata nezákonným postupem, zejména opominutým doručením
5. Když některá strana v řízení docela nebo, potřebovala-li zákonného zástupce, takovýmto zástupcem nebyla zastoupena, pokud vedení sporu nebylo dodatečně řádně schváleno
6. Když bylo rozhodnuto o věci k pořadu právnímu nepatřící
7. Když byla neoprávněným způsobem vyloučena veřejnost
8. Když proti ustanovení § 210 odst. 2³⁸ strany nebo jejich zmocněnci do spisu vložili osnovy jednacích protokolů od nich sepsané
9. Když znění rozsudku bylo tak nedostatečné, že jeho přezkum nemohl být vykonán bezpečně, když rozsudek sám sobě odporoval, nebo když po rozhodnutí nebyly uvedeny žádné důvody a těmto vadám nemohlo být pomůženou opravou rozsudku, nařízenou odvolacím soudem.

Odvolání stálo na principu apelačním, platil ovšem systém neúplné apelace, protože civilní řád soudní zakazoval novoty. Tento zákaz nebyl ale absolutním, jak vyplývalo z ustanovení § 482 odst. 2.: *„Skutkové okolnosti a důkazy, které se podle obsahu procesních spisů prvního soudce a skutkové povahy rozsudku nebyly uvedeny v instanci první, smějí stranami v odvolacím řízení předneseny býti toliko, aby dokázány nebo vyvráceny byly uvedené důvody odvolací; k takovému novému přednesení smí kromě toho toliko tenkrát býti přihlédáno, když bylo dříve odpůrci oznámeno spisem odvolacím nebo přípravným podáním.“* Čili jinak řečeno, mohly být použity jen takové

³⁸ § 210 odst. 2 stanovil, že „Protokolovati jednotlivá přednesení stran není dovoleno. Osnovy jednacích protokolů nesmějí býti přijímány“.

novoty, které vyvracely nesprávný rozsudek soudu první instance bez dotčení jeho skutkového stavu.³⁹

Zvláštní úvahu zasluhuje otázka přípustnosti či nepřípustnosti novot v řízení ve věcech manželských. Toto řízení bylo ovládáno vyhledávací zásadou, a to nejen pokud šlo o neplatnost a rozloučení manželství, nýbrž i pokud šlo o spory o rozvod manželství. Důsledně provedená zásada vyhledávací by ovšem vedla k tomu, aby i v odvolacím řízení byly novoty připuštěny. Jejich nepřipuštění by mnohdy mohly znemožnit zjištění pravého skutkového stavu věci, na něž ve věcech manželských zákon kladl zvláštní důraz.

Na straně druhé nelze opomenout ze zřetele, že civilní řád soudní v odvolacím řízení nechtěl připustit novoty, a že jejich připuštění znamenalo tak úpravu odvolacího řízení naprosto odchylnou od řízení upraveného civilním soudním řádem. Vznikl zde tak problém, zda má být zásadě vyhledávací umožněn plný význam a účinnost na úkor podstaty řízení upraveného civilním soudním řádem, nebo má být naopak zachován ráz odvolacího řízení tak jak ho zakotvoval občanský soudní řád. Tedy došlo zde ke konfliktu dvou zásad v odvolacím řízení – zásady vyhledávací a zásady nepřípustnosti novot.

Zákon stanovil, že spory o rozvod manželství měly být v podstatě projednávány „podle všeobecných zásad řízení sporného“ a to ovšem se zřetelem na pojem a účel vyhledávání konaného z moci úřední. Zde zákon tedy chtěl, aby se zásada vyhledávací uplatňovala jenom v mezích všeobecných zásad sporného řízení, jinak měla tato zásada být podrobena těmto všeobecným zásadám, pokud se v rámci jich vůbec mohla uplatnit.

Vyhledávací zásada tu neměla mít takovou moc, aby všeobecné zásady, které ovládaly sporné řízení, je zvrátila, nýbrž mohla se dotýkat pouze ojedinělých zásad tohoto řízení, a to pouze jen tehdy, když těchto jednotlivých zásad pro všeobecné řízení sporné daných by to nešlo užít, protože by byly s vyhledávací zásadou v příkrém, nijak neslučitelném odporu.

³⁹ Srv. HORA, V. *Československé civilní právo procesní*. Díl III. 2. vyd. Opravné prostředky a zvláštní způsoby řízení se stálým zřetelem ke Slovensku a Podkarpatské Rusi. Praha: Komise spolku československých právníků „Všehrd“ v Praze, 1929, s. 60.

Zásada o nepřipustnosti novot v odvolacím řízení nebyla pouze ojedinělým ustanovením, bez něhož by odvolací řízení jako takové si zachovalo svůj ráz a že bez ní by bylo celé odvolací řízení naprosto zvráceno. Kromě výše nastíněného proti přípustnosti novot ve sporech o rozvod to utvrzuje i jiná okolnost. Jak bylo výše řečeno, že jen ojedinělé zásady řízení sporného zásadě vyhledávací ustupují, které jsou s ní v příkrém rozporu, lze konstatovat, že u zásady nepřipustnosti novot, že do takového rozporu se zásadou vyhledávací nepřichází, neboť zásadě vyhledávací lze i za platnosti ustanovení civilního řádu soudního zjednat platnost.

Předpisu § 107 obč. z. tak bude zcela vyhověno, když zásada vyhledávací zůstane omezena ve své působnosti na zjištění skutkového stavu věci zásadně na instanci prvou, a když v instancích vyšších dojde uznání jenom oproti takovým jednotlivým ustanovením, jejichž použití bylo by s ní v přímém rozporu, např. ustanovení, že k neúplnosti projednání nebo k odporu se spisy lze přihlížet pouze tehdy, když tyto vady jsou uplatňovány jako odvolací důvod.

Zásada o nepřipustnosti novot jevila své důsledky v několika směrech. Zejména jejím důsledkem bylo ustanovení, že změna žaloby, která sloužila za základ prvního rozsudku, byla vyloučena i tehdy, kdyby k ní odpůrce přivolil. Ve sporech o neplatnost manželství pro překážku soukromou a o rozloučení manželství byla změna žaloby nepřipustná přes to, že zde zákaz novot neplatil, a to proto, že jednání mělo zůstat omezeno na důvod neplatnosti nebo rozloučení uplatňovaného v žalobě.

Odvolání mohlo být vzato zpět až do konce ústního odvolacího jednání. Toto zpětvzetí mohlo být prohlášeno při ústním jednání nebo se mohlo podat u odvolacího soudu.⁴⁰ Zpětvzetí odvolání mělo vyjma ztráty opravného prostředku za následek také závazek nést náklady vzniklé opravným prostředkem a zejména také všechny náklady tím způsobené odpůrci. O závazku k náhradě nákladů měl rozhodnout odvolací soud usnesením.

Ústní jednání před odvolacím soudem bylo zahajováno po vyvolání věci přednesením jednoho člena odvolacího senátu jako zpravodaje.⁴¹ Zpravodaj měl pomocí procesních spisů vyložit, jak se věc má, a jaký byl dosavadní průběh sporu, pokud toho

⁴⁰ § 484 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁴¹ § 486 zákona č. 113/1895 ř. z.

bylo třeba, aby bylo porozuměno odvolacím návrhům a aby byla přezkoumána správnost rozsudku vzatého v odpor a odvolacích důvodů, pak měl vyložit vše podstatné ze spisů, které byly podány stranami v odvolacím řízení, a měl označit sporné části, které z toho vyplývaly. Zpravodaj nesměl vyslovit své mínění o rozhodnutí.

Zapisovatelem byly poté přečteny návrhy stran a část rozsudku soudu prvního stupně, kterého se odvolání dotklo i s rozhodovacími důvody, a pokud to pokládal předseda nebo odvolací senát za účelné, také příslušné části jednacího protokolu soudu první instance. Na to byly slyšeny strany se svými přednesy.

Odvolací soud rozhodoval ve věci samé rozsudkem,⁴² pokud tu nebyly skutečnosti stanovené v §§ 494, 495 a 496.

Podle § 494 šlo o situaci, kdy odvolací soud při odvolacím jednání se přesvědčil, že rozsudek v odpor vzatý nebo řízení v první instanci trpělo zmatečností dosud nepozorovanou. Podle § 495 jestliže by vady stanovené v § 471 odst. 2 a 3 byly shledány teprve při ústním jednání a jestliže by přítomný odpůrce odvolatele odepřel své svolení k opravě odvolacího spisu.

V posledním případě se jednalo o vrácení věci procesnímu soudu první instance k projednání a vynesení rozsudku. Podle § 496 odvolací soud měl vrátit věc když:

1. Návrhy u věci samé nebyly úplně vyřízeny konečným rozsudkem v odpor vzatým
2. Když řízení první instance trpělo podstatnými vadami, které zabránily důkladnému vysvětlení a řádnému posouzení sporu
3. Když podle obsahu procesních skutkové okolnosti, které odvolacímu soudu se zdály být rozhodnými, v první instanci ani nebyly na přetřes vzaty.

V případech stanovených v ustanovení §§ 494 a 496 se vrácení sporu procesnímu soudu první instance stalo usnesením.⁴³ V případě § 495 bylo odvolání zamítnuto

⁴² § 497 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁴³ § 499 zákona č. 113/1895 ř. z.

usnesením.⁴⁴ Rozsudek nebo usnesení odvolacího soudu, kterým bylo odvolání vyřízeno, bylo vždy stranám doručeno v písemném vyhotovení.⁴⁵

3.2. Dovolání podle zákona č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních

Institut dovolání byl zakotven také v civilním řádu soudním z roku 1895. Civilní řízení podle soudního řádu zůstalo nadále trojinstanční a koncepce dovolání jako řádného opravného prostředku byla civilním soudním řádem zachována. Zpočátku bylo dovolací řízení v zásadě zachováno jako neveřejné.

Dovolání bylo nadále možné podat pouze proti rozsudkům odvolacích soudů.⁴⁶ Dovolání muselo být podáno písemně a podepsáno advokátem.

Naproti tomu proti usnesením odvolacího soudu bylo možné podat při splnění zákonných podmínek jen tzv. dovolací rekurs. Pokud odvolací soud neshledal na základě své úvahy přípustnost dovolání z hlediska právního významu, byla přípustnost dovolání obecně vyloučena v tzv. bagatelních věcech.

Podle občanského soudního řádu bylo proti rozsudkům odvolacích soudů připuštěno dovolání v širokém rozsahu. V následné době bylo dovolání omezováno proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu, a to novelou o úlevách soudních i dalšími zákony. Podle § 502 civilního řádu soudního ve znění citované novely nebylo totiž dopuštěno dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu, když spor předmětu, o němž rozhodoval odvolací soud, v penězích nebo peněžité hodnotě, nepřevyšoval 2000 Kč.⁴⁷

Zákonem č. 251/1934 Sb. byla tato částka zvýšena na 7000 Kč. Mimo to bylo vyloučeno dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu, pokud šlo o výměru výživného ze zákona. V obou případech však mohl odvolací soud ve svém rozsudku prohlásit dovolání za přípustné s odůvodněním, že jde o „ rozhodnutí zásadního významu“.⁴⁸

⁴⁴ § 495 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁴⁵ § 500 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁴⁶ § 502 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁴⁷ Srv. SCHELLEOVÁ, I. Dovolání v civilním řízení včera a dnes. *Bulletin advokacie*. 1997, č. 6-7, s. 26.

⁴⁸ Čl. I č. 2 cit. zákona. Podrobněji k tomu níže v textu.

Vraťme se ale nyní k juristickému rozboru institutu dovolání podle občanského soudního řádu z roku 1895. Dovolání muselo být odůvodněno zákonem vymezenými odvolacími důvody:⁴⁹ rozsudek odvolacího soudu byl zmatečný pro některou z vad uvedených v § 477.

K těmto důvodům zmatečnosti musel ostatně odvolací soud přihlížet z úřední povinnosti, pokud jimi byla dotčena dovoláním napadená část rozsudku odvolacího soudu. Jednalo se např. o účast vyloučeného soudce na rozhodnutí, rozhodnutí nepřislušného soudu, nesprávné obsazení soudu, odnětí možnosti účasti na řízení, popř. nezastoupení strany zákonným zástupcem, která ho měla mít, byla-li vyloučena veřejnost neoprávněným způsobem, byl-li rozsudek nepřezkoumatelný. Důvodům zmatečnosti byly na roveň postaveny věc zahájená a věc rozsouzená, i když mezi zmatečnými vadami nebyly uvedeny.

K dalším odvolacím důvodům patřilo, že odvolací řízení trpělo vadou, která třeba nezpůsobovala zmatečnost, byla způsobilá zamezit úplné vysvětlení a důkladné posouzení rozepře, rozsudek odvolacího soudu v některé své podstatné části „za základ položeno jest ohledně skutkových okolností předpokládání, které jest v odporu s procesními spisy první a druhé instance“, a posledním důvodem bylo, že rozsudek odvolacího soudu spočíval na nesprávném právním posouzení věci.

Dovolací řízení mělo v principu charakter přezkumné povahy. Dovolací soud přezkoumával rozsudek odvolacího soudu v mezích návrhů učiněných v dovolacím řízení.⁵⁰ Předkládat nové důkazy či nová tvrzení bylo omezeno jen na případy, kdy rozhodnutí soudu trpělo zmatečnými vadami uvedenými v § 477 občanského soudního řádu nebo kdy odvolací řízení trpělo vadou, která mohla být překážkou ke správnému vyložení a důkladnému posouzení sporu.

Podle zákona se mohlo dovolání podávat v zákonné čtrnáctidenní lhůtě, která plynula od doručení procesnímu soudu první instance, a nebylo možné ji prodloužit.⁵¹ Včasným podáním dovolání se stavěla právní moc a vykonatelnost rozsudku „v odpor vzatého v rozsahu dovolacích návrhů až do vyřízení opravného prostředku“. Dovolání proti

⁴⁹ § 503 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁵⁰ § 504 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁵¹ § 505 zákona č. 113/1895 ř. z. Šlo o lhůtu konečnou (§ 128). Na základě dohody stran mohla být lhůta zkrácena (§ 129). V řízení směnečném (§565 a v řízení nájemném (§575) na osm dní.

potvrzujícímu rozsudku soudu druhé instance nemělo stavící účinek. Také chudé strany musely dovolání podat písemně s podpisem advokáta.⁵²

Za podání dovolání se platil poplatek, pokud měl sporný předmět nějakou hodnotu. V případě hodnoty do padesáti korun, poplatek činil jednu korunu; v případě hodnoty přes padesát korun do sta korun činil poplatek dvě koruny; v případě hodnoty přes sto korun až do čtyřista korun činil poplatek pět korun; v případě hodnoty čtyřista korun do tisícšestset korun činil poplatek deset korun a v případě hodnoty přes tisícšestset korun činil poplatek dvacet korun.

Vyjma všeobecných požadavků, které byly pro podání dovolání stanoveny, musel dovolací spis obsahovat označení rozsudku, proti němuž dovolání směřovalo, určité prohlášení jak daleko se odporuje rozsudek, určité krátké označení dovolacích důvodů a prohlášení, zda-li se navrhuje zrušení nebo změna rozsudku a která. Dále musel dovolací spis obsahovat skutkové okolnosti a průvodní prostředky, kterými měly být dokázány dovolací důvody uvedené v § 503 a podpis advokáta.⁵³

Pokud bylo dovolání včas podáno, nařídil soud první instance, aby jeden exemplář dovolacího spisu byl doručen odpůrci dovolatele. Pozdě podaná dovolání měla být zamítnuta soudem. Odpůrce dovolatele se měl ve lhůtě čtrnácti dnů od doručení dovolacího spisu vyjádřit, dle zákona tzv. dovolací odpovědí.⁵⁴ Vyjádření, které bylo pozdě zasláno, mělo být u soudu prvního stupně zamítnuto z úřední povinnosti.⁵⁵

K novým skutkům a důkazům, kterých odpůrce dovolatele chtěl použít k vyvrácení dovolacích důvodů uvedených v dovolacím spise, se přihlíželo v dovolacím řízení pouze tehdy, pokud byly uvedeny ve vyjádření odpůrce dovolatele. O podání vyjádření odpůrce dovolatele měl být dovolatel zpraven doručením jednoho exempláře vyjádření odpůrce dovolatele. Jak dovolací spis, tak dovolací odpověď nesměly být nahrazovány prohlášeními do soudního protokolu.

O dovoláních rozhodoval dovolací soud v neveřejném zasedání bez předchozího ústního jednání.⁵⁶ Pokud by dovolací soud pro rozhodnutí o podaném dovolání došel

⁵² Srv. § 90 zákona o organizaci soudní č. 217/1896 ř. z.

⁵³ § 506 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁵⁴ § 507 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁵⁵ §§ 144 a 508 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁵⁶ § 509 zákona č. 113/1895 ř. z.

k názoru, že je třeba nařídit jednání, mohl k návrhu nebo z úřední moci nařídit ústní jednání. Nejvyšší soud jako soud dovolací rozhodoval v případě dovolání v senátech, které se skládaly ze šesti radů a předsedy.⁵⁷

Dovolání mělo smíšenou povahu reformního a kasačního opravného prostředku.⁵⁸ Dovolací soud zpravidla rozhodoval ve věci samé.⁵⁹ Pouze tehdy, by-li rozsudek odvolacího soudu zmatečný nebo mělo-li řízení podstatné vady, které byly způsobilé zamezit úplné vysvětlení a důkladné posouzení sporu, a bylo-li důsledkem toho zapotřebí nového jednání pro vyřízení věci, měl dovolací soud vrátit věc k tomu účelu soudu odvolacímu.

Pokud měl být rozsudek odvolacího soudu zrušen pro podstatné vady a bylo-li třeba jednání u soudu prvního stupně, aby se věc stala zradou k rozhodnutí, měl dovolací soud zrušit i rozsudek soudu prvního stupně „v mezích dovolacích návrhů“ a vrátit věc soudu prvního stupně. Totéž měl učinit, šlo-li o zmatečnost vzniklou již na prvním stupni.

Rozsudek odvolacího soudu, který byl napaden a řízení jemu předcházející přezkoumával dovolací soud pouze po právní stránce. Tento přezkum činil jak z hlediska norem hmotného práva, tak i práva procesního. Skutkovou stránkou věci se nezabýval, neboť ta vyplývala z procesního spisu. Rozsah přezkumné činnosti soudu byl omezen dovolacími návrhy a dovolacími důvody, které byly uvedeny v příslušném podání stran. Cílem dovolání podle tehdejší právní úpravy bylo umožnit stranám předložit věc soudu třetího stupně, která přezkoumala rozhodnutí druhé instance. Přezkumná činnost dovolacího soudu se neomezovala na činnost kasační, tj., že rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil příslušnému soudu nižší instance k rozhodnutí,⁶⁰ nýbrž dovolací soud mohl rozsudek změnit a sám ve věci rozhodnout,⁶¹ nebo napadený rozsudek potvrdit.

⁵⁷ Viz § 43 zákona o organizaci soudní č. 217/1896 ř. z.

⁵⁸ SCHELLEOVÁ, I. Dovolání v civilním řízení včera a dnes. *Bulletin advokacie*. 1997, č. 6-7, s. 26.

⁵⁹ § 510 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁶⁰ Tak tomu bylo v případě, bylo-li rozhodnutí zmatečné, nebo řízení mělo podstatné vady, pro které bylo třeba věc opět projednat.

⁶¹ Tak tomu bylo v případě, kdy účastník úspěšně uplatnil důvod nesprávného právního posouzení – revizní princip.

Soud, kterému byla věc vrácena, byl při dalším provádění a rozhodování vázán právním názorem dovolacího soudu.⁶² Pokud dovolací soud shledal, že dovolání bylo podáno svévolně nebo pouze pro protažení věci, měl být dovolatelovi nebo dle okolností jeho advokátovi uložen trest pro svévůli.⁶³ Ukládal se trest peněžité pokuty a to až do výše 300 zlatých.⁶⁴

Trest pro svévůli, který měla uložit dovolací instance, když nejen vynesené dovolání bylo neodůvodněné, nýbrž i svévolně nebo pro prodloužení sporu podané, mělo zpravidla stihnout stranu, za kterou byl podán opravný prostředek. Avšak pokud se tak stalo bez vědomí strany, nebo bylo-li na její rozhodnutí zástupcem nenáležitě reagováno, nebo byly tu vůbec okolnosti, které zjišťovaly svévoli nejen u strany, nýbrž i advokáta, měl být potrestán advokát.

Teorie procesního práva mezi odvoláním a dovoláním nespatořovala podstatné rozdíly a proto bylo stanoveno pravidlo, že pro dovolání se použijí ustanovení upravující odvolání, pokud zákon v ustanoveních o dovolání nestanoví něco jiného.⁶⁵

⁶² § 511 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁶³ § 512 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁶⁴ Viz § 220 odst. 1 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁶⁵ Srv. § 513 zákona č. 113/1895 ř. z.

4. Odvolání a dovolání za první Československé republiky

Tzv. recepční normou, zákonem č. 11/1918 Sb. se součástí právního řádu nově vzniklého Československa stal i civilní soudní řád z roku 1895. Vzhledem k článku 2 recepční normy platil civilní řád soudní pouze na území Čech, Moravy a Slezska. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi, zůstaly v důsledku recepční normy v platnosti dosavadní uherské právní předpisy včetně civilního řádu soudního z roku 1911.⁶⁶

Roku 1937 byl předložen zákonodárným sborům vládní návrh nového civilního řádu soudního. Tento návrh čerpal ze tří hlavních zdrojů: z civilního řádu soudního, který byl převzat z rakouského práva a platného v tzv. historických zemích, z uherského civilního řádu soudního, který platil na Slovensku a Podkarpatské Rusi a z vlastního zákonodárství československého státu. Tento návrh, jak je patrné z důvodové zprávy, přihlížel také k zákonodárství cizích států, jako bylo např. Německo či Francie.⁶⁷

4.1. Odvolání v českém návrhu civilního řádu soudního

Odvolání v návrhu civilního řádu soudního bylo zakotveno ve čtvrté části a to v oddíle prvním v §§ 467-506. Institut dovolání byl v tomto návrhu civilního řádu soudního upraven stejně jako v dosud platném civilním řádě soudním č. 113/1895 ř. z. – tedy opět ve čtvrté části osnovy, v oddíle druhém v §§ 507-518.

Podle osnovy návrhu civilního řádu soudního předmět odvolání byl vymezen stejně jako od předcházející právní úpravy: „Z rozsudku vyneseno v první stolici lze se odvolati“.⁶⁸ Avšak s první změnou se setkáváme v ustanovení § 467, kde je stanoveno, že „Odvolati se z rozsudku se nepřipouští, pokud lze rozsudku pro zmeškání čeliti odporem.“⁶⁹

Osnova přejímala beze změn ustanovení o nepřípustnosti odvolání,⁷⁰ podle něhož se odvolání nepřipouštělo především také tehdy, bylo-li podáno osobou, jíž právo k podání

⁶⁶ BUREŠ, J., DRÁPAL, L. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 3. V právní praxi byl civilní soudní řád z roku 1911 považován za modernější. Viz. SCHUBERT, J. *Reforma civilního řádu soudního a řízení exekučního podle zák. č. 161/1936*. Praha 1937, s. 3.

⁶⁷ K tomu viz kapitola této práce pod názvem „Německá právní úprava jako zdroj inspirace pro právní úpravu dovolání“.

⁶⁸ § 461 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁶⁹ K problematice odporu podrobně ⁶⁹ BULÍN, H. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 107-110.

⁷⁰ § 472 odst. 1 zákona č. 113/1895 ř. z.

odvolání nepřislušelo nebo která se ho platně zřekla. Pokud šlo o způsob, jímž se mohla strana odvolání platně zřici, stačil i podle osnovy jednostranný projev vůle, který byl učiněn po prohlášení nebo po doručení rozsudku soudu prvního stupně.⁷¹

V návrhu osnovy civilního soudního řádu bylo stanoveno, že zřeknutí se odvolání muselo být provedeno buď protokolárně, nebo oznámeno soudu písemnou formou.⁷² Dále bylo stanoveno,⁷³ že „zřeknutí, jež se stalo před prohlášením rozsudku, nebo nebyl-li ústně prohlášen před jeho doručením, nemá procesního účinku.“ Zmíněného procesního účinku, kterým se patrně rozuměla úřední vázanost opravné stolice na příslušné právní jednání strany, které tu bylo zároveň procesním úkonem, nemělo mít zřeknutí opravného prostředku ovšem ani tehdy, stalo-li se sice po prohlášení, resp. doručení rozsudku, nikoliv však protokolárně nebo písemným podáním k soudu.⁷⁴

Důvod tohoto omezení procesní účinnosti aktu, jímž se strana opravného prostředku vzdávala na uvedené zákonné podmínky, tkvěl de lege ferenda v tom, že jen ve zmíněných případech měla opravná stolice záruku správnosti svého rozhodnutí a mohla opravný prostředek odmítnout v neveřejném řízení.

Zásadu,⁷⁵ že odvolací soud měl přezkoumat napadený rozsudek v mezích odvolacích návrhů, osnova přejímala z platné právní úpravy, avšak k tomu dodávala, že odvolací soud přezkoumá napadený rozsudek v „mezích odvolacích návrhů a důvodů“.⁷⁶ Tímto dodatkem nebylo ale na dosavadním právním stavu nic změněno. I nadále, pokud šlo o vázanost odvolacích soudů příslušnými návrhy a důvody stran, se mělo rozlišovat mezi důvody zmatečnosti, ke kterým musel odvolací soud hledět z úřední povinnosti, i když nedošlo k jejich uplatnění a vyslovit zrušení rozsudku, i když byla navržena pouze jeho změna, a mezi ostatními důvody, k nimž mohl a musel hledět jen tehdy, byly-li předepsaným způsobem uplatněny v odvolání.

Platné dosud procesní právo stálo na stanovisku, že veškerý skutkový a průvodní materiál musely strany shromáždit a předložit soudu již v řízení před soudem první

⁷¹ § 478 odst. 2 osnovy civilního řádu soudního.

⁷² § 478 odst. 2 osnovy civilního řádu soudního.

⁷³ § 478 poslední věta.

⁷⁴ Viz BULÍN, H. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 112.

⁷⁵ §§ 462 a 504 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁷⁶ §§ 468 a 509 osnovy civilního řádu soudního.

instance a činit nové skutkové přednesy a předkládat nové důkazy, vztahující se na skutkový základ sporu, teprve ve druhé popř. třetí instanci, bylo bez výjimky vyloučeno.

Osnova do této zásady zákazu novot učinila průlom, a to pod zřejmým vlivem práva platného na Slovensku, pokud šlo o vyloučení novot v odvolacím řízení. Na návrh slovenské komise byl zákaz novot v odvolacím řízení podstatně zmírněn ustanovením § 489 osnovy, kde připustila osnova nové okolnosti a důkazy,⁷⁷ a to takové, které se podle obsahu procesních spisů prvního soudu a skutkové podstaty rozsudku nevyskytly v první instanci. Dosud směly strany v odvolacím řízení zmíněné novoty uvádět pouze k tomu, aby byly dokázány nebo vyvráceny uplatňované důvody odvolání.⁷⁸

Jako základní předpoklad pro přípustnost novot nadále zůstávalo to, že musely být uvedeny již v odvolacím spise. Zde se tedy nadále uplatňovala zásada koncentrační. Naproti tomu osnova nepožadovala, aby osvědčení o tom, že strana o novotách v předcházejícím řízení nevěděla, stalo se již v odvolacím spise nebo v odvolacím sdělení.⁷⁹

Odvolání se podle osnovy podávalo vždy u soudu první instance,⁸⁰ písemným podáním nebo prohlášením do soudního protokolu, pokud v sídle procesního soudu nesídlili alespoň dva advokáti.⁸¹ To byla výjimka ve srovnání s dovoláním, kde bylo možné podat dovolání pouze písemným podáním (dále viz níže v textu).

Nové bylo ustanovení, že v odvolací lhůtě bylo možné podat i několik odvolacích spisů, jak osnova výslovně stanovila v § 473 in fine. Tak měla být legislativně rozřešena velmi sporná otázka v tehdejší teorii. Tehdejší představitelé právní teorie měli rozdílné názory, co se týče počtu odvolacích spisů. Např. Bulín,⁸² Neumann,⁸³ či Klein⁸⁴ byli toho názoru, že v zákonné lhůtě bylo možné podat pouze jediný odvolací spis. Naproti

⁷⁷ § 489 odst. 2 osnovy civilního řádu soudního.

⁷⁸ § 482 odst. 2 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁷⁹ BULÍN, H. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 115.

⁸⁰ §§ 471 a 510 osnovy civilního řádu soudního.

⁸¹ § 471 odst. 2 osnovy civilního řádu soudního.

⁸² BULÍN, H. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 112.

⁸³ NEUMANN, G. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. Dil II. Zivilprozessordnung; Die Novellierung der Zivilprozessgesetze in den Nachfolgestaaten. 4. vyd. Vídeň, 1928, s. 1263 an.

⁸⁴ KLEIN, F. *Vorlesungen über die Praxis des Civilprocesses*. Vídeň 1900, s. 233 an.

tomu např. Hora⁸⁵ připouštěl v odvolací lhůtě i více odvolacích spisů, které by se dotýkaly různých částí napadeného rozsudku. Měl za to, že podáním prvního odvolacího spisu nemohlo být nijak dotčeno odvolací právo, vztahující se na onu část rozsudku, již se první odvolací spis vůbec netýkal.

Ustanovení § 473 podle svého širokého znění umožňovalo nejen, aby v odvolací lhůtě táž strana napadla různé části rozsudku,⁸⁶ nýbrž také, aby strana, která již v prvním odvolacím spise napadla celý rozsudek nebo jeho určitou část, v pozdějších podáních uplatňovala pouze nové odvolací důvody.⁸⁷

Odvolací lhůta dle osnovy byla lhůtou konečnou, avšak od předcházející právní úpravy byla stanovena na 15 dní,⁸⁸ stejně jako lhůta k podání odvolacího sdělení.⁸⁹ O odvolací lhůtě je v osnově návrhu civilního řádu soudního dále stanoveno, že se počíná „doručením písemného vyhotovení rozsudku, v případech pak, ve kterých se stává rozsudek účinným proti jedné nebo oběma stranám prohlášením, tímto prohlášením“. Na mysli se tu mají nejen rozsudky v nepatrných věcech, vydaných za přítomnosti obou stran, jak dosud zakotvovala dosud platná právní úprava,⁹⁰ nýbrž i rozsudky na základě vzdání nebo uznání, prohlášených v přítomnosti obou stran, jakož i rozsudky pro zmeškání, jimiž se žalobě vyhovovalo, které se ovšem prohlášením stávaly účinnými jen proti žalobci.⁹¹

Výraznou novinku představovalo ustanovení osnovy civilního soudního řádu,⁹² ve kterém bylo stanoveno, že „O tom, jak se počítá odvolací lhůta u chudých stran, které nejsou dosud zastoupeny advokáty a také protokolárně odvolání podati nemohou, ustanovuje § 73, odst. 2“. Ustanovení § 73 odst. 2 bylo velmi významné v zájmu stran i jejich právních zástupců.

Je zde stanoveno následující: „Podá-li strana v případech, kdy jí má býti ustanoven advokát, bez průtahu po doručení žaloby nebo rozsudku žádost za propůjčení práva

⁸⁵ HORA, V. *Československé civilní právo procesní*. Díl III. Opravné prostředky a zvláštní způsoby řízení. Praha 1929, s. 34.

⁸⁶ Tzv. kvantitativní kumulace odvolacích spisů.

⁸⁷ Tzv. kvalitativní kumulace.

⁸⁸ §§ 470 a 510 osnovy civilního řádu soudního.

⁸⁹ § 474 osnovy civilního řádu soudního.

⁹⁰ § 464 odst. 2 zákona č. 113/1895 ř. z.

⁹¹ Srv. § 419 odst. 3 a § 458 osnovy civilního řádu soudního.

⁹² § 470 odst. 3 osnovy civilního řádu soudního.

chudých nebo za ustanovení advokáta jako zástupce chudých, počítají se zákonné i soudcovské lhůty, třebaž již započaté, ale v době podání žádosti dosud neuplynulé, teprve ode dne, kdy advokátu bylo doručeno rozhodnutí, že byl zřízen zástupcem chudých“.

Toto ustanovení,⁹³ které mělo obdobně platit podle § 474 odst. 3 pro lhůtu k odvolacímu sdělení, bylo do osnovy pojato na podnět, který vyšel ze strany advokátů za tím účelem, aby advokátovi chudé strany byla zaručena plná lhůta k vypracování žalobní odpovědi nebo odvolacího spisu i když žádost za zřízení advokáta byla vyřízena po čase, ve kterém by jinak příslušná lhůta buď zcela anebo z valné části uplynula. Pro strany mělo toto ustanovení výhodu v tom, že se nemusely v takových případech, kdy bylo protokolární odvolání dle zákona vyloučeno, kvůli zachování odvolací lhůty obracet na soudní úředníky nebo úředníky státního zastupitelství, aby jim odvolání sepsali a podepsali.

Tímto způsobem byla totiž za tehdejšího právního stavu činnost advokáta v odvolacím řízení omezena více méně na pouhou formalitu, neboť advokát, který pak u odvolacího řízení věc zastupoval, byl vázán obsahem odvolacího spisu, na nějž vůbec neměl vlivu.

Bulín tomuto ustanovení vytýkal, i když jinak toto ustanovení plně schvaloval, že „posunutí počátku odvolací lhůty činí závislé na skutečnosti časově dosti neurčité vymezené, že totiž strana ‚bez průtahu‘ po doručení rozsudku podá potřebnou žádost za ustanovení zástupce chudých...v oněch případech, kdy odvolací lhůta počíná už prohlášením rozsudku, bude třeba, aby strana podala žádost za přidělení zástupce chudých bez průtahu po prohlášení rozsudku, jemuž chce odporovati, a nikoli teprve po jeho doručení.“

Osnova návrhu civilního řádu soudního výslovně stanovila, že opožděné odvolací sdělení mělo být soudem první instance odmítnuto.⁹⁴

Další změny se týkaly rozhodnutí odvolacího soudu. Podle ustanovení osnovy,⁹⁵ pokud odvolací soud zjistil, že jednání nebo rozhodnutí soudu první instance byly

⁹³ K problematice tohoto ustanovení vycházím z BULÍN, H. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 118.

⁹⁴ § 474 odst. 4 osnovy civilního řádu soudního. Tato problematika nebyla dříve jednotně řešena a to pro nedostatek zákonného ustanovení.

neúplné, zruší napadený rozsudek a vrátí spor soudu první instance, aby ji rozhodl nebo znova projednal a rozhodl. Touto dikcí měly být zachyceny také případy, kdy po vrácení věci k soudu první instance nebylo třeba nového jednání.

Tento postup byl stanoven mimo jiné také tehdy, když řízení soudu první instance trpělo podstatnými vadami, které byly sto, aby zabránily zevrubnému vysvětlení a důkladnému posouzení sporu.

S částečným připuštěním novot v řízení u odvolacího soudu souviselo ustanovení, že odvolací soud měl zrušit napadený rozsudek a vrátit spor soudu první instance také tehdy, uznal-li, že je třeba přihlédnout ke skutečnostem a důkazům, které byly předneseny nově teprve v odvolacím řízení.

Ve výše zmíněných případech musel však odvolací soud místo aby věc vrátil, rozhodnout rozsudkem ve věci samé, a to (bylo-li toho třeba, doplnit si sám jednání konané v první instanci) šlo-li očekávat, že vyřízení takto by bylo urychleno nebo podstatně zlevněno nebo pokud to navrhovaly obě strany shodně.⁹⁶ Osnova tak tímto nepochybně chtěla zdůraznit, aby odvolací soud byl povinen si doplnit jednání a rozhodnout rozsudkem ve věci, pokud šlo od toho očekávat urychlení soudního řízení nebo podstatnou úsporu útrat, anebo pokud to navrhovaly obě sporné strany.

K této problematice podala výklad samotná důvodová zpráva k návrhu civilního řádu soudního následovně: „Už podle dosavadního znění § 496, posl. odst. rak. c.ř.s. jest podle správného náhledu povinností odvolacího doplniti si jednání a rozhodnouti rozsudkem, lze-li se nadíti z toho úspory nákladů a urychlení řízení, neboť přes to, že dosavadní zákon užívá slůvka ‚může‘, neznamená to úplnou volnost, nýbrž povinnost tam, kde ostatní zákonné předpoklady jsou dány. Ale poněvadž praxe vyvinula se většinou ve směru úplné volnosti odvolacího soudu a tím způsobila, že se věc vrací zcela pravidelně do stolice prvé i tam, kde obě dvě shora zmíněné zákonné podmínky jsou zcela patrné, zdůrazňuje osnova slůvkem ‚má‘ (správně: slůvkem ‚rozhodniž‘), že jde opravdu o povinnost soudu odvolacího. Poněvadž pak souhlasný návrh obou stran, aby odvolací soud sám mezery jednání prvé stolice si doplnil a věc rozhodl, je jistě spolehlivým znamením proto, že urychlení věci je v zájmu obou stran a že tento

⁹⁵ § 501 odst. 1 osnovy civilního řádu soudního.

⁹⁶ § 501 odst. 3 osnovy civilního řádu soudního.

zájem je obzvláštní váhy, jež zatlačuje do pozadí pro stranu i ohled na větší snad nákladnost takového postupu v jednotlivém případě, stanoví osnova, že tam, kde obě strany žádají, aby jednání bylo doplněno přímo odvolacím soudem, je tento k tomuto doplnění povinen. Nějakého zneužití stranami a tím snad způsobeného zatížení odvolacích soudů netřeba se z toho obávat, neboť případy souhlasného návrhu budou jistě samy o sobě zcela výjimečné, nehledě ani k tomu, že strany, činíce tento návrh, zbavují se jedné stolice a už proto nebudou nakloněny k němu tam, kde by tato nevýhoda nebyla vyvážena výhodami jinými.“

Z výše uvedené důvodové zprávy je patrná snaha čelit dosavadní nežádoucí praxi, podle které odvolací soudy často zbytečně vracely věc soudu první instance, což představovalo průtah a zdražení sporu.

Jelikož odvolací soud, zrušující rozsudek soudu první instance, jednal ve výše uvedených případech již ne jako soud odvolací, nýbrž na místě soudu první instance, stanovila osnova výslovně, že v tomto „obnoveném jednání“ mohly být předneseny nové skutečnosti, a to i tehdy, když vznikly teprve po prvním rozsudku, i předloženy nové důkazy.⁹⁷ Osnova dále stanovila, že usnesení o zrušení rozsudku soudu první instance je třeba vyhlásit (nikoliv vyhotovit a doručit) také ve všech případech, kdy odvolací soud na místě soudu první instance sám doplnil řízení a rozhodl rozsudkem ve věci.⁹⁸ Od prohlášení tohoto usnesení mohly strany přednést novoty, neboť od tohoto momentu nejednal odvolací soud jako soud odvolací, nýbrž prováděl řízení namísto soudu první instance.

Za základ pro své rozhodnutí měl odvolací soud použít výsledky jednání a dokazování obsažených v procesních spisech soudu první instance a v jeho rozsudku, i když zůstaly soudem první instance nezhodnoceny, pokud nebyly dotčeny uplatňovanými odvolacími důvody nebo nebyly opraveny právě odvolacím řízením.

Tím byla legislativně rozřešena dosud sporná otázka v tom, zda-li mohl odvolací soud samostatně hodnotit důkazy, které soud první instance sice provedl, avšak nepoužil jich při skutkovém zjištění. Takové důkazy, u soudu první instance provedené, avšak

⁹⁷ § 501 odst. 4 osnovy civilního řádu soudního.

⁹⁸ § 501 odst. 3 osnovy civilního řádu soudního.

nezhodnocené, nejen mohl, nýbrž podle osnovy odvolací soud měl zhodnotit a vzít za základ pro své rozhodnutí.

Avšak odvolací soud nemohl měnit nic na skutkovém zjištění prvního rozsudku, nebylo-li toto zjištění v odvolání napadeno.⁹⁹ Mohl tedy hodnotit dosud nezhodnocené důkazy provedené soudem první instance pouze potud, pokud výsledky této jeho činnosti neodporovaly nenapadeným zjištěním soudu první instance, k nimž tento soud dospěl na základě jiných důkazů.

Pokud odvolací soud potvrdil rozsudek soudu první instance a nebyly-li předmětem sporu, o němž odvolací soud rozhodl, výhradně peníze, měl ve vyhotovení rozsudku uvést hodnotu předmětu sporu, o němž rozhodl. Slovy „o němž rozhodl“ chtěla osnova zdůraznit, že v odvolacím rozsudku měla být uvedena hodnota onoho předmětu sporu, jímž se odvolací soud zabýval a o němž věcně rozhodl, nikoliv hodnota předmětu sporu, o němž rozhodoval jen soud první instance. Tím se rozumělo uvedení jen hodnoty potvrzené části rozsudku soudu první instance, což mělo význam v tom případě, kdy odvolací soud napadený rozsudek částečně potvrdil a částečně změnil, resp. zrušil.

4.2. Dovolání v českém návrhu civilního řádu soudního

Oproti dosavadní právní úpravě v případě objektivní přípustnosti dovolání, obsahovala osnova hlavní novum v tom, že pro přípustnost tohoto opravného prostředku byla stanovena hranice odchylná od hranice bagatelních věcí (500 Kč) a to 1000 Kč. Podle vzoru dosavadního práva znala však osnova dvojí hranici přípustnosti dovolání, a to 1000 Kč pro přípustnost dovolání vůbec a 5000 Kč pro přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu. Jelikož dosud bylo dovolání absolutně vyloučeno jen ve věcech bagatelních do 500 Kč, napříště mělo být vůbec vyloučeno ve sporech do 1000 Kč.¹⁰⁰

Osnovou návrhu civilního řádu soudního byla také řešena hranice přezkumné činnosti soudů. Dovolací soud měl přezkoumat napadený rozsudek v mezích dovolacích návrhů. Tzn., že osnova tuto zásadu z předcházejícího soudního řádu civilního

⁹⁹ § 503 osnovy civilního řádu soudního.

¹⁰⁰ BULÍN, H. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 110.

přejímala. Navíc však dodávala, že opravná stolice prozkoumá napadený rozsudek „v mezích dovolacích návrhů a důvodů“.¹⁰¹

Pokud šlo o vázanost opravných stolic příslušnými návrhy a důvody stran, nadále se mělo rozlišovat mezi důvody zmatečnosti, ke kterým musel soud hledět ex offio, i když nebyly uplatňovány a vyslovit zrušení rozsudku i když byla navržena pouze jeho změna, a mezi ostatními důvody, k nimž mohl a musel soud hledět jen tenkrát, pokud byly předepsaným způsobem uplatňovány v dovolání,¹⁰² anebo což bylo novum v odvolací odpovědi. Ustanovení § 512 odst. 3 osnovy návrhu totiž připouštěl, že také v dovolací odpovědi lze za stejných podmínek jako v dovolání napadnout skutková zjištění, z nichž vycházel odvolací soud.

V případě dovolání (na rozdíl od odvolání) byl na základě osnovy návrhu zachován absolutní zákaz nových skutkových a důkazních přednesů, pokud by mohl mít vliv na skutkový základ sporu. Dle § 509 odst. 2 osnovy šlo nová skutková tvrzení a nové důkazy v dovolací instanci přednést pouze na dolíčení nebo vyvrácení dovolacího důvodu zmatečnosti nebo vady řízení.

Pro podání dovolání byla stanovena obligatorně písemná forma. Dovolání muselo být podepsané advokátem a muselo mít náležitosti, které byly stanoveny v ustanovení § 511 osnovy. Dovolací lhůta byla opět stanovena za lhůtu konečnou, avšak oproti předcházející úpravě trvala 15 dní. Dovolací lhůta se nadále počítala od doručení odvolacího rozsudku.

Jako novum, lze spatřovat, že v odvolací lhůtě šlo podat i několik odvolacích spisů, jak osnova výslovně uváděla v § 473 in fine a v případě dovolání bylo v tomto případě důležité ustanovení § 518, kde bylo uvedeno, že se obdobně vztahuje také na dovolací spisy. Tím mělo dojít k legislativnímu vyřešení velmi sporné otázky v dosavadní teorii, neboť např. právní teoretikové té doby Klein, či Neumann měli na rozdíl od Hory,¹⁰³ za to, že lze v zákonné lhůtě podat pouze jediný dovolací spis.¹⁰⁴

¹⁰¹ Srv. § 509 osnovy civilního řádu soudního.

¹⁰² Viz §511 osnovy civilního řádu soudního.

¹⁰³ HORA, V. *Československé civilní právo procesní*. Díl III. Opravné prostředky a zvláštní způsoby řízení. Praha 1929, s. 34.

¹⁰⁴ Viz KLEIN, F. *Vorlesungen über die Praxis des Civilprocesses*. Vídeň 1900, s. 233; NEUMANN, G. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. Díl II. Zivilprozessordnung; Die Novellierung der Zivilprozeßgesetze in den Nachfolgestaaten. 4. vyd. Vídeň, 1928, s. 1263.

Osnovou návrhu bylo výslovně uvedeno, že o vrácení dovolacího k opravě platí obecné ustanovení § 85 o nápravě formálních vad. V tom směru bylo nově stanoveno, že lhůta, kterou soud určí k nápravě, nesměla být delší než lhůta původní. Otázku, zda-li může být v této lhůtě učiněno podání obsahově změněné, řešila osnova návrhu ve smyslu převládající teorie i judikatury následovně:¹⁰⁵ Bylo-li původní podání nahrazeno podáním novým, obsahově odchylným, mělo být zároveň přiloženo i původní podání. Změny nebo odchylky nového podání od původního se mohly týkat pouze nápravy dalších formálních vad podání původního, pokud jinak zákon připouštěl, nebo přednesu nevázaného lhůtou,¹⁰⁶ jinak bylo podání z úřední povinnosti odmítnuto.¹⁰⁷

V případě účasti procesního soudu první instance při vyřizování u něho podaných dovolacích spisů, stanovil dosavadní § 507 zákona č. 113/1895 ř. z., že tento soud měl odmítnout nejen opožděná dovolání, nýbrž i dovolání nepřipustná. Osnova návrhu jeho kompetenci omezila potud, že soudu dávala právo a povinnost odmítnout jen opožděná dovolání.¹⁰⁸ Tutéž kompetenci přiznala i soudu druhé instance, což dosud neexistovalo.

Druhá věta ustanovení § 512 osnovy uváděla, že měl-li soud první nebo, byl-li podán rekurz, soud druhé instance, za to, že dovolání bylo podáno včas, nařídí, aby byl jeden stejnopis dovolacího spisu doručen odpůrci odvolatele. Tím bylo v osnově zvlášť pamatováno na možnost rekurzu proti usnesení, jímž soud první instance odmítl dovolání. Není však pamatováno na možnost rekurzu proti usnesení soudu druhé stolice odmítajícímu dovolání pro opožděnost, o němž měla rozhodovat třetí stolice.

Podle Bulína ustanovení soudu první nebo druhé stolice v citované druhé větě § 512 bylo zbytečné, neboť o otázce, zda dovolání bylo podáno včas, mělo být již podle obecných zásad civilního řádu soudního všude tam, kde do usnesení první stolice, odmítajícího dovolání jako opožděné, bude podán rekurz, rozhodovat názor soudu druhé stolice a nikoliv soudu, který napadené usnesení vydal. Bulín doporučoval, aby se věta doplnila slovy „soud druhé nebo třetí stolice“, aby byly zachyceny také případy, kde teprve druhá stolice, dovolání odmítla a proti tomuto jejímu usnesení bylo rekurováno, anebo navrhoval upravit znění této věty jednotně pro všechny shora

¹⁰⁵ Např. viz KLEIN, F. Vorlesungen über die Praxis des Civilprocesses. Vídeň 1900, s. 234.

¹⁰⁶ Viz § 85 odst. 2 osnovy civilního řádu soudního.

¹⁰⁷ Viz § 85 odst. 3 osnovy civilního řádu soudního.

¹⁰⁸ Viz § 512 osnovy civilního řádu soudního.

uvedené případy takto: „Bylo-li dovolání podáno včas, nařídí soud první stolice, aby byl stejnopis dovolacího spisu doručen odpůrci dovolatelovu.“¹⁰⁹

Osnova návrhu se též zabývala dovolacími důvody. Podle osnovy bylo možné odvolání opírat o dosavadní dovolací důvody,¹¹⁰ anebo o některý z důvodů, které osnova návrhu uváděla nově:¹¹¹

- 1) že ke skutkovým zjištěním, z nichž vycházel odvolací soud, došlo neužitím nebo mylným užitím právních předpisů;
- 2) že jsou v rozporu se svými skutkovými předpoklady;
- 3) že se jakožto skutkové závěry zřejmě příčí zásadám rozumného usuzování.

Tyto dovolací důvody se však nevztahovaly na skutková zjištění, které převzal odvolací soud z rozsudku první instance proto, že nebyla dotčena dovolacími důvody, neboť to co bylo v tomto směru zmeškáno v odvolacím řízení, nešlo již dohánět v dovolacím řízení.

Byl-li tím ustanovením rozsah dovolacích důvodů podstatně rozšířen o možnost napadat v uvedených mezích skutková zjištění odvolacího soudu, byla z druhé strany omezena přípustnost dovolání pro nesprávné právní posouzení věci. V § 508 čis. 5 osnovy návrhu se stanovovalo, že „Podati dovolání z tohoto důvodu se nepřipouští tehdy, bylo-li před rozsudkem odvolacího soudu zrušeno usnesení odvolacího soudu odkazující rozepři do stolice první a nejvyšší soud se k rekursu už o sporném právním názoru vyslovil. Kromě toho nemůže z důvodu nesprávného právního posouzení dovolání podati strana, která proti zrušovacímu usnesení, vyslovujícímu tento právní názor, byla k rekursu oprávněna, ale nepodala jej.“

V prvním případě zde bylo již rozhodnutí nejvyššího soudu se závazným právním názorem jak pro nižší soudní instance, tak i pro nejvyšší soud sám, takže napadat tento právní názor bylo zcela zbytečné. V druhém případě šlo o prekluzi čistě právních námitek, kterých strana neuplatnila rekurszem přípustným proti usnesení odvolacího soudu, kterým byl spor pro odchylný právní názor odkázán do první instance.

¹⁰⁹ BULÍN, H. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 120.

¹¹⁰ Viz § 508 osnovy civilního řádu soudního.

¹¹¹ Pod čís. 4 § 508 osnovy civilního řádu soudního.

S rozšířením dovolacích důvodů ve směru skutkovém souviselo ustanovení § 509 odst. 3 osnovy, dle kterého se mohl dovolací soud v mezích dovolacích důvodů nejen odchýlit od skutkového předpokladu rozsudku napadeného z důvodu § 508 odst. 1 čís. 3 osnovy, nýbrž mohl také skutková zjištění odvolacího soudu nahradit vlastními odchýlnými skutkovými zjištěními, byla-li podle § 508 odst. 1 čís. 4 důvodně napadena v dovolacím spise nebo v dovolací odpovědi.

Podle osnovy šlo totiž také napadnout skutková zjištění, z kterých vycházel odvolací soud.¹¹² Toto ustanovení, poskytující odpůrci dovolatele za stejných podmínek, jako dovolavatel, možnost napadnout skutková zjištění odvolacího rozsudku, mělo chránit odpůrce dovolatele zejména v těch případech, kdy sice ve druhé stolici vyhrál, avšak ve třetí stolici mu hrozilo nebezpečí, že dovolání bude vyhověno, zůstala-li skutková zjištění odvolacího soudu nenapadena. Toto ustanovení tak vyhovovalo zásadě rovnosti stran.

Spornou věc měl vrátit dovolací soud odvolacímu soudu, nejen pokud prohlásil napadený rozsudek za zmatečný,¹¹³ nebo zrušil-li ho pro podstatné vady řízení,¹¹⁴ jak tomu bylo doposud, nýbrž i tehdy, zjistil-li že se skutková zjištění odvolacího soudu zakládají na neuzítí nebo mylném užití právního předpisu.¹¹⁵ Ve všech uvedených případech měla být věc vrácena odvolacímu soudu jen tehdy, měl-li dovolací soud za to, že je třeba nového jednání pro vyřízení věci.

Pokud měl být rozsudek odvolacího soudu zrušen z důvodu § 508 odst. 1 čís. 2 nebo 4 osnovy, a bylo-li k tomu, aby se věc stala zralou k rozhodnutí, patrně třeba jednání v první stolici, měl být zrušen i rozsudek první stolice v mezích dovolacích návrhů a spor měl být vrácen soudu první instance.¹¹⁶

Osnova nepřevzala prozatímní ustanovení o odůvodňování rozsudků soudů třetího stupně,¹¹⁷ podle něhož se dovolací soud v důvodech potvrzujícího rozsudku mohl omezit na prohlášení, že neshledal zákonného důvodu, aby rozsudek odvolacího soudu byl změněn nebo zrušen. Osnova také omezovala vázanost nižších soudů právním

¹¹² § 512, odst. 3 osnovy civilního řádu soudního.

¹¹³ § 484, čís. 3 a 4 osnovy civilního řádu soudního.

¹¹⁴ § 508, odst. 1, čís. 2 osnovy civilního řádu soudního.

¹¹⁵ § 508, odst. 1, čís. 4 osnovy civilního řádu soudního.

¹¹⁶ § 515, odst. 1 osnovy civilního řádu soudního.

¹¹⁷ § 510, odst. 3, které bylo zavedeno článkem I. čís. 3 zákona č. 251/1934 Sb. z. a n.

posudkem dovolacího soudu jen na případy, v nichž se po doplnění řízení nezměnil skutkový základ pro rozhodnutí.¹¹⁸

Na základě osnovy návrhu civilního řádu soudního došlo též k zostření předpokladů pokuty pro svévoli. Dovolateli nebo podle okolností jeho advokátovi měl být uložen trest pro svévoli nejen, když dovolání bylo podáno svévolně nebo jen pro průtah věci, nýbrž vůbec vždy, bylo-li podáno z důvodu, který zákon za dovolací důvod neuznával.¹¹⁹

Osnova civilního soudního řádu nebyla přijata. Následná politická situace, která přinesla Mnichov a poté okupaci Československé republiky jejímu přijetí zabránila.

4.2.1. Německá právní úprava jako zdroj inspirace pro právní úpravu dovolání¹²⁰

Dovolání v právu německém bylo možné podat proti konečným rozsudkům vrchních zemských soudů, představujících soudy odvolací.¹²¹ V Německu šlo podat tedy dovolání pouze proti rozsudkům vrchních zemských soudů, nikoliv proti odvolacím rozsudkům zemských soudů. Zde spatřujeme rozdílnost oproti našemu právu, které připouštělo dovolání proti odvolacím rozsudkům krajských soudů,¹²² stejně jako proti odvolacím rozsudkům vrchních soudů.¹²³

Dovolání v německém právu bylo omezeno také v tom, že bylo vyloučeno proti rozsudkům, kterými bylo rozhodnuto o nařízení, změně nebo zrušení vězení nebo prozatímního opatření.¹²⁴ Dále proti rozhodcím posudkům. Podstatně bylo také dovolání omezeno proti rozsudkům pro zmeškání.

Dovoláním mohla napadnout kontumační rozsudek zpravidla jen strana, na jejíž návrh byl rozsudek pro zmeškání vydán, nikoliv strana, proti níž byl vydán. Této straně příslušel proti kontumačnímu rozsudku odpor.

¹¹⁸ § 516, odst. 1 osnovy civilního řádu soudního.

¹¹⁹ § 517 osnovy civilního řádu soudního.

¹²⁰ K právní úpravě dovolání v německém právu níže v textu práce vycházím zejména z BULÍN, H. *Dovolání podle práv československého, německého a francouzského*. Brno, Praha: Orbis, 1935, s. 324-345.

¹²¹ Viz § 545 odst. 1 německého civilního řádu soudního (*Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich*) ze dne 30. ledna 1877 ve znění vyhlášky ze dne 13. května 1924.

¹²² Obdoba německých zemských soudů.

¹²³ Obdoba německých vrchních zemských soudů.

¹²⁴ § 545 odst. 2 německého civilního řádu soudního.

Přípustnost dovolání byla také omezena ve sporech o majetkové nároky. Zde byla podmíněna hodnotou předmětu dovolání, převyšující určitou hranici, kterou stanovoval čas od času říšský ministr spravedlnosti, po vyslechnutí výboru říšského sněmu za souhlasu říšské rady.¹²⁵

V německém civilním řádu soudním byly pro podání dovolání výslovně uvedeny dovolací důvody, avšak obecnějším způsobem než u nás. Zákon především stanovil, že dovolání lze opírat jen o tu skutečnost, že se rozhodnutí odvolacího soudu zakládá na porušení říšského zákona nebo zákona, jehož okruh platnosti je širší než oblast odvolacího soudu.¹²⁶

Jelikož dovolání bylo přípustné jen proti rozsudkům vrchních zemských soudů, byly míněny ty zákony, jejichž územní rozsah platnosti byl širší než oblast působnosti těchto soudů, tj. zpravidla zákony, které neplatily jen v jedné zemi.

Pro odůvodnění dovolání bylo nutné v něm samotném uplatňovat, že došlo k porušení zákona, jehož porušení podléhá revizi. Porušení zákona zde stálo v přímém opaku k pouhému nesprávnému skutkovému zjištění. Přezkum pouhého nesprávného skutkového zjištění dovolacímu soudu nepříslušel a nešlo ho proto uplatňovat dovoláním.¹²⁷

Tím ovšem nebylo řečeno, že by každé porušení zákona bylo důvodem revize. Předností německého procesního řádu bylo, že se pokusil z dvojího hlediska objasnit tento dovolací důvod. Především podal legální definici porušení zákona.¹²⁸

K absolutním dovolacím důvodům podle německého civilního řádu soudního patřilo:¹²⁹ nesprávné obsazení soudu; účast zákonem vyloučeného soudce na napadeném rozhodnutí, pokud tato překážka nebyla již odmítací žádostí bez úspěchu uplatňována; účast právoplatně odmítnutého soudce na napadeném rozhodnutí; porušení předpisů o příslušnosti; nedostatek potřebného zastoupení v řízení; porušení zásady veřejnosti řízení; nedostatek rozhodovacích důvodů v napadeném rozsudku.

¹²⁵ § 546 odst. 1 německého civilního řádu soudního.

¹²⁶ § 549 odst. 1 německého civilního řádu soudního.

¹²⁷ ROSENBERG, L. *Lehrbuch des deutschen Zivilprozeßrechts*. Leipzig 1909, s. 496.

¹²⁸ „Das Gesetz ist verletzt, wenn eine Rechtsnorm nicht oder nicht richtig angewendet worden ist“.

Viz § 550 německého civilního řádu soudního.

¹²⁹ § 551 německého civilního řádu soudního.

Tyto důvody byly považovány za absolutní důvody proto,¹³⁰ že se u nich předpokládala kauzální souvislost výše uvedených nedostatků s napadeným rozhodnutím. Tyto uvedené nedostatky odůvodňovaly dovolání samy o sobě, tj. bez ohledu na to, zda měly příčinný vztah k obsahu napadeného rozhodnutí, ovšem z předpokladu, že tu byl porušen zákon.

Dovolání bylo možné podat ve lhůtě jednoho měsíce.¹³¹ Šlo o lhůtu konečnou, na její běh neměly vliv soudní prázdniny,¹³² nemohla být prodloužena,¹³³ ani zkrácena dohodou stran.¹³⁴ Lhůta počala běžet doručením úplného vyhotovení rozsudku, nejpозději však uplynutím pěti měsíců po vyhlášení rozsudku.¹³⁵ Pokud došlo ke zmeškání těchto lhůt, bylo přípustné navrácení v předešlý stav. To mohlo být v případě, kdy bylo straně přírodními událostmi nebo jinými neodvratnými příhodami zabráněno lhůtu dodržet.¹³⁶

Za podané dovolání se mělo to, že se u dovolacího soudu v uvedené měsíční lhůtě odevzdal dovolací spis. Ten vyjma všeobecných náležitostí musel obsahovat označení rozsudku, proti němuž dovolání směřovalo a prohlášení, že se proti tomuto rozsudku podává dovolání.¹³⁷ Důvody revize ani dovolací návrhy nemusel dovolací spis obsahovat.

Dovolací návrhy se mohly uplatnit teprve dodatečným podáním, pro které platila další měsíční lhůta, počítána od podání dovolacího spisu.¹³⁸ S dovolacím spisem mělo být dovolacímu soudu předloženo vyhotovení nebo ověřený opis rozsudku, který byl dovoláním napaden, a doklad o doručení tohoto rozsudku. Dovolací spis byl z úřední povinnosti doručován odpůrci. Zároveň se sdělovala doba, kdy bylo dovolání podáno soudu.¹³⁹

¹³⁰ Srv. SCHMIDT, H. *Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden*. Berlin 1927; ROSENBERG, L. *Lehrbuch des deutschen Zivilprozeßrechts*. Leipzig 1909, s. 498.

¹³¹ §§ 516, 552 německého civilního řádu soudního.

¹³² § 223 odst. 2 německého civilního řádu soudního. Jinak u nás § 225 civilního řádu soudního.

¹³³ § 224 odst. 2 německého civilního řádu soudního.

¹³⁴ § 224 odst. 1 německého civilního řádu soudního. Jinak u nás § 129 odst. 1 civilního řádu soudního.

¹³⁵ § 552 německého civilního řádu soudního.

¹³⁶ § 233 odst. 1 německého civilního řádu soudního.

¹³⁷ § 553 německého civilního řádu soudního.

¹³⁸ § 554 německého civilního řádu soudního.

¹³⁹ § 553a odst. 2 německého civilního řádu soudního.

V dovolání měla být také udána hodnota předmětu dovolání, pokud tímto předmětem nebyla určitá peněžitá částka a pokud na této hodnotě závisela přípustnost dovolání.¹⁴⁰

Dovolací řízení se zahajovalo podáním dovolacího spisu u dovolacího soudu. Dovolací soud ještě před meritorním jednáním o dovolání měl z úřední povinnosti zkoumat formální podmínky jeho přípustnosti. V tomto směru bylo na dovolacím soudu, aby zkoumal, zda je dovolání o sobě přípustné; podáno i odůvodněno v zákonné formě; podáno i odůvodněno v zákonné lhůtě.¹⁴¹

Pakliže chyběl jeden z těchto předpokladů, bylo dovolání jako nepřípustné odmítnuto. Dovolání se odmítlo pak buď usnesením bez předchozího ústního jednání, nebo po ústním jednání rozsudkem. Pokud dovolání nebylo odmítnuto jako nepřípustné, pak se z úřední povinnosti stanovil den k ústnímu jednání a strany se o něm uvědomily. Mezi doručením dovolacího spisu a dnem ústního líčení musela uplynout nejméně doba dvou týdnů.

Přezkoumání dovolacího soudu podléhaly pouze návrhy učiněné od stran, a pokud se dovolání opíralo o to, že byl porušen zákon o řízení, pouze dovolací důvody uplatňované v zákonné formě a lhůtě. Při zkoumání, byl-li jinak porušen zákon, nebyl dovolací soud vázán dovolacími důvody, které uplatňovaly strany.

Dovolací soud nebyl vázán dovolacími důvody stejným způsobem jako dovolacími návrhy. Z ustanovení § 559 plynulo, že nebyl vázán uplatňovanými důvody, pokud šlo o poklesky proti materiálnímu právu. To zejména znamenalo, že mohl napadený rozsudek zrušit též pro porušení zákona, které dovolatel nevytýkal.

Právní teorie i praxe z toho vyvozovala, že dovolatel mohl v těchto případech, kdy šlo o porušení hmotného práva, přes zákaz uvádět nové dovolací důvody po uplynutí lhůty k odůvodnění dovolání, uplatňovat nicméně i po uběhnutí této lhůty buď v písemném podání, nebo při ústním jednání zmíněné poklesky proti hmotnému právu, k nimž dovolací soud, nevázán v tomto směru dovolacími způsoby, měl hledět z úřední povinnosti. Pokud však šlo o poklesky proti právu procesnímu, mohl dovolací soud přezkoumat napadený rozsudek pouze v mezích včas uplatňovaných dovolacích důvodů.

¹⁴⁰ § 554 odst. 4 německého civilního řádu soudního.

¹⁴¹ § 554a německého civilního řádu soudního.

Dovolací návrhy byly důležité pro rozsah, v němž se odvolacímu soudu odporovalo, a tím zároveň pro rozsah, v jakém mohla být napadená část tohoto rozsudku prohlášena za předběžně vykonatelnou. Pokud totiž napadený rozsudek odvolacího soudu nebyl prohlášen buď vůbec, nebo nikoliv bez podmínky za předběžně vykonatelný, měl ho dovolací soud, pokud mu nebylo odporováno dovolacími návrhy, prohlásit k návrhu při ústním jednání za předběžně vykonatelný.

Z výše uvedeného vyplývá, že dovolací návrhy se mohly vztahovat jen na prohlášení, pokud se odporovalo odvolacímu rozsudku a navrhovalo jeho zrušení nebo změnu.¹⁴² Zásadně nepřípustné v dovolacím řízení bylo vznášení nových nároků pod titulem žalobní změny nebo žalobou navzájem.

Dovolací soud byl v zásadě vázán na skutkový stav, zjištěný v rozsudku odvolacího soudu. Skutková podstata sporu nabyla v odvolací stoličce konečné podoby. To vyplývalo z § 561 německého civilního řádu soudního, podle něhož posudku dovolacího soudu podléhaly jen ony skutkové přednesy stran, které byly patrné z rozsudku odvolacího soudu nebo z jednacího protokolu. Mimo to mohl dovolací soud přihlížet pouze ke skutečnostem, z nichž se podávalo porušení procesních zákonů o řízení, a to jen potud, pokud tyto skutečnosti byly obsaženy v důvodech dovolání.

Když odvolací soud zjistil pravdivost nebo nepravdivost skutkového tvrzení, bylo toto zjištění pro dovolací soud závazné, ledaže by byla proti tomuto zjištění vznesena přípustná a odůvodněná dovolací výtku.¹⁴³ Za takovou výtku považoval zákon výtku porušení formálního (procesního) práva,¹⁴⁴ které mělo vliv na správnost zjištění skutkového stavu. Např. šlo namítat, že soud nižší instance nepřihlížel vůbec ke tvrzení druhé strany, nepřipustil důkaz o opaku, nepoužil při hodnocení důkazů obecných zásad zkušenosti apod.¹⁴⁵

Vyjma toho byl dovolací soud vázán právním názorem odvolacího soudu, pokud šlo o zjištění existence a obsahu irevizibilních zákonů a nemohl ovšem ani přezkoumat správnost aplikace takových zákonů. V zákoně bylo totiž výslovně stanoveno,¹⁴⁶

¹⁴² § 554 odst. 3 č. 1 německého civilního řádu soudního.

¹⁴³ § 561 odst. 2 německého civilního řádu soudního.

¹⁴⁴ § 554 odst. 3 č. 2b německého civilního řádu soudního.

¹⁴⁵ ROSENBERG, L. *Lehrbuch des deutschen Zivilprozeßrechts*. Leipzig 1909, s. 503.

¹⁴⁶ § 562 německého civilního řádu soudního.

že rozhodnutí odvolacího soudu o existenci a obsahu zákonů, o jejichž porušení nelze podle § 549 opírat dovolání, je pro rozhodnutí dovolacího soudu závazné.

Na rozdíl od odvolacího soudu, před nímž se projednával spor v mezích odvolacích návrhů znovu, dovolací soud jen přezkoumával napadený rozsudek v rámci dovolacích návrhů. Především pak z ustanovení, že posudku dovolacího soudu podléhaly jen ony přednesy stran, které byly patrné z odvolacího rozsudku nebo z jednacího protokolu odvolacího soudu, plynula zásadní nepřipustnost nových skutkových přednesů v dovolacím řízení.

Nové skutečnosti šly uplatňovat pouze výjimečně a dovolací soud k nim měl přihlížet, jestliže tyto skutečnosti odůvodňovaly výtku porušení procesních předpisů; týkaly se přípustnosti dovolání nebo procesního postupu dovolacího soudu nebo sloužily k uplatnění existence nebo neexistence takového procesního předpokladu, jehož nedostatek činil rozsudek zmatečný nebo zrušitelný.

Dovolací soud mohl provádět důkazy jednak ve všech případech, kdy mohla strana uplatňovat nové skutečnosti, jednak také tehdy, měl-li zjistit cizozemské, zvykové nebo statutární právo, pokud toto právo podléhalo přezkoumání dovolacího soudu.

Pokud šlo o vlastní rozhodnutí dovolacího soudu, vytyčovalo německé právo následující:

A. dovolání se zamítlo, bylo-li podle věcného přezkoumání neodůvodněné. Tomu bylo především tehdy, když se dovolání opíralo o porušení práva, které nemohlo být dovolacím důvodem. Dále když dovolací soud neshledal vytýkaných poklesků proti revizibilnímu právu. Konečně když sice bylo takové právo porušeno, avšak rozsudek odvolacího soudu se nezakládal na jeho porušení.

Na poslední výše uvedený případ se vztahovalo ustanovení § 563 německého civilního řádu soudního, podle kterého se dovolání zamítlo, když se sice z rozhodovacích důvodů napadeného rozsudku podávalo, že byl porušen zákon, avšak výrok rozsudku byl z jiných důvodů správný.

B. Dovolání se vyhovělo, bylo-li dle názoru dovolacího soudu odůvodněné. V tomto směru bylo důležité rozlišovat kasační a reformační rozhodnutí dovolacího soudu.

O pouhém kasačním rozhodnutí šlo tehdy, když se dovolací soud omezil na pouhé zrušení napadeného rozsudku odvolacího soudu a, aniž sám ve věci rozhodl, odkázal věc k dalšímu jednání a rozhodnutí soudu nižšímu.

Reformační rozhodnutí tu bylo tehdy, když dovolací soud sám rozhodl ve věci a to odchylně od napadeného rozsudku. Na rozdíl od našeho práva považovalo německé právo za pravidlo kasační rozhodnutí dovolacího soudu. To vyplývalo z ustanovení § 564 německého civilního řádu soudního, které stanovilo, že „Pokud je dovolání odůvodněné, napadený rozsudek se má zrušit. Děje-li se zrušení rozsudku pro vadu řízení, zároveň se zruší řízení, pokud je touto vadou ztíženo“.¹⁴⁷

Kasační rozhodnutí bylo podle ustanovení § 564 německého civilního řádu soudního pravidlem. Zrušen byl (v rámci dovolacích návrhů, tj. pokud bylo rozsudku vůbec odporováno) nejen napadený rozsudek odvolacího soudu, nýbrž i řízení tento rozsudek předcházející, pokud se zakládalo na porušení formálního práva, které bylo důvodem dovolání, v to počítajíc též vadné rozhodnutí, jež napadený rozsudek předcházela a nestala se nezměnitelnými.

Zde bylo třeba rozlišovat, zda-li dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího soudu a odkázal věc k dalšímu jednání a rozhodnutí buď jen odvolacímu soudu, nebo přímo určitému senátu odvolacího soudu. Nebo dovolací soud odkázal věc přímo soudu první stolice. To se mohlo stát v těch případech, v nichž odvolací soud podle příslušných předpisů měl či mohl odkázat věc prvému soudu.

Zákon to sice výslovně nenařizoval, avšak judikatura říšského soudu i teorie to připouštěla vzhledem k tomu, že by se jednání v odvolací stolici, kdyby jí byla věc vrácena, muselo popř. omezit na odkázání věci do své stolice. Možnost vrátit věc přímo prvému soudu užil dovolací soud především tehdy, trpěl-li již rozsudek první stolice podstatnou vadou.¹⁴⁸

¹⁴⁷ § 564 odst. 1 a 2 německého civilního řádu soudního.

¹⁴⁸ § 539 německého civilního řádu soudního.

Na doplnění dodejme, že podle ustanovení německého civilního řádu soudního měl odvolací soud odkázat věc soudu první stolice, pokud bylo třeba dalšího jednání ve věci:¹⁴⁹

- a) když napadeným rozsudkem byl odmítnut odpor jako nepřipustný,
- b) když napadeným rozsudkem bylo rozhodnuto pouze o námitkách sporu překážejících; zde měl vyřídit všechny tyto námitky odvolací soud,
- c) když návrh byl sporný co do důvodu i výše a napadeným rozsudkem bylo předem rozhodnuto pouze o důvodu nároku nebo žaloba byla zamítnuta, ledaže by spor o výši nároku byl zralý k rozhodnutí,
- d) když napadený rozsudek ve sporu listinném nebo směnečném byl vydán s výhradou práv,
- e) když byl napaden rozsudek pro zmeškání.

C. Pokud bylo platně podáno dovolání proti rozsudku první stolice, bylo-li na místě vrátit věc nižší stolici, mohl jí dovolací soud odkázat podle volného uvážení buď zpět soudu první stolice, nebo též tomu vrchnímu zemskému soudu, který by byl jinak příslušný pro odvolání.

V tomto případě se konalo řízení před vrchním zemským soudem poprvé a platily pro něho stejné zásady, jako kdyby tento soud rozhodoval o platně podaném odvolání, s tím rozdílem, že soud druhé stolice tu byl vázán právním posudkem dovolacího soudu.¹⁵⁰

Výjimkou ze zásady stanovené v § 564 a 565 odst. 1 německého civilního řádu soudního bylo reformační rozhodnutí odvolacího soudu. Dovolací soud měl podle zákona rozhodnout přímo ve věci samé, tj. rozsudek odvolacího soudu nahradit vlastním věcným rozhodnutím v případech, kdy rozsudek měl být zrušen jen pro porušení zákona při aplikaci právní normy na zjištěnou skutkovou podstatu a podle této zjištěné podstaty byla věc zralá k rozhodnutí; když rozsudek měl být zrušen pro nepřislušnost soudu nebo pro nepřislušnost pořadu práva.

¹⁴⁹ § 538 německého civilního řádu soudního.

¹⁵⁰ § 566a odst. 5 a 6 německého civilního řádu soudního.

Jestliže ve výše uvedených případech bylo při věcném rozhodování třeba použít zákonů, o jejichž porušení nemohlo být dovolání opřeno,¹⁵¹ mohla být věc odkázána odvolacímu soudu k dalšímu jednání a rozhodnutí.¹⁵²

Soud, jemuž byla věc dovolacím soudem vrácena, doplnil řízení podle příkazů třetí stolice a rozhodl ve věci. Soud byl vázán právním názorem, který byl obsažen ve zrušovacím rozhodnutí dovolacího soudu.

4.2.2. Změna dovolání na základě zákona č. 251/1934 Sb.

z. a n.

Touto novelou se měnila a doplňovala některá ustanovení zákonů o občanském řízení soudním, o řízení exekučním a o řízení nesporném.¹⁵³

Předem je na místě říci, že zavedené změny a doplňky touto novelou měly pouze přechodnou povahu. Podle čl. VII. tohoto zákona nabyl tento zákon účinnosti prvním dnem měsíce následujícího po vyhlášení a pozbyl jí koncem roku 1936. Tedy změny, které zavedla novela, byly časově omezeny na dva roky a to od 1. ledna 1935 do 31. prosince 1936.

Do úpravy dovolacího řízení bylo touto novelou zasaženo ve třech směrech.¹⁵⁴ Jednak došlo A) k podstatnému omezení přípustnosti dovolání podle civilního řádu soudního, B) dále došlo k zavedení úlevy, pokud šlo o odůvodňování potvrzujících rozsudků dovolacího soudu a C) za třetí, novela stanovila, že pro řízení ve sporech pracovních platí předpisy z. č. 131/1931 Sb. z. a n. i tehdy, pokud o nich rozhodovaly v první stolici okresní soudy.

A) V případě přípustnosti dovolání došlo k omezení ve třech bodech.

1. Hranice ve věcech nepatrných byla zvýšena na částku 500 Kč.¹⁵⁵ Dovolání bylo tak vyloučeno, pokud peněžitá částka, požadovaná v žalobě, nebo

¹⁵¹ Irevizibilní normy, § 549 německého civilního řádu soudního.

¹⁵² § 565 posl. odst. německého civilního řádu soudního.

¹⁵³ Zákon č. 251/1934 Sb. z. a n. byl velmi krátký. Sestával se pouze ze sedmi článků, které se týkaly pouze institutu dovolání. Proto ve výše uvedeném textu týkajícího se odvolání nebyla tomuto zákonu věnována pozornost.

¹⁵⁴ Níže v textu mé práce k této novele vycházím z BULÍN, H. *Dovolání podle práv československého, německého a francouzského*. Brno, Praha: Orbis, 1935, s. 316-322.

¹⁵⁵ Čl. 1, čís. 1 zákona č. 251/1934 Sb. z. a n.

hodnota předmětu sporu nepřesahovala 500 Kč, anebo jestliže žalobce prohlásil, že místo předmětu žádaného v žalobě chce přijmout peněžitou částku nepřevyšující 500 Kč.

Tím se rozumělo, že dovolání bylo vyloučeno nejen v právě výše uvedených případech, kdy předmět sporu už od počátku byl bagatelní věcí, nýbrž ve všech případech, v nichž předmět sporu, o němž by měl dovolací soud rozhodnout, na penězích nebo peněžité hodnotě nepřevyšoval uvedenou částku 500 Kč.

2. Hranice přípustnosti dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu byla zvýšena na 7000 Kč. Dovolání nebylo přípustné proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu, pokud předmět sporu, o kterém měl dovolací soud rozhodnout, nepřevyšoval na penězích nebo peněžité hodnotě 7000 Kč, leč by odvolací soud v rozsudku prohlásil dovolání za přípustné, protože by šlo o rozhodnutí zásadního významu.¹⁵⁶

Výše uvedené se od předcházející právní úpravy lišilo ve třech směrech:

- a) Novelizované znění uvádělo namísto 2000 Kč částku 7000 Kč
- b) Původní znění hovořilo o předmětu sporu, o němž odvolací soud rozhodl,¹⁵⁷ zatímco podle nové právní úpravy byl rozhodujícím předmět sporu, o němž by měl dovolací soud rozhodnout.¹⁵⁸
- c) Novela připustila možnost, aby odvolací soud v rozsudku prohlásil dovolání proti potvrzujícímu rozsudku za přípustné, když sice předmět sporu nepřevyšoval 7000 Kč, avšak šlo o rozhodnutí zásadního významu.

Pokud šlo o oprávnění odvolacího soudu prohlásit dovolání za přípustné, toto právo mu příslušelo jen tehdy, potvrdil-li rozsudek první instance co do částky převyšující 500 Kč a nepřevyšující 7000 Kč. To vyplývalo jednak ze znění novelizovaného ustanovení,¹⁵⁹ jednak z úvahy, že ve věcech bagatelních¹⁶⁰ bylo odvolání přípustné pouze pro zmatečnost¹⁶¹ a rozhodovalo se o něm vždy usnesením. Ve věcech bagatelních nemohlo dojít k dovolání již pro to, že tu nemohl být vydán rozsudek odvolacího soudu nýbrž pouze usnesení.

¹⁵⁶ Čl. 1, čís. 2 zákona č. 251/1934 Sb. z. a n.

¹⁵⁷ § 502 odst. 3 občanského soudního řádu.

¹⁵⁸ Čl. 1, čís. 2 zákona č. 251/1934 Sb. z. a n.

¹⁵⁹ Viz čl. 1, čís. 2 č. 251/1934 Sb. z. a n.

¹⁶⁰ § 448 občanského soudního řádu ve znění čl. 1, čís. 1 zákona č. 251/1934 Sb. z. a n.

¹⁶¹ § 477 občanského soudního řádu.

Pokud šlo o vliv hodnoty sporného předmětu na přípustnost dovolání, bylo třeba rozlišovat, že nepřevyšoval-li předmět sporu, o němž by měl dovolací soud rozhodnout, 500 Kč, bylo dovolání absolutně nepřípustné; převyšoval-li předmět sporu částku 500 Kč, nikoliv však částku 7000 Kč, bylo dovolání proti změňujícímu rozsudku přípustné vždy, proti potvrzujícímu rozsudku však jen tehdy, když odvolací soud v rozsudku prohlásil dovolání za přípustné, protože šlo o rozhodnutí zásadního významu.

Tyto změny hranic částek 500 Kč a 7000 Kč, které byly zavedeny novelou, však neplatily v pracovních sporech,¹⁶² bez ohledu na to zda o těchto sporech rozhodovaly v první stolici pracovní soudy, zvláštní oddělení okresních soudů pro pracovní spory nebo okresní soudy, které jednaly místo pracovních soudů.¹⁶³

3. Proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu neohledě na hodnotu předmětu sporu bylo dovolání nepřípustné, pokud šlo o vyměření výživného ze zákona. Avšak byla zde novelou stanovena opět výjimka v tom, pokud by odvolací soud v rozsudku prohlásil dovolání za přípustné, protože šlo o rozhodnutí závažného významu.

Na základě tohoto ustanovení došlo do našeho právního řádu k zavedení zásadní novoty. Bylo jí vyloučeno dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu v určitém věcně vymezeném sporu, totiž, pokud šlo o výměru výživného ze zákona.

Podle Bulína za výměru výživného bylo třeba rozumět stanovení, pokud se týče úpravy výše výživného. Dle něj sem nepatřilo rozhodování o právním důvodu pro uplatnění výživného, tj. rozhodování otázky, zda žalobci vůbec přísluší alimentární nárok. Pokud by bylo potvrzující rozhodnutí odvolacího soudu o této otázce napadeno dovoláním, nešlo se pro nepřípustnost tohoto opravného prostředku dovolávat citovaného ustanovení.

Dále dle názoru Bulína bylo třeba, aby šlo o výměru ze zákona, tj. že výměra výživného podle tvrzení žalobce se opírala pouze o zákon a nikoliv o jiné právní normy. Zejména sem nepatřila výměra výživného ze smlouvy, posledního pořízení apod. Patrné

¹⁶² Zde novela odkazuje na zákon č. 131/ 1931 Sb. z. a n.

¹⁶³ Příslušnost z pracovních sporů stanovil § 42 odst. 1 zákona č. 131/ 1931 Sb. z. a n. následovně: „...pokud není pro soudní okres zřízen pracovní soud nebo oddělení okresního soudu pro spory pracovní, náležejí k věcné příslušnosti okresních soudů....“

je, že i v těchto případech je zákon posledním důvodem existence alimentární povinnosti, neboť též smlouvy a poslední pořízení, pokud stanoví alimentární povinnost, se musí opírat o zákon.

Jelikož novela hovořila výslovně pouze o výživném ze zákona, byly dle něj míněny případy, kde zákon byl přímým důvodem alimentární povinnosti. Šlo zejména o alimentární povinnosti rodičů, dětí a manžela, pokud byly opřeny pouze o zákon, dále povinnosti nemanželského otce, jakož i výměra výživného pozůstalým při bezprávném usmrcení osoby,¹⁶⁴ která byla podle zákona povinna někomu poskytovat výživu.

B) Novelou byla zavedena úleva, pokud šlo o odůvodňování potvrzujících rozsudků dovolacího soudu. Pokud dovolací soud nevyhověl dovolacímu návrhu, a shledal-li, že důvody rozsudku odvolacího soudu neodporují zákonu, mohl se omezit v důvodech svého rozhodnutí na prohlášení, že neshledal zákonného důvodu, aby rozsudek odvolacího soudu byl změněn nebo zrušen.¹⁶⁵

Abyste dovolací soud mohl užít výše naznačeného práva, bylo třeba, aby byly splněny obě podmínky, tj. musel napadený rozsudek potvrdit ze stejných důvodů, z nichž rozhodl odvolací soud. Uvedené právo nebylo však povinností dovolacího soudu. Dovolací soud tedy mohl, i když potvrdil rozsudek z důvodů odvolacího soudu, ve svém odůvodnění blíže rozvést právní princip, který byl základem jeho rozhodnutí.

C) Než přejdeme k poslední změně novely, je třeba si zde krátce osvětlit kompetenci soudů v pracovních sporech, která úzce s touto změnou souvisela. Před vydáním zákona č. 251/1934 Sb. z. a n. bylo totiž třeba rozlišovat, zda v pracovních sporech rozhodovaly v prvním stupni pracovní soudy,¹⁶⁶ nebo oddělení okresních soudů pro spory pracovní,¹⁶⁷ nebo obyčejné okresní soudy.¹⁶⁸

Vzhledem k nedostatečnému přesnému zákonnému ustanovení vyskytly se pochybnosti, zda-li ustanovení zákona o pracovních soudech, zabezpečující určité výhody stranám, platí též v pracovních sporech, projednávaných okresními soudy z toho důvodu, že v příslušném soudním okrese nebyl zřízen pracovní soud ani zvláštní oddělení okresního soudu pro pracovní věci.

¹⁶⁴ Viz § 1327 obč. z.

¹⁶⁵ § 510 občanského soudního řádu ve znění čl. 1, čís. 3 novely.

¹⁶⁶ Viz § 1 zákona č. 131/1931 Sb. z. a n.

¹⁶⁷ § 4 odst. 2 zákona č. 131/1931 Sb. z. a n.

¹⁶⁸ § 42 zákona č. 131/1931 Sb. z. a n.

Jelikož zákon č. 131/1931 Sb. z. a n. pouze stanovil, že o místní příslušnosti okresního soudu platí v uvedených případech jeho ustanovení § 3,¹⁶⁹ vyvozovala z toho právní teorie i praxe, že ve všech ostatních směrech platí pro pracovní spory, které byly projednávány podle jeho § 42 před okresními soudy, obecné předpisy civilního řádu soudního.

Novelou byl ale stanoven přímo opak. Ačkoliv dříve platily předpisy zákona o pracovních soudech pouze ve sporech pracovních, projednávaných před pracovním soudem nebo před zvláštními odděleními okresního soudu pro pracovní spory, od nyní platily tyto předpisy také, když o pracovních sporech rozhodoval okresní soud.

Ustanovení novely stanovilo totiž,¹⁷⁰ že o zastupování v pracovních sporech u okresního soudu platí ustanovení zákona č. 131/1931 Sb. z. a n., rovněž o řízení až na ustanovení o přisedících. Rozsudek vydaný okresním soudem v pracovních sporech o hodnotu vyšší než 300 Kč rozhodoval nyní odvolací soud podle ustanovení § 33 zákona č. 131/1931 Sb. z. a n. v senátě složeném ze tří soudců z povolání, z nichž jeden předsedal, a dvou přisedících.¹⁷¹

Pro dovolání v pracovních sporech bylo důležité, že zvýšení cenové hranice pro bagatelní věci (500 Kč) a pro přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozsudku (7000 Kč) neplatilo pro spory u soudů pracovních, u zvláštních oddělení okresních soudů pro pracovní spory a u okresních soudů, které jednaly na místě pracovních soudů.

Tím vlastně novela favorizovala pracovní spory a to bez ohledu na to, které soudy o nich rozhodují, jak dále z těchto ustanovení o opravných prostředcích patrné. Proti rozsudkům soudů prvního stupně vydaných v pracovních sporech, ve kterých hodnota sporu nebyla vyšší než 300 Kč, bylo přípustné plné odvolání, jestliže soud v rozsudku prohlásil odvolání za přípustné, protože rozhodnutí mělo zásadní význam, nebo bylo-li řízení zmatečné z důvodů § 28 zákona č. 131/1931 Sb. z. a n. V pracovních sporech

¹⁶⁹ „K projednání a rozhodnutí sporů uvedených v §§ 1 a 2 jest podle volby žalobcovy příslušný pracovní soud, v jehož obvodu jest obecný soud žalovaného nebo provozovna a, jde-li o osoby, které jsou zaměstnány mimo provozovnu, pracovní soud, v jehož obvodu jest nebo bylo konati práci nebo platiti mzdu nebo jiné služební platy.“

¹⁷⁰ Čl. 4, odst. 2 zákona č. 251/1934 Sb. z. a n.

¹⁷¹ Viz § 32 zákona č. 131/1931 Sb. z. a n.

o hodnoty vyšší než 300 Kč šlo rozhodnutí pracovního soudu odporovat odvoláním, ve kterém nebylo třeba uvádět odvolací důvody.¹⁷²

Dovolání v pracovních sporech bylo přípustné, převyšoval-li předmět sporu, o němž by měl dovolací soud rozhodnout 300 Kč; proti potvrzujícímu rozsudku však jen tehdy, pokud předmět sporu převyšoval 2000 Kč, leč že by odvolací soud v rozsudku prohlásil dovolání za přípustné, protože jde o rozhodnutí zásadního významu. Přípustnost dovolání ve sporech pracovních zůstala tedy novelou nedotčena.

¹⁷² § 28 odst. 2 zákona č. 131/1931 Sb. z. a n.

5. Odvolání a dovolání po roce 1948

Výrazný zvrat v právní úpravě civilního procesního práva nastal po roce 1948. Došlo k výrazným zásahům do základních principů civilního řízení a procesního institutu dovolání, který byl nahrazen stížností pro porušení zákona. Po únorovém převratu v roce 1948 bylo nutno právně reflektovat změnu politických poměrů v poválečném Československu, které se nevyhnul ani občanskému procesnímu civilnímu soudnímu řádu. Právním předpisem, který zavedl nedemokratické prvky, inspirované zejména sovětským občanským procesním kodexem z roku 1923,¹⁷³ do občanského soudního řízení, byl zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví s účinností od 1. února 1949. Právě na základě tohoto právního předpisu došlo mimo jiné k odstranění dovolání, jakož i dovolacího rekursu ze systému opravných prostředků v civilním procesu.¹⁷⁴

Výše zmíněný zákon o zlidovění soudnictví č. 319/1948 Sb. jak je patrné již z názvu se nedotkl pouze úpravy civilního procesního práva, ale též organizace soudní soustavy,¹⁷⁵ kdy základním článkem se stal okresní soud, jako soud první instance. Druhý stupeň představoval krajský soud, pouze v určitých věcech byl i soudem prvního stupně. Nejvyšší soud přestal být soudem revizním a stal se pouze soudem odvolacím tam, kde v prvé stolici rozhodovaly krajské soudy.

Výše uvedeným zákonem byl zaveden princip úplné apelace, podle kterého účastníci mohli uplatňovat novoty i v odvolacím řízení, mohli i měnit návrhy bez souhlasu soudu či protistrany. Soud již nebyl vázán odvolacím důvodem. Zlidovění soudnictví spočívalo v tom směru, že všechny závažné věci byly svěřeny rozhodování senátu, ve kterém měli převahu soudci z lidu. Zákonem byl odstraněn třístupňový systém a nahrazen systémem dvoustupňovým. Zastoupení advokátem již nebylo povinné.

Roztříštěnost tehdejší právní úpravy se snažila překonat nová kodifikace civilně procesních předpisů, která byla provedena zákonem č. 142/1950 Sb. (občanský soudní řád), jehož cílem bylo zavedení jednotného civilního řízení. Zákonem bylo upraveno jak řízení nalézací, tak i řízení exekuční včetně řízení konkurzního. V řízení nalézacím se

¹⁷³ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 626.

¹⁷⁴ Viz bod 9 zrušujícího ustanovení § 141 zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

¹⁷⁵ STAVINHOVÁ, J.; HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova Univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003. s. 28.

občanský soudní řád z roku 1950 snažil odstranit zvláštní úpravy mezi sporným a nesporným řízením.

Zavedením jednotného civilního řízení došlo mimo jiné také k odstranění terminologického rozdílu mezi stranami v řízení sporném a účastníky v řízení nesporném a na jeho místo zavedeno jednotné označení „účastníci řízení“. Civilní řízení spočívalo na uplatnění zásady materiální pravdy. Tato zásada byla pak doplněna dalšími principy, např. zásadou rovnosti účastníků, zásadou přímosti a ústnosti, zásadou projednací, zásadou veřejnosti, zásadou volného hodnocení důkazů. Občanský soudní řád připouštěl také rozsáhlé možnosti účasti prokurátora v civilním soudním řízení.¹⁷⁶

V opravném řízení rozlišoval zákon č. 142/1950 Sb. opravné prostředky řádné, tj. odvolání a stížnost a opravné prostředky mimořádné, tj. obnovu řízení a stížnost pro porušení zákona. Odvolání mělo účinek suspenzivní i devolutivní a spočívalo na systému úplné apelace. Osoby oprávněné k podání odvolání byli účastník a prokurátor. Lhůta pro odvolání byla stanovena na 15 dnů ode dne doručení rozsudku. Platila též zásada zákazu reformatio in peius, jak bylo možné dovodit z ustanovení §§ 178 a 184, z nichž plynulo, že soud nemůže rozhodnout v neprospěch odvolatele a ve prospěch odpůrce, který odvolání nepodal.

Roku 1963 byl zákon č. 142/1950 Sb. zrušen zákonem č. 99/1963 Sb., který nabyl účinnosti od 1. ledna 1964. Novému občanskému soudnímu řádu se nepodařilo řízení nalézací rozdělit na řízení sporné a řízení nesporné, nýbrž se opět pokusil o jednotnou strukturu civilního procesu.

V opravném řízení přinesl tento nový občanský soudní řád značné změny. Mezi řádné opravné prostředky zařadil pouze odvolání, které se i tentokrát řídilo zásadou úplné apelace, a upustil tedy od dalšího, dříve používaného opravného prostředku – stížnosti. Vedle rozsudků a usnesení mohlo směřovat odvolání i proti rozhodnutím státního notářství. K podání odvolání byl legitimován podle zákona kromě účastníka i prokurátor, národní výbor a společenská organizace.

Zákon č. 99/1963 Sb. opustil starou zásadu reformationis in peius, a nařizoval, aby rozhodnutí napadené jen z části bylo přezkoumáváno v celém rozsahu. Zákonem byla

¹⁷⁶ STAVINOHOVÁ, J.; HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova Univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003. s. 28.

odstraněna možnost autoremedury. Tyto „nedostatky“ byly odstraněny až jeho novelou zákonem č. 49/1973 Sb.

5.1. Odvolání podle zákona č. 142/1950 Sb.

V občanském soudním řádu č. 142/1950 Sb. byl institut odvolání zakotven v hlavě šesté, prvním oddíle pod §§ 172-181.¹⁷⁷

Odvolání bylo přípustné proti každému rozsudku okresního soudu. Odvolat se pouze proti důvodům rozsudku nebylo možné.¹⁷⁸ Lhůta pro podání odvolání byla stanovena na 15 dní od doručení rozsudku. Odvolání nebylo podáno opožděně, pokud oprávněná osoba podala odvolání po uplynutí této lhůty z toho důvodu, že byla nesprávně poučena soudem, nebo ho podala ve lhůtě 15 dnů od doručení rozsudku odvolacímu soudu.¹⁷⁹ Oprávněnou osobou k podání odvolání byl účastník a prokurátor.¹⁸⁰

Odvolání bylo možné podat písemnou formou nebo ústně do protokolu na soudě, který vynesl rozsudek.¹⁸¹ Advokát nebo notář, i když byli účastníky řízení, mohli podat odvolání pouze písemně. Kromě všeobecných náležitostí muselo odvolání obsahovat:¹⁸²

- a) označení rozsudku, proti kterému se odvolání podávalo
- b) odvolací návrh
- c) důvody, popřípadě i nová skutková tvrzení a důkazy.

Odvolání mělo, pokud nešlo o rozsudek předběžně vykonatelný, odkladný účinek.¹⁸³ Pokud tedy oprávněná osoba podala včas odvolání, napadený rozsudek se až do vyřízení odvolání nemohl stát pravomocným.

Pokud předseda soudu první instance dospěl k závěru, že je odvolání podáno opožděně, nebo neoprávněnou osobou, nebo že je nepřípustné proto, že napadá jen důvody rozsudku, předložil ho spolu se spisy a se zprávou o tom příslušnému

¹⁷⁷ Níže vycházím ze znění zákona č. 142/1950 Sb. Viz Sběrka zákonů, ročník 1950, částka 60, <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=142&r=1950>.

¹⁷⁸ § 172 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁷⁹ § 173 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸⁰ § 174 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸¹ § 175 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸² § 176 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸³ § 178 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb.

odvolacímu soudu.¹⁸⁴ Stejně takto učinil, pokud se marně pokusil o odstranění chyb odvolání.¹⁸⁵

Pakliže zde k výše uvedeným případům nedošlo, zaslal předseda senátu soudu prvního stupně jeden stejnopis odvolání odpůrci odvolatele. Odpůrce odvolatele měl pak 15 denní lhůtu odpovědět na odvolání písemnou formou nebo ústně do protokolu na soudě. O tom ho bylo třeba poučit.¹⁸⁶ Po uplynutí této lhůty, nebo pokud došla odpověď ze strany odpůrce na odvolání, předložil předseda senátu soudu prvního stupně odvolání spolu se spisy odvolacímu soudu.

Pokud došlo k případům uvedených v § 179 odst. 1, odvolací soud odmítl odvolání usnesením bez ústního jednání. Tak rozhodl i v případě, pokud zjistil na ústním jednání, že zde byly tyto podmínky.¹⁸⁷ V případě, že odvolací soud došel k závěru, že odvolání nebylo podáno opožděně, nebo osobou neoprávněnou, nebo že není nepřipustné proto, že napadá jen důvody rozsudku, doručil předseda odvolacího senátu jedno vyhotovení odpůrci odvolatele. Odpůrce odvolatele měl pak patnáctidenní lhůtu odpovědět písemně nebo ústně do protokolu soudu a to přímo u odvolacího soudu. Opět o tom bylo třeba poučit odpůrce odvolatele.

Po zahájení ústního jednání předseda senátu odvolacího soudu nebo jím pověřený člen senátu přednesl podle obsahu spisů soudu první stolice stav věci, pokud to bylo třeba také dosavadní průběh řízení, aby se porozumělo odvolacímu návrhu a aby se mohla přezkoumat správnost napadeného rozhodnutí. Poté byl přednesen obsah odvolání a odpovědi. Po tomto momentu byli účastníci řízení upozorněni na možnost ústně odůvodnit své návrhy.¹⁸⁸

Odvolací soud nebyl vázán skutkovým stavem, který zjistil soud první instance.¹⁸⁹ Účastníci řízení mohli přednést skutkové okolnosti a předložit důkazy, které nebyly v řízení před soudem první instance uvedené ani předložené. Odvolací soud mohl nařídít, aby se dokazování vykonané na soudě první instance opakovalo. Až do skončení odvolacího řízení mohl odvolatel svůj návrh ve věci samé změnit, pokud

¹⁸⁴ § 179 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸⁵ §§ 45 odst. 1 a 2, 176 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸⁶ § 179 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸⁷ § 180 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸⁸ § 182 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸⁹ § 183 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb.

mohly být výsledky jednání na odvolacím soudě v souvislosti s výsledky jednání na soudě první instance podkladem pro jednání o změněném návrhu.¹⁹⁰

Do skončení odvolacího řízení mohl odvolatel měnit i odvolací návrhy i odvolací důvody. Soud mohl rozsudek soudu prvního stupně zrušit, i když byla navrhovaná jen jeho změna a naopak. Podle ustanovení odst. 2 a 3 však odvolací soud změnu nepřipustil, pokud se změna týkala účastníků, proti kterým odvolání směřovalo a dále pokud se změna týkala těch nároků uplatňovaných v jednání, které měly samostatný skutkový základ a nebyly dotknuté odvoláním.

Odvolací soud rozhodoval zpravidla rozsudkem ve věci samé, a to tak že rozsudek soudu první instance potvrdil nebo změnil.¹⁹¹ Ve svém rozsudku se mohl odvolací soud odvolat i na skutkový stav, který byl zjištěn soudem prvního stupně. Odvolací soud mohl také zrušit usnesením rozsudek soudu prvního stupně a vrátit mu věc k dalšímu projednání a k rozhodnutí,¹⁹² jestli se soud prvního stupně nezaobíral v podstatných bodech skutkovým stavem věci, vycházejícího z jiného právního názoru než odvolacího soudu. Odvolací soud mohl takto postupovat i tehdy, pokud zjistil chyby jednání uvedených v § 184 a pokud by jejich odstranění vyžadovalo neúměrné doplnění jednání. Pokud to vyžadovala povaha věci, mohl odvolací soud zrušit i řízení na soudě první instance. Soud první stolice byl vázán právním názorem odvolacího soudu.

V případě nákladů řízení platila pro odvolací řízení stejně jako na soudu první instance. Pokud odvolací soud změnil rozsudek soudu první instance, rozhodl zároveň i o nákladech předcházejícího řízení. Pokud zrušil rozsudek, popř. i řízení u soudu první instance, uložil tomuto soudu, aby v novém rozhodnutí rozhodl také i o nákladech odvolacího řízení.¹⁹³

Odvolatel mohl vzít zpět své odvolání do vynesení rozhodnutí odvolacího soudu.¹⁹⁴ Po skončení odvolacího řízení vrátil odvolací soud spisy soudu první instance. Soud prvního stupně doručil rozhodnutí odvolacího soudu účastníkům.¹⁹⁵

¹⁹⁰ § 181 odst. 2 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁹¹ § 185 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁹² § 186 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁹³ § 187 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁹⁴ § 188 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁹⁵ § 189 zákona č. 142/1950 Sb.

5.2. Stížnost pro porušení zákona podle zákona č.142/1950 Sb.

Jak bylo výše nastíněno, institut odvolání byl nahrazen stížností pro porušení zákona. Avšak tento institut byl zcela odlišný ve svém obsahu od institutu odvolání. Z tohoto důvodu je na místě se v krátkosti zmínit o tomto institutu, zejména z důvodu jeho odlišnosti oproti dovolání

Stížnost pro porušení zákona byla prostředkem, kterým byla prosazována socialistická zákonnost.¹⁹⁶ Aktivně věcně legitimován k podání stížnosti pro porušení zákona byl generální prokurátor, který nebyl vázán žádnou lhůtou v případě, kdy podle jeho názoru byl v řízení nebo při rozhodnutí porušen zákon.

Bylo možné podat stížnost pro vady řízení, avšak pokud tyto vady měly za následek nesprávné rozhodnutí ve věci nebo pokud šlo o věci, které nepatřily do pravomoci soudu. Nejvyšší soud buď vyslovil, že byl porušen zákon nebo stížnost zamítnul. Pokud bylo vysloveno, že byl porušen zákon, mohl účastník řízení ve lhůtě do 15 dnů ode dne doručení rozsudku požádat soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, o zrušení nebo změnu původního rozhodnutí.

Řízení o stížnosti bylo zdlouhavé a značně komplikované. Rozdělení řízení na tzv. akademický výrok o porušení zákona a následné zjednání nápravy bylo odstraněno až v roce 1963. Podání stížnosti nebylo přípustné pouze v zákoně stanoveném případě.

Návrh na změnu nebo zrušení původního rozhodnutí nebyl přípustný v případě rozhodnutí, kterým se vyslovilo, že manželství neexistuje, nebo na základě kterého se vyslovila neplatnost manželství nebo rozvodu. Dále v řízení o vyhlášení za mrtvého či o dokázání smrti, a pokud bylo možné změnu či zrušení chybného rozhodnutí dosáhnout bez podání stížnosti, nepočítajíc v to obnovu řízení, nebo byl takový návrh vyloučený povahou věci. Stížnost pro porušení zákona nebylo možné podat proti rozhodnutím Nejvyššího soudu.

Také občanský soudní řád z roku 1963¹⁹⁷ rovněž převzal institut stížnosti pro porušení zákona a nově ji upravil v §§ 236-243. Stížnost měla nadále povahu mimořádného opravného prostředku proti pravomocným rozhodnutím soudu, jak

¹⁹⁶ ČEŠKA, Z. a kol. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, s. 267.

¹⁹⁷ Zákon č. 99/1963 Sb.

rozsudkům, tak usnesením. Mohla být podána jen z důvodu, že řízení nebo při rozhodování byl porušen zákon. Pro vady řízení bylo možné podat stížnost pouze tehdy, jestliže mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci nebo bylo-li rozhodnuto o věci, která nepatřila do pravomoci československých soudů.

V původním znění občanského soudního řádu z roku 1963 byl aktivně věcně legitimován k podání stížnosti generální prokurátor a předseda Nejvyššího soudu. Novelou z roku 1968 to byli generální prokurátoři ČSSR, ČSR a SSR a ministři republik. Stížnost pro porušení zákona tak nikdy nepříslušela účastníkům řízení, nýbrž vždy jen tzv. strážcům socialistické zákonnosti.¹⁹⁸

Stížnost byla projednávána nejvyšším soudem republiky. Pokud šlo o rozhodnutí nejvyššího soudu republiky, pak stížnost projednával Nejvyšší soud ČSSR. Stížnost pro porušení zákona byla opravným prostředkem výlučně kasačním. V našem právním řádu stížnost pro porušení zákona odumírala postupně,¹⁹⁹ a byla nahrazena dovoláním.

5.3. Odvolání podle zákona č. 99/1963 Sb.

V novém občanském soudním řádu z roku 1963,²⁰⁰ bylo odvolání zakotveno v části čtvrté, hlavě první, §§ 201-217.

Odvoláním šlo napadnout rozhodnutí soudu prvního stupně, pokud to zákon nevyklučoval.²⁰¹ Proti usnesení soudu nebylo odvolání přípustné, jímž se:²⁰²

- a) upravovalo vedení řízení
- b) k řízení byl přibrán další účastník
- c) bylo zahájeno řízení bez návrhu
- d) bylo vráceno podání k opravě
- e) bylo prominuto zmeškání lhůty
- f) byla připuštěna změna návrhu nebo vzetí návrhu zpět
- g) bylo rozhodnuto o svědečném nebo o nárocích dle § 139 odst. 3

Odvolání jen proti důvodům rozhodnutí nebylo přípustné.

¹⁹⁸ Srv. SCHELLEOVÁ, I. Dovolání v civilním řízení včera a dnes. *Bulletin advokacie*. 1997, č. 6-7, s. 26.

¹⁹⁹ Viz přechodná ustanovení v zák. č. 519/1991 Sb.

²⁰⁰ Níže vycházím ze znění zákona uveřejněného ve Sbírce zákonů, roč. 1963, částka 56.

²⁰¹ § 201 zákona č. 99/1963 Sb.

²⁰² § 202 zákona č. 99/1963 Sb.

K podání odvolání byl legitimován účastník, jakož i prokurátor, národní výbor a společenská organizace.²⁰³

Lhůta k podání odvolání byla zákonem stanovena na 15 dní od doručení rozhodnutí soudu a podávala se u soudu, proti jehož rozhodnutí odvolání směřovalo. Pokud bylo vydáno opravné usnesení, běžela tato lhůta znovu od doručení opravného usnesení. Prokurátor, národní výbor nebo společenská organizace, kteří dosud nevstoupili do řízení, mohli podat odvolání, dokud některému účastníku běžela lhůta k podání odvolání.²⁰⁴

Odvolání bylo podáno také včas tehdy, jestliže bylo podáno po uplynutí patnáctidenní lhůty proto, že odvolatel se řídil nesprávným poučením soudu o odvolání. Pokud rozhodnutí soudu neobsahovalo poučení o odvolání nebo obsahovalo nesprávné poučení o tom, že odvolání není přípustné, šlo podat odvolání do tří měsíců od doručení.

Prominutí zmeškání lhůty k podání odvolání zákon nepřipouštěl, pokud šlo o odvolání proti rozsudku, kterým bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že není.

Kromě obecných náležitostí²⁰⁵ muselo být v odvolání také uvedeno, proti kterému rozhodnutí směřovalo, v čem je spatřována nesprávnost tohoto rozhodnutí nebo postupu soudu a čeho se odvolatel domáhá. V odvolání bylo možné uvést nové skutečnosti a důvody.

Rozhodnutí soudu nenabylo právní moci, pokud ten, který byl oprávněn k podání odvolání, podal odvolání včas. A to do té doby dokud pravomocně nerozhodl odvolací soud. Avšak pokud bylo rozhodnuto o několika právech se samostatným skutkovým základem, nebyla právní moc výroku, který nebyl napaden, odvoláním dotčena. Právní moc ostatních výroků nebyla dotčena také tehdy, jestliže odvolání směřovalo jen proti výroku o nákladech řízení, o příslušenství pohledávky nebo o předběžné vykonatelnosti rozsudku.²⁰⁶

²⁰³ § 203 zákona č. 99/1963 Sb.

²⁰⁴ § 204 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb.

²⁰⁵ Mezi obecné náležitosti zákon stanovil, že z podání muselo být patrné, kterému soudu je určeno, kdo je činí, které věci se týká a co sleduje, muselo být podepsáno a datováno. Viz § 42 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb.

²⁰⁶ § 205 zákona č. 99/1963 Sb.

Odvolatel podle občanského soudního řádu se mohl odvolání také vzdát nebo ho vzít zpět. Vzdát se odvolání bylo možné jedině vůči soudu, a to až po vyhlášení rozhodnutí.²⁰⁷ Dokud nebylo ale o odvolání rozhodnuto, bylo ho možné vzít zpět. Odvolací soud vždy rozhodl, zda zpětvzetí odvolání připouští.²⁰⁸ Zpětvzetí odvolání nepřipustil ve dvou případech, a to v případě, pokud se přičilo právním předpisům nebo zájmům společnosti. Pokud někdo vzal odvolání zpět, nemohl ho již znovu podat. Pokud byl návrh na zahájení řízení vzat zpět, když již rozhodl soud první instance, avšak jeho rozhodnutí nebylo dosud pravomocné, rozhodoval o připuštění zpětvzetí odvolací soud.²⁰⁹

V případě odvolání bylo také zákonem stanoveno, jaké úkony činí soud prvního stupně. Bylo stanoveno, že předseda soudu prvního stupně měl dbát o odstranění vad odvolání. Pokud se mu nepodařilo vadu odstranit nebo pokud měl za to, že odvolání je podáno opožděně nebo tím, kdo k podání odvolání nebyl oprávněn, nebo že nebylo nepřípustné, předložil věc po uplynutí odvolací lhůty se zprávou o tom odvolacímu soudu.²¹⁰

Pokud nešlo o výše uvedené případy, doručil předseda senátu odvolání, které směřovalo proti rozhodnutí, ostatním účastníkům řízení. Pokud to bylo třeba, předseda senátu soudu prvního stupně také prošetřoval, zda jsou splněny podmínky řízení, opatřil zprávy a listiny, kterých se odvolatel dovolával a prováděl i jiná podobná šetření. Jakmile uplynula účastníkům lhůta k podání odvolání a byla provedena šetření,²¹¹ předložil předseda senátu věc odvolacímu soudu.

Také u odvolacího soudu, pro jeho řízení, platila přiměřeně ustanovení o řízení před soudem prvního stupně, pokud nebylo zákonem stanoveno něco jiného.²¹² Odvolací soud přezkoumával celé napadené rozhodnutí. Avšak nezabýval se těmi výroky, které nabyly již právní moci. K vadám řízení přihlížel pouze tehdy, pokud mohly mít vliv na

²⁰⁷ § 207 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb.

²⁰⁸ § 207 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb.

²⁰⁹ § 208 zákona č. 99/1963 Sb.

²¹⁰ § 209 zákona č. 99/1963 Sb.

²¹¹ Dle ustanovení § 210 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb.

²¹² § 211 zákona č. 99/1963 Sb.

rozhodnutí. Účastníci řízení mohli měnit odvolací návrhy bez dalšího, nebylo třeba souhlasu soudu.²¹³

Odvolací soud taktéž nebyl vázán skutkovým stavem, k němuž dospěl soud první instance. Odvolací soud mohl opakovat dokazování nebo ho i doplnit, pokud nešlo o rozsáhlejší doplnění a pokud šlo toto provést bez průtahů. Dokazování doplnil buď sám, nebo prostřednictvím soudu prvního stupně, anebo soudu dožádaného.²¹⁴

K projednání odvolání nařídil předseda senátu odvolacího soudu jednání. Jednání nebylo třeba nařizovat v těchto případech:²¹⁵

- pokud se zamítalo odvolání podle § 218
- zastavilo se nebo přerušilo řízení
- odvolání směřovalo proti usnesení
- šlo o rozhodnutí o způsobilosti k právním úkonům nebo o prohlášení za mrtvého
- rozhodnutí se zrušovalo podle § 221 odst. 1
- odvolání se týkalo pouze nákladů řízení, příslušenství pohledávky nebo její splatnosti anebo předběžné vykonatelnosti rozsudku

V případě nařízeného jednání u odvolacího soudu podal na začátku tohoto jednání předseda nebo pověřený člen senátu zprávu o dosavadním průběhu řízení. Poté se vyjádřili účastníci a přednesly své návrhy. Situace, kdy se účastník řízení nedostavil k jednání odvolacího soudu, nezavdávala příčinu pro přerušování jednání.²¹⁶ Avšak zmeškal-li účastník jednání u odvolacího soudu z omluvitelných důvodů, při kterém byl vynesena rozsudek, a byl-li proto vyloučen z důležitého přednesu o věci, mohl soud na návrh účastníka zrušit vynesena rozsudek usnesením a znovu rozhodnout.²¹⁷ K podání takového návrhu byla zákonem stanovena patnáctidenní lhůta po odpadnutí překážky, pro kterou účastník jednání zmeškal. Nejdéle však do tří měsíců od právní moci rozsudku.

²¹³ § 212 zákona č. 99/1963 Sb.

²¹⁴ § 213 zákona č. 99/1963 Sb.

²¹⁵ § 214 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb.

²¹⁶ § 216 zákona č. 99/1963 Sb.

²¹⁷ § 217 zákona č. 99/1963 Sb.

Odvolací soud mohl odvolání zamítnout v případě, že bylo podáno opožděně, nebo bylo podáno někým, kdo nebyl oprávněn k podání odvolání, nebo odvolání směřovalo proti rozhodnutí, proti němuž nebylo odvolání přípustné. Jako opožděné nemohlo být odvolání zamítnuto, pokud bylo podáno ve lhůtě u odvolacího soudu nebo do protokolu u nepříslušného okresního soudu.²¹⁸

Odvolací soud potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně, pokud bylo věcně správné.

²¹⁸ § 218 č. 519/1991 Sb.

6. Odvolání a dovolání po roce 1989

V období po roce 1989 byl občanský soudní řád z roku 1963 několikrát novelizován. Občanský soudní řád se musel změnit zejména z důvodů změn, které byly provedeny v právu hmotném. Po roce 1989 první novelou, která zasáhla do systému opravných prostředků, uvedených v občanském soudním řádu, byla přijata zákonem č. 519/1991 Sb. Hlavním úkolem tohoto zákona bylo odstranění nedemokratických prvků, které obsahoval občanský soudní řád v dosavadním znění. Právě touto novelou bylo zavedeno opět dovolání, koncipované jako mimořádný opravný prostředek, což zejména sledovalo zefektivnění a zrychlení soudního řízení.

Současně byla také respektována doporučení Výboru ministrů rady Evropy z roku 1984 pod názvem Zásady civilního procesu pro zlepšení fungování justice, která doporučovala, aby platné právní předpisy směřovaly k jednoduššímu a rychlejšímu civilnímu řízení. Zásady také doporučovaly omezit opravné prostředky dozorové povahy.

V případě opětovného zavedení dovolání do našeho právního systému se zákonodárce neomezil pouze na převzetí původní právní úpravy, tehdy existující, nýbrž přihlédl i k vývoji občanského procesního práva a k jeho současným potřebám. Proto při porovnání právních úprav se projevuje řada odlišností.

Původní systematika opravných prostředků se značně lišila od nové právní úpravy. Dle původní úpravy byla možnost napadnout rozhodnutí z důvodu zmatečnosti, která byla jistým způsobem znásobena tím, že právní úprava umožňovala podat účastníkovi řízení odvolání, potom i žalobu pro zmatečnost, resp. žalobu o obnovu řízení. Tím byla narušena systematika a rozhodnutím, které trpěly vadami, se poskytovala v podstatě vícenásobná ochrana. Nová právní úprava umožňovala důvody zmatečnosti napadnout pouze dovoláním.

Dalším zřejmým rozdílem byla změna trojinstančního řízení na dvojinstanční. Dovolání bylo řádným opravným prostředkem proti nepravomocnému rozsudku odvolacího soudu. Po novu bylo dovolání pokládáno za mimořádný opravný prostředek, kterým šlo napadnout pravomocné rozhodnutí.

Další rozdíl nám představoval druh rozhodnutí, které bylo možné dovoláním napadnout. Původně bylo odvolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, proti

jeho usnesení byl ve stanovených případech přípustný dovolací rekurs. Dovolání bylo možné podat ve lhůtě 14 dnů, počínající běžet od doručení rozsudku odvolacího soudu, zatímco od nové právní úpravy byla dovolací lhůta stanovena na jeden měsíc, počínajíc běžet od právní moci rozhodnutí odvolacího soudu.

Změny nastaly i v případě otázky revizního a kasačního principu. Původně bylo možné na základě dovolání rozhodnutí změnit nebo zrušit – revizní princip, což umožňovalo rychlejší, hospodárnější rozhodnutí ve věci. V případě nové právní úpravy mohl dovolací soud napadené rozhodnutí, byly-li naplněny zákonem stanovené důvody, pouze zrušit a věc vrátit k novému projednání a rozhodnutí ve věci – kasační princip.

Nová právní úprava omezila pravomoc prokurátora vstoupit do řízení jen na určité případy.²¹⁹ V takovém řízení byl prokurátor oprávněn ke všem úkonům jako účastník řízení, kromě těch úkonů, které mohl vykonat jen účastník právního vztahu. Z toho se dovozovalo, že i prokurátor byl osobou oprávněnou v těchto řízeních podat dovolání.²²⁰

Pokud směřovalo dovolání proti rozhodnutí krajského soudu jako soudu odvolacího, o dovolání rozhodoval Nejvyšší soud České republiky a Nejvyšší soud Slovenské republiky podle své územní působnosti. Pokud bylo dovolání podáno proti rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky a Nejvyššího soudu Slovenské republiky jako soudů odvolacích, rozhodoval o dovolání Nejvyšší soud České a Slovenské federativní republiky. Toto platilo do 1. 1. 1993, kdy došlo k rozdělení Československé republiky na Českou republiku a Slovenskou republiku.

Zákonem č. 17/1993 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, byly zřízeny dva vrchní soudy – v Praze a v Olomouci. Vrchní soud v Praze byl zřízen k 1. 1. 1993. Zahájení činnosti Vrchního soudu v Olomouci mělo být stanoveno zvláštním zákonem. K tomu došlo po třech letech zákonem č. 241/1995 Sb., o zahájení činnosti Vrchního soudu v Olomouci. Do té doby jeho působnost vykonával Vrchní soud v Praze.

²¹⁹ Koncepti prokuratury zrušil zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, a nahradil jí koncepci státního zastupitelství, které bylo především orgánem veřejné žaloby. Ke vstupu do určitých případů srv. § 35, odst. 2 o. s. ř.

²²⁰ Rozhodovací praxe dospěla však k závěru, že státní zastupitelství není oprávněno podat dovolání. Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 2007, sp. zn. 32 Cdo 150/2007, R 3/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Výše uvedená změna soudů se promítla do funkční příslušnosti soudů. Vrchní soudy byly příslušné k rozhodování o dovolání, směřovalo-li dovolání proti rozhodnutím krajských soudů jako soudů odvolacích. Nejvyšší soud České republiky rozhodoval o dovolání tehdy, směřovalo-li dovolání proti rozhodnutím vrchních soudů jako soudů odvolacích.

6.1. Odvolání podle zákona č. 519/1991 Sb.

Věnovat pozornost institutu odvolání a provádět jeho juristický rozbor není zde nutné, neboť zákonem č. 519/1991 Sb. v právní úpravě odvolacího řízení nedošlo v podstatě k žádné změně. Pouze v ustanovení § 218 občanského soudního řádu a v souvislosti s ním také v ustanovení § 214 odst. 2 písm. a byl pojem „zamítat“ nahrazen pojmem „odmítat“ a naopak. Dle důvodové zprávy vychází k tomuto zákonu, tak by bylo proti vžitě terminologii užívat pojem „zamítat“ tam, kde se nerozhoduje ve věci, ale rozhoduje se pouze formálně. Čili tam, kde se odvolání neprojednávalo věcně, šlo ho jen odmítat.

6.2. Dovolání podle zákona č. 519/1991 Sb.

Institut dovolání na základě zákona č. 519/1991 Sb., který nabyl účinnosti od 1. ledna 1992, se vrátil do občanského civilního soudního řádu v podobě naprosto odlišné, a to sice jako mimořádný opravný prostředek. Institutem dovolání byla nahrazena také stížnost pro porušení zákona, avšak ta mohla být ještě podána generálním prokurátorem ve lhůtě do 31. prosince 1994.²²¹

Při novelizaci občanského soudního řádu a vtělení dovolání do našeho právního řádu, bylo základní otázkou, zda bude dovolání koncipováno jako řádný opravný prostředek nebo jako mimořádný opravný prostředek. Uspěla koncepce dovolání, která ho budovala jako mimořádný opravný prostředek proti pravomocnému rozhodnutí soudu druhého stupně.²²²

Podle zákona podat dovolání mohl pouze účastník řízení. Podání dovolání bylo vázáno zákonnou lhůtou jednoho měsíce od právní moci rozhodnutí odvolacího soudu. Dovolání bylo omezeno, a to pouze na přesně určená pravomocná rozhodnutí

²²¹ Srv. čl. III Přejídná a závěrečná ustanovení bod 1i) zák. č. 519/1991 Sb.

²²² DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, sv. 2., s. 1863.

odvolacího soudu, přičemž tato rozhodnutí se mohla přezkoumávat jen z hlediska výslovně stanovených dovolacích důvodů. Rozhodnutí dovolacího soudu bylo založeno na kasačním principu.

Dovoláním šlo napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouštěl. Z toho vyplývalo, že způsobilým předmětem dovolání mohlo být pouze rozhodnutí, kterým bylo rozhodnuto o odvolání proti rozhodnutí soudu první instance.

Při vymezení přípustnosti dovolání vycházel zákonodárce z kombinace dvou zásad. Prvním principem byl princip univerzality, který spočíval v tom, že dovolání se za určitých podmínek připouští proti všem rozhodnutím odvolacího soudu. Druhým principem byl princip diformity, který spočíval v tom, že dovolání se připouští pouze v případech, jsou-li rozhodnutí soudu první instance a odvolacího soudu rozdílná, a že při souhlasných rozhodnutích obou instancí je podání dovolání vyloučeno.²²³

Zákonem č. 519/1991 Sb. došlo k výraznému omezení zásady univerzity, neboť dovolání bylo připuštěno proti všem rozhodnutím odvolacího soudu pouze tehdy, jestliže trpěly takovými v zákoně výslovně uvedenými vadami, které měly samy o sobě za následek, že rozhodnutí nemohly požívat jakékoliv ochrany. Princip diformity byl omezen tak, že nebylo dovolání přípustné ve věcech, které upravoval zákon o rodině a proti některým procesním rozhodnutím a vedlejším výrokům.²²⁴

Přípustnost dovolání byla zákonem taxativně vymezena.²²⁵ Dovolání bylo přípustné, bylo-li rozhodnuto ve věci, která nenáležela do pravomoci soudů, dále v případě kdy ten, kdo v řízení vystupoval jako účastník řízení, neměl způsobilost být účastníkem řízení, dále v případě, kdy účastník řízení neměl procesní způsobilost a nebyl řádně zastoupen.

Dále bylo dovolání přípustné v případě, kdy v téže věci bylo již dříve pravomocně rozhodnuto nebo v téže věci bylo již dříve zahájeno řízení; nebyl podán návrh na zahájení řízení, ačkoliv podle zákona ho bylo třeba; účastníku řízení byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem a v případě,

²²³ BUREŠ, J., DRÁPAL, L. Dovolání podle občanského soudního řádu. Praha, C. H. Beck, 1994, s. 51.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ § 237 an., o. s. ř.

kdy rozhodoval vyloučený soudce nebo byl soud nesprávně obsazen, ledaže místo samosoudce rozhodoval senát.

Mezi další případy, ve kterých bylo přípustné dovolání proti rozsudkům odvolacího soudu, se řadily případy, které byly obsaženy v následujícím ustanovení občanského soudního řádu.²²⁶ Dovolání bylo přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé. V tomto případě byla přípustnost dovolání založena na rozdílnosti rozsudku odvolacího soudu a rozsudku soudu prvního stupně.

O nesouhlas rozsudku šlo tehdy, jestliže okolnosti významné pro rozhodnutí věci byly posouzeny oběma soudy rozdílně, tak, že práva a povinnosti stanovené účastníkům byla podle závěrů těchto rozsudků odlišná. Odlišností se přitom nemyslelo rozdílné právní posouzení, pokud nemělo vliv na obsah práv a povinností účastníků, ale jen takový závěr, který rozdílně konstituoval nebo deklaroval práva a povinnosti v právních vztazích účastníků.²²⁷

Pokud účastník v jednom řízení uplatnil více samostatných nároků (např. žalobce požadoval na náhradu škody na zdraví zaplacení bolestného, náhrady za stížení společenského uplatnění, náhrady za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti apod.) nebo spojil-li soud více věci ke společnému řízení, bylo třeba každou jednotlivou věc posuzovat samostatně podle uvedených hledisek.

V případě, že soud rozhodl o nároku, obsahujícím dělené plnění tak, že žalobě vyhověl jen zčásti, bylo třeba vycházet z toho, že rozsudkem soudu došlo k rozštěpení uplatněného práva na dvě práva se samostatným skutkovým základem. Přípustnost dovolání bylo třeba v těchto případech posuzovat vůči jednotlivým rozštěpeným nárokům samostatně.²²⁸

Dovolání bylo dále přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil. To předpokládalo, že: o věci rozhodl soud prvního stupně

²²⁶ § 238, odst. 1, o. s. ř.

²²⁷ BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC, M. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 617.

²²⁸ BUREŠ, J., DRÁPAL, L. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha, C. H. Beck, 1994, s. 60.

rozsudkem; tento rozsudek byl odvolacím soudem zrušen a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení, popřípadě byla postoupena k dalšímu řízení věcně příslušnému soudu prvního stupně; o věci znovu rozhodl věcně příslušný soud prvního stupně; soud prvního stupně pozdějším rozsudkem o věci rozhodl jinak než ve svém dřívějším rozsudku; důvodem odlišného pozdějšího rozsudku byla skutečnost, že soud prvního stupně byl vázán právním názorem odvolacího soudu, obsaženým ve zrušujícím rozhodnutí; odvolací soud pozdější rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.²²⁹

Dovolání nebylo přípustné proti rozsudkům, kterými se vyslovovalo, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že zde není.

Zákon v § 238 odst. 2 občanského soudního řádu určoval výjimky, kdy vzhledem k ustanovením § 238 odst. 1 občanského soudního řádu dovolání přípustné nebylo. Jednak to bylo ve věcech, v nichž dovoláním dotčeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 20 000 Kč a v obchodních věcech 50 000 Kč.

Byl-li dovoláním napaden výrok, kterým bylo rozhodnuto o opětujícím se peněžitém plnění, vycházelo se při posouzení přípustnosti dovolání z hlediska § 238 odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu z celkové výše přisouzeného plnění. Bylo-li opětující se plnění stanoveno na dobu neurčitou nebo na dobu života, omezení přípustnosti dovolání neplatilo.²³⁰ Další výjimka byla ve věcech upravených zákonem o rodině, ledaže šlo o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovských práv, o určení (popření) otcovství nebo o nezrušitelné osvojení.

Dovolání bylo dále přípustné i proti usnesení odvolacího soudu, kterým bylo:

1) změněno usnesení soudu prvního stupně. To neplatilo, pokud šlo o usnesení o nákladech řízení, o příslušnosti, o předběžném opatření, o přerušení řízení, o pořádkové pokutě, o znalečném, o tlumočném, o soudním poplatku, o osvobození od soudních poplatků, o ustanovení zástupce účastníků nebo jeho odvolání, o nepřipuštění zastoupení, o odměně notáře za prováděné úkony soudního komisaře a jeho hotových výdajích, o odměně správce dědictví a jeho hotových výdajích.

²²⁹ BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC, M. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 618.

²³⁰ Tamtéž, s. 619.

2) rozhodnuto tak, že se zpětvzetí návrhu nepřipouští, nebo tak, že se zpětvzetí návrhu připouští, rozhodnutí soudu prvního stupně zrušuje a řízení zastavuje (§ 208 občanského soudního řádu). To neplatilo o věcech, v nichž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 20 000 Kč a v obchodních věcech 50 000 Kč,

3) rozhodnutí soudu prvního stupně zrušeno a řízení zastaveno, popřípadě věc byla postoupena orgánu, do jehož pravomoci náleží,

4) odvolacím soudem potvrzeno usnesení soudu prvního stupně, jímž bylo řízení zastaveno pro nedostatek pravomoci soudu,

5) odvolání odmítnuto,

6) odvolací řízení zastaveno.

Rovněž ve vztahu k usnesení bylo podle zákona dovolání nepřipustné v případech sub 1) a 2), jimiž bylo rozhodnuto ve věcech upravených zákonem o rodině.

Zákon dále umožňoval přípustnost dovolání založenou rozhodnutím odvolacího soudu. Podle § 239 odst. 1 občanského soudního řádu bylo dovolání přípustné i proti rozsudkům a usnesením odvolacího soudu ve věci samé, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno, jestliže odvolací soud ve výroku rozhodnutí vyslovil, že dovolání je přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu.²³¹

Avšak naše právní úprava pojem „po právní stránce zásadní význam“ neznala. Tento pojem byl objasněn až v usnesení Ústavního soudu, které uvádělo, že je na odvolacím soudu, zda se jedná o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu na základě vlastního uvážení a zda dovolání připustí či nikoliv.²³²

Zákon č. 519/1991 Sb. zde vycházel z toho, že i v případech, kdy soudy obou stupňů dospějí ke shodným závěrům, může být rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce nesprávné, popřípadě může jít o řešení tak závažné právní otázky, že přezkoumání věci cestou mimořádného opravného prostředku je plně odůvodněno.

²³¹ Srv. MELICHAROVÁ, D. Dovolání - vývoj právní úpravy a návrhy de lege ferenda. In: KNOLL, V., BEDNÁŘ, V. (eds.). *Naděje právní vědy*. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 349.

²³² Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 21. února 1995, sp. zn. III ÚS 116/1994.

Z požadavků na připuštění dovolání rozhodnutím odvolacího soudu vyplývalo, že dovolání mohlo být připuštěno jen pro řešení právních otázek. Jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění, prohlášení přípustnosti dovolání neumožňovaly. Vyslovil-li odvolací soud přípustnost dovolání, musel tak učinit ve výroku svého rozhodnutí. To platilo nejen o rozsudku, ale i o usnesení.²³³ Výrok o přípustnosti dovolání musel být odůvodněn. Odvolací soud musel v odůvodnění rozhodnutí zřetelně uvést, že vyslovil přípustnost dovolání pro zásadní význam jím řešené konkrétní právní otázky, nemělo-li zásadní význam po právní stránce celé rozhodnutí, popř. v čem zásadní význam rozhodnutí (řešené právní otázky) spatřuje.²³⁴

Tuto přípustnost dovolání mohl odvolací soud vyslovit i bez návrhu. V případě, že byl návrh podán, soud byl povinen se k němu vyjádřit. Neshledal-li své rozhodnutí po právní stránce za zásadní nebo nebylo vyslovení přípustnosti dovolání možné, návrh ve výroku svého rozhodnutí nebo usnesení zamítl. Také toto rozhodnutí bylo třeba řádně zdůvodnit.

Pokud odvolací soud nevyhověl návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání, který byl učiněn nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku, nebo před vyhlášením (vydáním) usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, bylo dovolání podané tímto účastníkem přípustné, jestliže odvolací soud dospěl k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam.

Z toho tedy vyplývalo, že:

- a) účastník navrhl, aby odvolací soud připustil dovolání,
- b) návrh byl podán včas, tedy nejpozději před vyhlášením rozsudku odvolacího soudu nebo před vyhlášením nebylo vydáním jeho usnesení,
- c) odvolací soud návrhu nevyhověl, nebo o návrhu opomněl rozhodnout, případně návrhu vyhověl, ale přípustnost dovolání tím nebyla založena,

²³³ I když to na rozdíl od ustanovení § 238, odst. 1, písm. a) o. s. ř. v ustanovení § 239, odst. 1, písm. a) o. s. ř. výslovně uvedeno nebylo. Zřejmě se jednalo o legislativní opomenutí, neboť každé rozhodnutí soudu, mělo-li být závazné, muselo být vyjádřeno ve výroku. Viz BUREŠ, J., DRÁPAL, L. Dovolání podle občanského soudního řádu. Praha, C. H. Beck, 1994, s. 64.

²³⁴ Tamtéž, s. 64-65.

d) ten, kdo vyslovení přípustnosti navrhl, také podal proti rozhodnutí odvolacího soudu včas dovolání,

e) nejsou dány důvody pro zastavení dovolacího řízení.

Odvolací soud nemohl ovšem založit přípustnost dovolání v případech uvedených v § 237 odst. 2, § 238 odst. 2 a § 238a odst. 2 občanského soudního řádu. Rozhodnutím soudu o přípustnosti dovolání nebyl dovolací soud bez dalšího vázán. Zákon totiž neposkytoval odvolacímu soudu v tomto směru volné uvážení. Možnost vyslovit přípustnost dovolání byla vázána na splnění zákonných předpokladů. Dovolací soud byl oprávněn správnost závěrů odvolacího soudu přezkoumat a vyvodit závěry z toho, že odvolací soud vyslovil přípustnost dovolání v rozporu se zákonem, neboť jinak by účastníku bylo přiznáno více práv, než mu podle zákona náleželo.²³⁵

Podat dovolání, které napadalo pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu, mohl účastník původního řízení, popř. jeho právní zástupce z důvodu univerzální nebo singulární sukcese. V případě, kdy se jednalo o společenství účastníků, bylo nutné rozlišovat, zda bylo samostatné nebo nerozlučné.

Pokud podal dovolání jeden ze samostatných společníků, nemělo toto vliv na procesní poměry ostatních společníků. Naopak u nerozlučného společenství podal-li dovolání jeden z nerozlučných společníků, dovolání se pak vztahovalo na všechny společníky. Dovolání mohl podat i vedlejší účastník, ovšem nikoli proti vůli hlavního účastníka, vedle kterého v řízení vystupoval. Dovolání mohl podat i státní zástupce, pokud do řízení vstoupil, v případech stanovených zákonem.

Dovolání mohl samozřejmě podat jen ten účastník původního řízení, kterému nebylo rozhodnutím odvolacího soudu plně vyhověno, popřípadě, kterému byla rozhodnutím odvolacího soudu způsobena jiná újma na jeho právech. Při tomto posuzování nešlo brát v úvahu subjektivní přesvědčení účastníka řízení, ale jen objektivní skutečnost, že rozhodnutím odvolacího soudu byla způsobena určitá, třeba i nepříliš významná újma, kterou lze odstranit zrušením napadeného rozhodnutí.²³⁶

²³⁵ BUREŠ, J., DRÁPAL, L. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha 1994, s. 65.

²³⁶ SCHELLEOVÁ, I. Dovolání v civilním řízení včera a dnes. *Bulletin advokacie*. 1997, č. 6-7, s. 33.

V dovolacím řízení při vybírání soudních poplatků se postupovalo dle zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích a poplatku za výpis z rejstříku trestů, ve znění zákona č. 271/1992 Sb.²³⁷

Ze soudních poplatků za úkony a za řízení přicházelo v dovolacím řízení v úvahu placení poplatku z dovolání, za sepsání dovolání do protokolu u soudu a za provedení jednotlivých úkonů. Splatnost soudního poplatku z dovolání nastávala podáním dovolání. V obchodních věcech, pokud nebyl poplatek placen kolkovými známkami (tj. nepřevyšoval poplatek částku 5000 Kč), byl splatný až na základě výzvy soudu, a to do tří dnů od doručení výzvy. Soudní poplatek za sepsání dovolání do protokolu byl splatný sepsáním tohoto soudního protokolu. V ostatních případech nastávala splatnost soudního poplatku uplynutím tří dnů od právní moci rozhodnutí, kterým byla stanovena povinnost zaplatit poplatek.

Základem pro vyměření soudního poplatku z dovolání byla cena každého nároku, který byl v dovolacím řízení uplatňován. K ceně příslušenství se přihlíželo pouze tehdy, pokud bylo samo předmětem poplatného úkonu. V ostatním bylo vyměřování poplatku a vrácení poplatku upraveno pro dovolací řízení shodně jako pro jiná řízení.

Výše soudních poplatků byla stanovena v Sazebníku soudních poplatků, který byl vydán jako příloha k zákonu č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích a poplatku za výpis z rejstříku trestů, ve stejné výši jako pro odvolací řízení. Odlišně byla upravena jen minimální výše soudního poplatku z dovolání, která činila 500,- Kč.

Ve věcech soudních poplatků v řízení dovolacím rozhodoval soud, který rozhodoval v první instanci. Soudní poplatek za sepsání dovolání do protokolu a za jednotlivé úkony vybíral soud, který protokol sepsal, popř. učinil úkon. Soud tyto úkony neprovedl, pokud soudní poplatek nebyl zaplacen.

Dovolatel mohl být, pokud to odůvodňovaly jeho poměry a nešlo o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva, na svou žádost zcela nebo zčásti osvobozen od soudních poplatků.²³⁸

²³⁷ Níže v textu práce k soudním poplatkům vycházím z BUREŠ, J., DRÁPAL, L. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha 1994, s. 78-81.

²³⁸ § 138 občanského soudního řádu.

O žádosti, kterou se dovolatel domáhal přiznání osvobození od soudních poplatků, rozhodoval soud první instance. Předtím, než rozhodnutí o žádosti na osvobození od soudních poplatků nabylo právní moci, nemohl soud prvního stupně vydat výzvu k zaplacení poplatku, nebyl oprávněn rozhodnutím uložit zaplacení soudního poplatku a ani nemohl zastavit řízení pro neplacení soudního poplatku.

V případě, že dovolatel byl rozhodnutím soudu osvobozen od soudních poplatků v řízení, které skončilo dovoláním napadeným rozhodnutím odvolacího soudu, neznamenalo, že by o osvobození od soudních poplatků pro dovolací řízení již nemusel žádat. Osvobození od soudních poplatků poskytnuté účastníku řízení v tomto řízení se na dovolací řízení nevztahovalo, neboť se nemohlo týkat poplatných úkonů, které vznikly v jiném řízení. Pokud trvaly u dovolatele podmínky pro osvobození od soudních poplatků, muselo být na jeho žádost znovu rozhodnuto.

V době před zahájením dovolacího řízení nemohl účastník žádat o osvobození od soudních poplatků. Avšak mohl požádat o ustanovení zástupce, pokud byly u něj předpoklady pro osvobození od soudních poplatků podle hledisek stanovených v občanském soudním řádu,²³⁹ jestliže hodlal jeho prostřednictvím podat dovolání.

Pokud soud prvního stupně došel k závěru, že jeho žádost je důvodná, ustanovil mu zástupce z řad advokátů. Soud prvního stupně musel postupovat urychleně, aby nedošlo ke zmeškání dovolací lhůty, neboť samotné podání takové žádosti nemělo totiž žádný vliv na běh dovolací lhůty.

Soud, který rozhodoval v první instanci, byl oprávněn nejen vyměřit soudní poplatek z dovolání, ale i rozhodnout o zastavení dovolacího řízení pro nezaplacení poplatku. Na rozdíl od nezaplacení soudního poplatku z odvolání, které podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb. o soudních poplatcích a poplatku za výpis z rejstříku z trestů nebylo důvodem k zastavení řízení, měla skutečnost, že soudní poplatek z dovolání nebyl zaplacen, a to ani dodatečně ve lhůtě, kterou stanovil soud, za následek, že dovolací řízení bude zastaveno. Rozhodovat o tom nemohl dovolací soud, neboť toto oprávnění svěřil výše citovaný zákon soudu prvního stupně.²⁴⁰

²³⁹ Viz § 138, odst. 1, občanského soudního řádu.

²⁴⁰ § 3 odst. 2 věta třetí zák. č. 549/1991 Sb. o soudních poplatcích a poplatku za výpis z rejstříku z trestů.

Jestliže dovolatel nezaplatil soudní poplatek z dovolání, splatný podáním dovolání nebo na základě výzvy soudu, byl soud prvního stupně povinen dovolatele vyzvat, aby tak učinil dodatečně ve lhůtě, kterou mu ke splnění poplatkové povinnosti určil. Pokud dovolatel ani v této dodatečné lhůtě soudní poplatek nezaplatil, soud prvního stupně usnesením dovolací řízení zastavil. Soud prvního stupně toto usnesení zrušil, jestliže dovolatel zaplatil soudní poplatek do konce lhůty k odvolání proti usnesení o zastavení řízení pro nezaplacení poplatku.

O odvolání proti usnesení soudu prvního stupně o zastavení dovolacího řízení pro nezaplacení soudního poplatku, které mohl podat pouze dovolatel, rozhodoval odvolací soud. Proti tomuto usnesení odvolacího soudu bylo při splnění podmínek uvedených v § 237 o. s. ř. nebo v § 239 o. s. ř. přípustné dovolání.

Do doby než byl soudní poplatek z dovolání ve správné výši zaplacen, soud prvního stupně nemohl věc předložit dovolacímu soudu k rozhodnutí a dovolací soud nebyl oprávněn dovolání projednat a meritorně o něm rozhodnout.

Pro podání dovolání byla stanovena lhůta jednoho měsíce od právní moci rozhodnutí odvolacího soudu. Bylo-li odvolacím soudem vydáno opravné usnesení, pro počátek běhu lhůty byl rozhodující den doručení tohoto usnesení. Dovolání se podávalo u soudu, který ve věci rozhodl v první instanci. Lhůta k podání byla však zachována, jestliže bylo dovolání podáno ve lhůtě u soudu, který ve věci rozhodoval jako soud odvolací, nebo u Nejvyššího soudu ČR, jenž byl jediný příslušný k dovolacímu řízení.

Zákon přesně stanovil obecné a zvláštní náležitosti dovolání. Obecné náležitosti dovolání byly vymezeny v § 42 odst. 4 občanského soudního řádu. Zvláštní náležitosti potom byly zakotveny v § 241 odst. 2 občanského soudního řádu.

Dovolání, vedle obecných náležitostí podle výše citovaných ustanovení, muselo obsahovat: označení, proti kterému rozhodnutí směřuje; uvedení, v jakém rozsahu se rozhodnutí napadá; uvedení důvodu dovolání; označení důkazů, které by měly být provedeny k prokázání důvodu dovolání; dovolací návrh, tedy uvedení čeho se dovolatel domáhá.

Neobsahovalo-li dovolání všechny zákonem předepsané náležitosti nebo náležitosti byly uvedeny nesprávně, jednalo se o vadné podání, a soud musel postupovat podle

příslušných ustanovení pojednávajících o vadách podání. Podle toho také soud musel rozhodnout, zda bude v řízení pokračovat. Za náležitost dovolání bylo nutné považovat i nutnost sepsání dovolání advokátem. Avšak toto neplatilo, pokud dovolatel měl právnické vzdělání nebo toto vzdělání měl zaměstnanec, který za něj jednal.

Důvody dovolání se rozuměly zákonem stanovené skutečnosti, pro které mohl dovolatel napadnout dovoláním rozhodnutí odvolacího soudu. Právní úprava vycházela z toho, že dovolacím důvodem není každá skutečnost, kterou šlo proti rozhodnutí odvolacího soudu namítat. Protože dovolání bylo mimořádným opravným prostředkem, bylo možné ho uplatnit jen tehdy, bylo-li to opodstatněno se zřetelem k ochraně práv a právem chráněných zájmů účastníků řízení.

Podle ustanovení občanského soudního řádu bylo možné dovolání uplatnit z níže uvedených dovolacích důvodů:²⁴¹

1. V řízení došlo k vadám uvedených v § 237 občanského soudního řádu. tj.:
 - a) bylo-li rozhodnuto ve věci, která nenáležela do pravomoci soudů,
 - b) ten, kdo v řízení vystupoval jako účastník, neměl způsobilost být účastníkem řízení,
 - c) účastník řízení neměl procesní způsobilost a nebyl řádně zastoupen,
 - d) v téže věci bylo již dříve pravomocně rozhodnuto nebo v téže věci bylo již dříve zahájeno řízení,
 - e) nebyl podán návrh na zahájení řízení, ačkoli podle zákona ho bylo třeba,
 - f) účastníku řízení byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem,
 - g) rozhodoval vyloučený soudce nebo byl soud nesprávně obsazen, ledaže místo samosoudce rozhodoval senát.
2. Jednalo se o vady řízení, k nimž musel soud přihlížet z úřední povinnosti, bylo-li dovolání podáno v zákonem stanovené lhůtě k tomu oprávněným subjektem. Zjistil-li dovolací soud, že rozhodnutí odvolacího soudu bylo postiženo touto vadou, zrušil ho, aniž by se zabýval dalšími okolnostmi.

²⁴¹ § 241 odst. 3 občanského soudního řádu.

3. Řízení bylo postiženo jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávně rozhodnutí ve věci.

Mezi určitou vadou a nesprávným rozhodnutím odvolacího soudu musela být příčinná souvislost. Na rozdíl od tzv. zmatečností, uvedených v § 237 občanského soudního řádu, které byly absolutním důvodem dovolání, šlo však o relativní dovolací důvod, při němž bylo třeba vždy zjišťovat relaci (příčinný vztah) mezi určitou vadou řízení a obsahem, nesprávného rozhodnutí (výrokem).

4. Rozhodnutí vycházelo ze skutkového zjištění, které nemělo v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Nesprávné skutkové zjištění obsažené v rozhodnutí odvolacího soudu bylo dovolacím důvodem pouze za těchto následujících podmínek.²⁴²

- skutkové zjištění nemělo „v podstatné části části“ oporu v provedeném dokazování,
- napadené rozhodnutí z takového skutkového zjištění „vycházelo“, tj. takové zjištění bylo jeho základem. Skutkové zjištění nemělo oporu v provedeném dokazování, jestliže výsledek hodnocení důkazů soudem neodpovídalo ustanovení § 132 občanského soudního řádu,
- soud vzal v úvahu skutečnosti, které z provedených důkazů nebo přednesů účastníků nevyplývaly, ani jinak nevyšly za řízení najevo,
- soud pominul rozhodné skutečnosti, které byly provedenými důkazy prokázány nebo vyšly za řízení najevo,
- v hodnocení důkazů, popř. poznatků, které vyplývaly z přednesů účastníků nebo které vyšly najevo jinak, z hlediska závažnosti, zákonnosti, pravdivosti, event. věrohodnosti je logický rozpor,
- nebo jestliže výsledek hodnocení důkazů neodpovídá tomu, co mělo být zjištěno způsobem vyplývajícím z ustanovení §133–135 občanského soudního řádu.

²⁴² BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC, M. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 634.

5. Rozhodnutí spočívalo na nesprávném právním posouzení věci. Tento dovolací důvod předpokládal, že věc byla zjištěna správně, ale nebyla správně posouzena po stránce právní. Jednalo se zejména o dva odlišné případy.

Prvním případem bylo, kdy odvolací soud nesprávně interpretoval právní normu, kterou v daném případě aplikoval na správně zjištěný skutkový základ, takže dospěl k nesprávnému rozhodnutí. Druhým případem bylo, kdy odvolací soud aplikoval na správně zjištěné skutečnosti právní normu, která se na ně nevztahovala. V prvním případě šlo o nesprávnou interpretaci použité právní normy, ve druhém o nesprávnou aplikaci právní normy záležící v tom, že byla použita jiná norma, než měla být aplikována.

Občanský soudní řád speciálně neupravoval postup prvoinstančního soudu, u něhož se podávalo dovolání. Zákon pouze v § 241 odst. 4 odkazoval na §§ 209 a 210 občanského soudního řádu.

Předseda senátu soudu prvního stupně měl zejména dbát na odstranění vad dovolání. Tím se měly na mysli formální vady spisu, například nedostatečné označení napadeného rozhodnutí, neuvedení dovolacích důvodů, nedostatek dovolacího návrhu apod. Pokud byl pokus o odstranění těchto vad bezvýsledný, tj. nepovedlo se vady odstranit, musel předseda senátu soudu prvního stupně nicméně předložit věc po uplynutí dovolací lhůty se zprávou o tom dovolacímu soudu.

Soud prvního stupně nikdy nemohl o dovolání sám rozhodnout. Ustanovení o autoremeduře v dovolacím řízení neplatila. Sám o dovolání nemohl rozhodnout ani tehdy, bylo-li dovolání zřejmě opožděné nebo nepřípustné. Spisy musel předložit dovolacímu soudu k rozhodnutí i tehdy, měl-li za to, že dovolání bylo podáno opožděně nebo někým, kdo k němu nebyl oprávněn nebo že dovolání nebylo přípustné. Současně s procesními spisy zaslal soud prvního stupně dovolacímu soudu zprávu o tom, že dovolání bylo podle jeho mínění opožděné, nepřípustné nebo podáno osobou neoprávněnou k dovolání.

Pokud nešlo o výše uvedené případy, doručil předseda senátu soudu prvního stupně dovolání, které směřovalo proti rozsudku odvolacího soudu, ostatním účastníkům řízení.

Dovolání, jímž bylo napadeno usnesení odvolacího soudu, nebylo třeba doručovat ostatním účastníkům.

Předseda senátu procesního soudu byl dále povinen:

- a) bylo-li to třeba, vyšetřit, byly-li splněny podmínky řízení,
- b) opatřit zprávy a listiny, kterých se dovolatel dovolával,
- c) provést jiná podobná šetření,²⁴³ například vyžádat si a připojit ke spisu jiné soudní spisy, kterých se dovolatel dovolával k prokázání důvodu dovolání,²⁴⁴ nebo potřebné listiny apod. Jakmile byla provedena potřebná šetření a jakmile uplynula všem účastníkům lhůta k podání dovolání, byl předseda senátu procesního soudu povinen předložit věc dovolacímu soudu.²⁴⁵

Dovolacím soudem byl vždy Nejvyšší soud České republiky. Dovolatel v dovolacím řízení musel být zastoupen advokátem, jestliže neměl sám právnické vzdělání nebo toto vzdělání neměl jeho zaměstnanec, který za něj jednal. Právní normy upravující postup dovolacího soudu měly dvojí charakter. Jednak šlo o povahu obsahovou, která se týkala otázky, co je úkolem dovolacího soudu, zejména v jakém rozsahu tento soud přezkoumává napadené rozhodnutí, a formální, která se týkala postupu dovolacího soudu.

Dovolací soud byl vázán zásadou, že přezkoumává rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl výrok odvolacího soudu napaden.²⁴⁶ Avšak z této zásady platily čtyři výjimky:

- a) ve věcech, v nichž šlo zahájit řízení bez návrhu účastníka,
- b) v případech, kdy na rozhodnutí o napadeném výroku byl závislý výrok, který dovoláním nebyl dotčen,
- c) v případech, kde šlo o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozhodnutí muselo vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupovali na jedné straně a kde

²⁴³ § 210 odst. 2 o. s. ř.

²⁴⁴ § 241 odst. 1 o. s. ř.

²⁴⁵ § 210 odst. 3 o. s. ř.

²⁴⁶ § 242 odst. 1.

platily úkony jednoho z nich i pro ostatní, třebaže dovolání podal jen některý z účastníků,

d) jestliže z právního předpisu vyplýval určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Řízení u dovolacího soudu bylo důsledně ovládáno také dispoziční zásadou, neboť dovolací soud byl vázán i uplatněným dovolacím důvodem. Bylo tedy jen věcí účastníků řízení, proti kterému rozhodnutí odvolacího soudu a v jakém rozsahu podali dovolání. K vadám uvedeným v § 237 občanského soudního řádu, jež způsobovaly zmatečnost řízení, dovolací soud přihlížel z moci úřední i bez návrhu.

Dovolací soud neprojednával věc znovu, nýbrž jen přezkoumával rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden. Bylo otázkou, zda dovolatel mohl po podání dovolání měnit rozsah, ve kterém rozhodnutí odvolacího soudu napadl. Zákon takovou změnu připouštěl, ale jen „po dobu trvání lhůty k dovolání“, ²⁴⁷ tj. po dobu jednoho měsíce od právní moci napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, resp. od doručení opravného usnesení. Z toho plynulo, že dovolatel mohl v dovolací lhůtě podat popřípadě i několik dovolání proti těmž rozhodnutí odvolacího soudu, přičemž v pozdějším dovolání mohl změnit rozsah předmětu svého dřívějšího dovolání, tj. mohl rozšířit nebo zúžit rozsah, ve kterém dříve napadal rozhodnutí odvolacího soudu. Ke změně dovolacího návrhu nebylo třeba souhlasu soudu.

Pokud šlo o formální postup dovolacího soudu při rozhodování, rozlišoval zákon dvojí postup řízení. O dovolání rozhodoval dovolací soud buď na základě ústního jednání s účastníky, nebo bez jednání v neveřejném zasedání. Jednání se v zásadě nenařizovalo, jen výjimečně, pokud to považoval dovolací soud za vhodné nebo provádělo-li se dokazování. Dovolací soud prováděl dovolání jen k prokázání důvodů dovolání. Dokazování doplnil buď sám, nebo prostřednictvím soudu prvního stupně, anebo soudu dožádaného. V případě, že dovolací soud nařídil jednání, jeho postup byl obdobný jako v případě jednání soudu odvolacího.

²⁴⁷ § 242 odst. 4 o. s. ř.

Před rozhodnutím o dovolání mohl soud, který o něm měl rozhodnout, odložit vykonatelnost napadeného rozhodnutí. Vycházel z toho, že dovolání nebylo vybaveno suspenzivními účinky, a proto samotné podání dovolání nemělo vliv na právní moc a vykonatelnost napadeného rozhodnutí.

Rozhodnutí dovolacího soudu se projevovalo ve dvou zásadně odlišných skupinách.

První skupinu tvořily rozhodnutí procesní povahy, která se netýkala obsahu dovolání ani otázky správnosti či nesprávnosti napadeného rozhodnutí. Do druhé skupiny náležela meritorní rozhodnutí, která řešila otázku důvodnosti dovolání a nesprávnosti napadeného rozhodnutí.

Rozhodnutí procesní povahy se týkala nepřipustnosti dovolání, resp. formálních vad tohoto opravného prostředku, které překážely jeho věcnému vyřízení. Šlo o případ, kdy dovolací soud usnesením odmítl dovolání, které bylo podáno opožděně, osobou k dovolání neoprávněnou nebo které směřovalo proti rozhodnutí, proti němuž není dovolání přípustné.

Dále šlo o případ, kdy dovolací soud usnesením zastavil dovolací řízení, jestliže: dovolatel nebyl zastoupen advokátem a zároveň neprokázal, že má právnické vzdělání buď sám, nebo jeho zaměstnanec, který za něho jedná a nepodařilo se tento nedostatek přes výzvu soudu odstranit; dovolání trpělo jinou vadou, která bránila dalšímu postupu dovolacího řízení, a nezdařilo se tuto vadu přes výzvu soudu odstranit; nebo dovolatel vzal dovolání zpět.

Ve všech výše uvedených případech skončilo dovolací řízení doručením příslušného usnesení dovolateli, resp. jeho advokátovi. Teprve tehdy, pokud nebyly splněny podmínky pro odmítnutí dovolání ani pro zastavení dovolacího řízení, přistoupil soud k meritornímu jednání o důvodnosti dovolání.

V podstatě zde měl dvě možnosti. Buď rozsudkem dovolání zamítl, došel-li k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu bylo správné z hlediska uplatněných dovolacích důvodů nebo rozsudkem napadené rozhodnutí odvolacího soudu zrušil, pokud došel k závěru, že dovolání bylo z hlediska uplatněných důvodů oprávněné. Jelikož dovolací řízení bylo vybudováno výlučně na principu kasačním a nikoli reformačním, nemohl dovolací soud nikdy napadené rozhodnutí změnit.

Zamítl-li dovolací soud dovolání jako neodůvodněné, byla doručení tohoto rozsudku věc definitivně vyřízena. Napadené rozhodnutí odvolacího soudu bylo nadále pravomocné. Zrušil-li však dovolací soud napadené rozhodnutí odvolacího soudu, měl více možností dalšího postupu:

- vrátil věc odvolacímu soudu k dalšímu řízení,
- zrušil zároveň i rozhodnutí soudu prvního stupně a vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení, popřípadě
- postoupil věc orgánu, do jehož pravomoci náleží,
- usnesením rozhodl též o zastavení řízení, zrušil-li rozhodnutí obou nižších stupňů, protože bylo rozhodnuto o věci, která nenáleží do pravomoci soudů, osoba vystupující jako účastník řízení neměla způsobilost být účastníkem, v téže věci bylo již dříve pravomocně rozhodnuto nebo zahájeno řízení, anebo chyběl návrh na zahájení řízení.

Pokud dovolací soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu, popř. i rozhodnutí soudu prvního stupně a vrátil věc k dalšímu řízení soudu, jehož rozhodnutí bylo zrušeno, měl tento soud povinnost jednat dále o věci. Přitom byl pro něho právní názor soudu, který o dovolání rozhodl, závazný. V novém rozhodnutí rozhodl soud znovu i o nákladech původního řízení. Novým rozhodnutím soudu nemohly být dotčeny právní vztahy někoho jiného než účastníka.

Závaznost právního názoru dovolacího soudu se vztahovala na skutková zjištění, z něhož tento soud vycházel. Toto skutkové zjištění mohlo být v dalším řízení před soudy nižšího stupně ovšem změněno novými přednesy a návrhy účastníků a novými důkazy, a to do té míry, že vylučovalo aplikaci právního názoru, z něhož vycházel dovolací soud vzhledem k jinému skutkovému zjištění. V takovém případě byl nižší soud povinen samostatně hodnotit výsledky nového dokazování a mohlo dojít k novým skutkovým závěrům, které musel samostatně posuzovat po stránce právní.

Rozhodnutí dovolacího soudu bylo třeba doručit všem účastníkům řízení, resp. jejich zástupcům. Právní účinky tohoto rozhodnutí nastávaly teprve doručením. Rozhodnutí o dovolání doručil soud prvního stupně, pokud je nedoručil dovolací soud přímo. Byla-

li věc vrácena k dalšímu řízení odvolacímu soudu, předložil mu soud prvního stupně spis k dalšímu řízení.

Občanský soudní řád neobsahoval zvláštní ustanovení o nákladech dovolacího řízení.

Na základě ustanovení § 243 b odst. 4 o. s. ř., podle kterého pro řízení u dovolacího soudu platilo obdobně ustanovení § 224 odst. 1 o. s. ř., stanovící, že ustanovení o nákladech řízení před soudem prvního stupně platí i pro řízení odvolací, lze dojít k závěru, že pro rozhodování o nákladech dovolacího řízení se použilo obdobně ustanovení § 137 až 151 o. s. ř.²⁴⁸

Náklady dovolacího řízení tak byly zejména:²⁴⁹

- hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, včetně soudního poplatku; k hotovým výdajům účastníků a jejich zástupců náleželo jízdné, stravné a nocležné,
- ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců,
- náklady důkazů,
- odměna notáře za prováděné úkony soudního komisaře a jeho hotové výdaje,
- odměna správce dědictví a jeho hotové výdaje,
- tlumočné a
- odměna za zastupování, byl-li zástupcem advokát nebo komerční právník.

Určování hotových výdajů, jakož i způsob zjištění ušlého výdělku účastníků a jejich zákonných zástupců a určování svědečného se řídilo ustanoveními § 29 až 33 vyhl. Č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění vyhl. Č. 584/1992 Sb., a vyhl. Č. 194/1993 Sb.

Způsob placení nákladů dovolacího řízení vyplýval z ustanovení § 140 a § 141 o. s. ř. Právní úprava zde vycházela z tzv. zájmového principu. Náklady řízení, které vznikali účastníku řízení nebo jeho zástupci nebo které bylo třeba vynaložit v jeho zájmu, platil zásadně účastník. Pakliže byl účastníku ustanoven advokát, platil náklady stát. Stát rovněž platil náklady důkazu u účastníka, u něhož byly předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, a náklady spojené s tím, že účastník jednal ve své mateřštině.

²⁴⁸ BUREŠ, J., DRÁPAL, L. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha 1994, s. 107.

²⁴⁹ § 137 o. s. ř.

O povinnosti k náhradě nákladů dovolacího řízení dovolací soud rozhodoval bez návrhu, a to zpravidla v rozhodnutí, jímž se řízení u něho končilo. Podle obsahu rozhodnutí dovolacího soudu mohly nastat tyto případy:²⁵⁰

- a) Dovolací soud dovolací řízení zastavil proto, že nebyla splněna podmínka vyplývající z ustanovení § 241 odst. 1 věty druhé o. s. ř., nebo proto, že dovolání mělo nedostatky, pro něž nešlo v řízení pokračovat, anebo proto, že dovolatel vzal dovolání zpět.

V těchto případech platilo, že dovolatel z procesního hlediska zavinil, že řízení muselo být zastaveno. Měl proto povinnost nahradit svému odpůrci náklady řízení.²⁵¹

- b) Dovolací soud dovolání odmítl, neboť dovolání bylo podáno opožděně nebo někým, kdo k dovolání nebyl oprávněn, anebo směřovalo proti rozhodnutí, proti němuž nebylo dovolání přípustné.

Vznikly-li odpůrci dovolatele náklady, byl dovolatel povinen mu je nahradit. Odmítnutí dovolání se svojí povahou blížilo zastavení dovolacího řízení a, zavinil-li dovolatel, že dovolání muselo být odmítnuto, bylo možné postupovat analogicky podle ustanovení § 146 odst. 2 věta první o. s. ř.

- c) Dovolací soud dovolání zamítl.

Dovolatel nebyl ve věci úspěšný, a proto byl povinen nahradit svému odpůrci náklady dovolacího řízení.²⁵² Úspěchem ve věci se tu ovšem nerozuměla věc sama, která byla předmětem řízení před soudem druhého stupně, ale předmět dovolacího řízení. Ve věcech, v nichž řízení mohlo být zahájeno i bez návrhu, vycházel však i dovolací soud z ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

²⁵⁰ Vycházím z BUREŠ, J., DRÁPAL, L. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha 1994, s. 108-109.

²⁵¹ § 146 odst. 2 věta první o. s. ř.

²⁵² § 142 odst. 1 občanského soudního řádu.

6.2.1. Změna právní úpravy dovolání podle zákona 238/1995 Sb.

Na základě zákona č. 238/1995 Sb. s účinností od 1. ledna 1996 (kterým se měnil a doplňoval zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád) došlo k výrazné změně úprav dovolání, a z toho důvodu je třeba tento zákon zde uvést. Podle důvodové zprávy hlavním cílem této novely bylo promítnutí apelačního a kasačního principu do soudní soustavy na našem území.

Novou právní úpravou došlo k odstranění dosavadní úpravy, kdy v závislosti na tom, který soud rozhodoval ve věci v první instanci, byly dovolacími soudy, soudy vrchní nebo Nejvyšší soud. K uskutečnění tohoto cíle byla provedena změna § 10a o. s. ř., kterým bylo nově stanoveno, že o dovoláních proti rozhodnutím odvolacích soudů rozhoduje pouze Nejvyšší soud. Vrchním soudům zůstala pouze role apelačních soudů.

Na základě novely došlo také k provedení dílčích změn dovolacího řízení, především v přípustnosti dovolání. Dovolání bylo mimo jiné nově připuštěno proti usnesením odvolacího soudu, která byla vyjmenována v nově zařazeném § 238a.

Dle odstavce 1 písm. a) výše citovaného paragrafu bylo přípustné dovolání proti usnesení odvolacího soudu, jímž bylo změněno usnesení soudu prvního stupně. Avšak toto neplatilo, pokud šlo o usnesení o nákladech řízení, o příslušnosti, o předběžném opatření, o přerušení řízení, o pořádkové pokutě, o znalečném, o tlumočném, o soudním poplatku, o osvobození od soudních poplatků, o ustanovení zástupce účastníků nebo jeho odvolání, o nepřipuštění zastoupení, o odměně notáře za prováděné úkony soudního komisaře a jeho hotových výdajích, o odměně správce dědictví a jeho hotových výdajích.

Podle odstavce 1 písm. b) bylo dále dovolání přípustné, když bylo rozhodnuto tak, že se zpětvzetí návrhu nepřipouští, nebo tak, že se zpětvzetí návrhu připouští, rozhodnutí soudu prvního stupně zrušuje a řízení zastavuje. Opět zde byla stanovena výjimka. To neplatilo o věcech, v nichž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění, které nepřevyšovalo 20 000 Kč a v obchodních věcech 50 000 Kč.

Dovolání bylo také přípustné podle odstavce 1 písm. c) když bylo rozhodnutí prvního stupně zrušeno a řízení zastaveno, popř. věc byla postoupena orgánu, do jehož

pravomoci náleží. Dále podle písm. d) když bylo odvolacím soudem potvrzeno usnesení soudu prvního stupně, jímž bylo řízení zastaveno pro nedostatek pravomoci soudu, dle písm. e) když bylo odvolání odmítnuto, dle písm. f) když bylo odvolací řízení zastaveno. Dovolání podle odst. 1 písm. a) a b) nebylo přípustné proti usnesením, jimiž bylo rozhodnuto ve věcech, které upravoval zákon o rodině

V případě otázky přípustnosti dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu bylo proti minulé úpravě v právní úpravě přípustnosti dovolání obsažené v § 237 odst. 1 o. s. ř. v návěti vypuštěno slovo „každému“ a tím byla zpřesněna právní úprava, neboť i tehdy nebylo dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, ale jen proti rozhodnutí, které trpělo vadami v písm. a) až g) tohoto ustanovení.

Do ustanovení § 237 o. s. ř. byl zároveň připojen odstavec 2, kterým bylo stanoveno, že dovolání není přípustné proti rozsudkům, kterými bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že zde není. Z nové právní úpravy dovolání mj. vyplývalo, že ve věcech rozvodu manželství, neplatnosti manželství nebo určení, že manželství neexistuje, šlo dovoláním napadnout zamítavé rozsudky, jimiž bylo rozhodnuto v uvedených věcech, popř. šlo dovoláním napadnout i jiná (nemeritorní) rozhodnutí, která byla vydána v těchto věcech.

Podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. bylo možné dovoláním napadnout rozhodnutí odvolacího soudu ať již bylo rozhodnuto ve formě usnesení či rozsudku, popř. nebyla rozhodující ani povaha předmětu řízení. Dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu však muselo být postiženo některou z vad řízení uvedených v tomto ustanovení, aby mohla být konstatována přípustnost dovolání. Shledal-li dovolací soud, že řízení tvrzenou vadou postiženo nebylo, dovolání odmítl pro jeho nepřípustnost.²⁵³

Na základě nové právní úpravy bylo v § 238 odst. 2 písm. a) o. s. ř. stanoveno, že dovolání není přípustné ve věcech, v nichž dovoláním dotčeným výrokem bylo v občanskoprávních věcech rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 20.000,- Kč, a jednalo-li se o obchodní věc, činila tato částka 50.000,- Kč.

Pro posouzení přípustnosti dovolání byla určující peněžní částka uvedená ve výroku rozhodnutí odvolacího soudu, nikoliv např. výše peněžitého plnění uvedeného v petitu

²⁵³Srv. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 11. 1994 sp. zn. 3 Cdo 83/94.

žaloby. Také nešlo, bylo-li žalobou požadováno vydání věci, vycházet při posuzování přípustnosti dovolání z jejího peněžitého ocenění. Při posuzování přípustnosti dovolání se nepřihlíželo k příslušenství pohledávky.²⁵⁴

Nově byla upravena přípustnost dovolání založená rozhodnutím soudu.²⁵⁵ Přípustnost dovolání bylo možné založit proti potvrzujícímu rozsudku (nebo usnesení) odvolacího soudu ve věci samé tak, že odvolací soud ve výroku rozhodnutí vyslovil, že dovolání je přípustné, neboť má po právní stránce zásadní význam.

Odvolací soud mohl přípustnost dovolání založit svým rozhodnutím nově na základě návrhu účastníka řízení, popř. mohl takto učinit i bez návrhu sám. Přípustnost dovolání mohl odvolací soud založit pouze pro řešení právních otázek, nikoliv již např. pro posouzení úplnosti skutkových zjištění, a to jen ve výroku rozhodnutí, nikoliv např. tak, že tuto skutečnost uvedl v odůvodnění rozsudku.

Jestliže účastník řízení podal návrh na vyslovení přípustnosti dovolání nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku nebo před vyhlášením (vydáním) usnesení ve věci samé, musel odvolací soud o tomto návrhu rozhodnout, a pakliže neshledal, že jeho rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam, návrh ve výroku rozhodnutí zamítl.

V případě této okolnosti mohl pak účastník řízení podat dovolání a poté bylo na dovolacím soudu, aby posoudil, zda dovoláním napadené rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam či nikoliv. Stejně následky jako zamítnutí na vyslovení přípustnosti dovolání mělo i to, že odvolací soud o včasném návrhu nerozhodl.²⁵⁶

Jako negativní se jevílo to, že pokud odvolací soud vyslovil, že dovolání je přípustné, nemohl dovolací soud posuzovat, zda rozhodnutí odvolacího soudu či vymezená právní otázka má po právní stránce zásadní význam a názorem odvolacího soudu byl vázán s tím důsledkem, že o dovolání ve vymezeném rozsahu musel rozhodnout.

Přípustnost dovolání byla možná pouze k posouzení právních otázek. Dovolacím důvodem mohlo být pouze nesprávné právní posouzení věci. Pokud byla přípustnost

²⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 1. 1998, sp. zn. 2 Cdo 322/97.

²⁵⁵ Viz § 209 o. s. ř.

²⁵⁶ BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC, M. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 625.

dovolání vyslovena jen k některé z právních otázek řešených v rozhodnutí odvolacího soudu, bylo možné dovolání podat pouze v tom rozsahu, tj. k přezkumu pouze této vymezené otázky.²⁵⁷

Avšak takto nemohla být založena přípustnost dovolání proti rozsudku, kterým bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že zde není,²⁵⁸ nebo v případě, že dovoláním dotčeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění, které nepřevyšovalo částku 20 000 Kč a v obchodních věcech 50 000 Kč,²⁵⁹ dále ve věcech upravených v zákoně o rodině s výjimkou rozsudků o omezení či zbavení rodičovských práv, určení popř. popření otcovství nebo o nezrušitelné osvojení,²⁶⁰ popř. proti usnesením, jimiž bylo rozhodnuto ve věcech upravených zákonem o rodině.²⁶¹

Právní úprava dovolacích důvodů byla nadále shodná s předchozí úpravou. Dovolání svou povahou bylo mimořádným opravným prostředkem, kterým se napadala pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, a to jak rozsudek, tak usnesení, pokud to zákon připouštěl.

Dovolání jako mimořádný opravný prostředek měl funkci nápravnou a sjednocovací. Funkce nápravná působila retrospektivně, neboť odstraňovala vady již vydaných a poté přezkoumávaných rozhodnutí soudů nižších instancí. Druhá funkce působila prospektivně, jelikož Nejvyšší soud vytyčoval cestou sjednocování judikatury zásady a interpretační přístupy pro další rozhodování své i nižších instancí v podobných či tematicky blízkých věcech.²⁶²

Občanský soudní řád neupravoval funkční příslušnost soudu k projednání dovolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně. Nedostatek funkční příslušnosti dovolacího soudu k projednání dovolání podaného proti rozsudku soudu první instance byl neodstranitelným nedostatkem podmínky řízení a dovolací soud řízení o takovém podání ve smyslu § 104, odst. 1 o. s. ř. zastavil. Z tohoto důvodu muselo být i řízení o dovolání proti takovému rozhodnutí dle výše citovaného ustanovení zastaveno.

²⁵⁷ K tomu srv. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. května 1999, sp. zn. 33 Cdo 866/99; rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 2 Cdon 1758/1996.

²⁵⁸ §237, odst. 2 o. s. ř.

²⁵⁹ §238, odst. 2, písm. a) o. s. ř.

²⁶⁰ §238, odst. 2, písm. b) o. s. ř.

²⁶¹ §238a, odst. 2, o. s. ř.

²⁶² DAVID, L. *Na hranicích práva. Soudcovské eseje*. Praha: Leges, 2012, s. 82.

Z toho, že dovolání směřovalo proti pravomocným rozhodnutím odvolacího soudu, plynulo, že s jeho podáním nebyl spojen suspenzivní účinek, tedy právní moc se neodkládala až do rozhodnutí o tomto opravném prostředku, popř. vykonatelnost napadeného rozhodnutí.²⁶³

6.3. Úprava odvolání v komparaci s úpravou dovolání v zákoně č. 519/1991 Sb.

Výše uvedenou charakteristiku a právní zakotvení odvolání v zákoně č. 519/1991 Sb. jako řádného opravného prostředku lze vzít jako základ pro komparaci s právní úpravou dovolání. Pro přehlednější komparační rozbor je níže vytvořena tabulka.

Odvolání	Dovolání
Pro odvolání platil princip univerzality.	Pro dovolání nikoliv. Dovolání bylo přípustné pouze proti zákonem výslovně určeným rozhodnutím odvolacích soudů.
Odvoláním šlo vytýkat skutková i právní pochybení soudu první instance. Kritériem byla věcná správnost rozhodnutí soudu první instance.	Dovolání šlo odůvodnit pouze takovými procesními vadami, popřípadě vadami skutkového a právního posouzení, které zákon formuloval do čtyř dovolacích důvodů.
Odvolacími důvody ani odvolacím návrhem ²⁶⁴ nebyl odvolací soud vázán.	Uplatněnými dovolacími důvody byl dovolací soud zásadně vázán.
Odvolací soud sice přezkoumával napadené rozhodnutí v mezích podaného odvolání, nebyl však při tom vázán odvolacími důvody.	Rozhodnutí odvolacího soudu bylo na základě dovolání přezkoumáno ve stavu, v jakém bylo vydáno. Uplatňování nových skutečností a dokazování nebylo možné. ²⁶⁵ Dovolací soud posuzoval

²⁶³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 498.

²⁶⁴ Vyjma jeho rozsahu, mělo být rozhodnutí soudu prvního stupně přezkoumáno.

	<p>správnost rozhodnutí odvolacího soudu se zřetelem k uplatněným dovolacím důvodům a v mezích dovolání.</p>
<p>Byl oprávněn sám napadené rozhodnutí měnit.</p>	<p>Rozhodování dovolacího soudu bylo založeno na kasačním principu.</p>

Při srovnání právní úpravy odvolání podle civilního soudního řádu s právní úpravou dovolání v civilním soudním řádu lze dojít k závěru, že základní rozdíl mezi těmito dvěma právními instituty spočíval v tom, že dovolání bylo upraveno jako mimořádný opravný prostředek a v důsledku toho bylo založeno na kasačním principu.

Naproti tomu právní úprava institutu odvolání podle civilního soudního řádu stála na principu, že na základě tohoto řádného opravného prostředku šlo napadené rozhodnutí soudu změnit. Vzhledem k systému tří instancí bylo cílem konečné rozhodnutí u soudu,²⁶⁶ který se věcí zabýval v důsledku opravného prostředku, který byl podán proti rozhodnutí odvolacího soudu. Za jistý nedostatek lze v právní úpravě poukázat na to, že do určité míry mohly zůstat bez možnosti přezkoumání nemeritorní usnesení odvolacích soudů,²⁶⁷ které měly nebo mohly mít pro účastníky řízení rozhodující význam.

Zmiňme se zde ještě o vztahu mezi dovoláním a stížnostmi pro porušení zákona, zejména kde přicházela v úvahu jejich souběžná existence. Bureš a Drápal byli toho názoru,²⁶⁸ že tam kde by současně bylo přípustné dovolání i stížnost pro porušení zákona, a kde by oba tyto opravné prostředky byly podány, bylo třeba řízení o nich spojit ke společnému projednání a rozhodnout o nich v jediném rozhodnutí.

Hlavním důvodem, který Bureše a Drápala k tomuto výše uvedenému názoru vedl, byla skutečnost, že soud byl při rozhodování o dovolání i při rozhodování o stížnosti pro porušení zákona vázán též jejich důvody a že právní názor soudu, který rozhodoval

²⁶⁵ S výjimkou prokazování dovolacích důvodů uvedených v § 241 odst. 2 písm. a) a b) občanského soudního řádu.

²⁶⁶ BUREŠ, J., DRÁPAL, L. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 13.

²⁶⁷ Např. usnesení o odmítnutí odvolání.

²⁶⁸ BUREŠ, J., DRÁPAL, L. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 17.

o dovolání a o stížnosti pro porušení zákona, byl v dalším řízení, pokud bylo napadené rozhodnutí zrušeno a věc vrácena k dalšímu řízení, závazný.

V případě, že by tomu tak nebylo, že by platilo pravidlo předstihu a že by napadené rozhodnutí bylo zrušeno, by totiž nebylo možné o druhém z těchto opravných prostředků meritorně rozhodnout – oba tyto mimořádné opravné prostředky sledovaly stejný cíl a to zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci k dalšímu řízení – a důvody v něm uvedené by se neuplatnily, i kdyby byly pro posouzení věci významné.

Spojení řízení ke společnému projednání a rozhodnutí bylo přitom dobře možné, neboť dovolacím soudem a soudem rozhodujícím o stížnosti pro porušení zákona byl v těchto případech stejný vrchní soud.

7. Odvolání a dovolání podle tzv. Velké novely z roku 2000

Charakter civilního procesu a také odvolacího a dovolacího řízení podstatně změnil zákon č. 30/2000 Sb., nazýván též jako tzv. velká novela. Co do rozsahu byl zákon mimořádný, neboť měl víc novelizačních bodů než občanský soudní řád,²⁶⁹ který v této době byl nepochybně brzdou požadavkům odpovídajícím řízení před soudem.²⁷⁰ Právě zrychlení a zefektivnění průběhu soudního civilního řízení bylo jedním z hlavních cílů této novely. Dalším cílem bylo připravení půdy pro celkovou rekonstrukci civilního řízení a prověřit nové procesní instituty v praxi.

Na základě této „velké novely“ některé nově zavedené instituty a jiné změny se v praxi uchytily,²⁷¹ jiné byly posléze zrušeny, neboť se ukázaly nevhodnými.²⁷² Zákon změnil nejen koncept opravných prostředků, ale i jejich základní zásady. Došlo ke změně pojetí dovolání, které mělo být základním prostředkem ke sjednocení rozhodovací činnosti obecných soudů.

7.1. Odvolání podle zákona č. 30/2000 Sb.

V případě institutu odvolání reagovala novela zejména na vysoký počet zrušujících rozhodnutí odvolacích soudů. V souvislosti s touto situací je třeba však zdůraznit, že se ale opět jednalo pouze o dílčí změnu principů a pravidel odvolacího řízení, zaměřující se především na zkrácení délky odvolacího řízení. Zejména byl kladen důraz na zásadu, aby rozhodovaná věc prošla každou instancí soudní soustavy jen jednou.

Odvolacímu soudu v systému neúplné apelace se umožňovalo napadené rozhodnutí potvrdit, změnit nebo zrušit. Zákonem tak došlo k posílení apelačního systému a to v tom směru, že odvolací soud mohl rozhodnutí soudu první instance zrušit z taxativně vymezených důvodů.

²⁶⁹ MACKOVÁ, A. Opravné prostředky v novele občanského řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 8, s. 24-38.

²⁷⁰ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L. Novelizovat ještě jednou občanský soudní řád? *Právní rozhledy*. 1999, č. 3, s. 105-114.

²⁷¹ Např. výzva v průběhu řízení podle § 118a občanského soudního řádu, poučení o neúplné apelaci podle § 119a občanského soudního řádu, taxativní výčet odvolacích důvodů v § 205 občanského soudního řádu.

²⁷² Např. soudcovská koncentrace podle § 118c občanského soudního řádu.

Na základě zákona došlo k rozšíření výjimek ze zákazu tzv. novot.²⁷³ Mezi výjimky ze zákazu tzv. novot byly zařazeny důkazy a skutečnosti, na základě kterých měla být splněna povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti nebo důkazní povinnost, a to za předpokladu, že pro nesplnění některé z uvedených povinností neměl odvolatel ve věci úspěch a že odvolatel nebyl řádně poučen.²⁷⁴ Zákonodárce pravděpodobně chtěl odstranit pochybnost, zda se uvedená situace dá podřadit pod dotčené ustanovení, tedy pod vady řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.²⁷⁵

Aby se snížilo množství kasačních rozhodnutí odvolacích soudů, přinesl zákon též změny v procesu dokazování v odvolacím řízení. I přes rozšíření možnosti dokazování před odvolacím soudem, důsledky neúplné apelace zůstaly zachovány. Při zjišťování skutkového stavu odvolacím soudem se jednalo o zákaz přihlížet k důkazům nebo skutečnostem, které byly uplatněny účastníky řízení v rozporu s ustanoveními občanského soudního řádu.²⁷⁶

Na základě zákona došlo k rozlišení opakování a doplnění dokazování v odvolacím řízení. Opakování dokazování bylo obecně přípuštěno, a dokonce bylo také uloženo jako povinnost, pokud odvolací soud měl za to, že je z důkazů provedených soudem první instance možné dospět k jinému skutkovému zjištění, než které učinil soud prvního stupně.

Odvolací soud mohl doplnit dokazování o účastníky navržené důkazy, které nebyly dosud provedeny, pokud to považoval za potřebné ke zjištění skutkového stavu věci. Takovéto doplnění provedl buď sám nebo prostřednictvím soudu prvního stupně nebo soudu dožádaného. Odvolací soud však neměl povinnost provést doplnění dokazování v případě, pokud by bylo rozsáhlé a jestliže ke skutečnosti, jež tímto měla být prokázána, dosud nebylo provedeno žádné nebo zcela nedostatečné dokazování.

I na základě této novely byl odvolací soud vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil soud prvního stupně. Avšak na rozdíl od předcházející právní úpravy, v případě, kdy

²⁷³ § 205a odst. 1 písm. d) občanského soudního řádu.

²⁷⁴ Odvolatel musel být poučen podle § 118a odst. 1 až 3 občanského soudního řádu.

²⁷⁵ WALTR, R. Nová právní úprava odvolacího řízení v občanském soudním řádu. *Právní zpravodaj*. 2005, č. 2, s. 1, 3-6.

²⁷⁶ Viz § 205a nebo §211a občanského soudního řádu.

měl za to, že mají být provedeny jiné než účastníky navržené důkazy nebo opakovalo-li se dokazování, provedl je odvolací soud sám. Oproti předcházející úpravě měl tak odvolací soud větší možnost nejen zopakovat důkazy, které byly provedeny před soudem prvního stupně, ale rovněž doplnit dokazování. To mělo přispět k tomu, že odvolací soud nebude jen rušit rozsudky a vracet věc soudu prvního stupně, ale zpravidla o věci sám rozhodne.²⁷⁷

Za účelem zajištění předvídatelnosti soudního rozhodování bylo zákonem č. 30/2000 Sb. stanoveno i pro řízení před odvolacím soudem obdobné použití § 118a občanského soudního řádu o poučovací povinnosti soudu o povinnosti tvrzení, o povinnosti důkazní, o právním posuzování věci a o dalších procesních právech účastníků.²⁷⁸ Zákon také výslovně stanovil, že porušení ustanovení § 118a občanského soudního řádu soudem prvního stupně je vadou řízení jen, jestliže potřeba uvést další tvrzení nebo důkazy vyplyne z odlišného právního názoru odvolacího soudu.

Zákon taktéž zúžil okruh případů,²⁷⁹ v nichž odvolací soud mohl rozhodnout bez nařízení jednání, takže nadále nebylo možné bez jednání rozhodnout o odvoláních směřujících proti usnesení ve věci samé, která šlo vydat v prvním stupni bez jednání. Úprava, která stanovovala, ve kterých případech lze rozhodnout o odvolání bez jednání ve věcech výkonu rozhodnutí, byla přesunuta do ustanovení § 254 odst. 6 o. s. ř.

Zmiňme se nyní o změnách, které se týkaly řízení před odvolacím soudem a činnosti soudu prvního stupně v odvolacím řízení. V případě činnosti soudu prvního stupně v odvolacím řízení představovala novela příznivou změnu v úkonech soudu prvního stupně v tom smyslu, že umožnila odmítání opožděného odvolání přímo soudem prvního stupně. Podobný smysl měl i důraz na odstranění vad odvolání tímto soudem, který byl zákonem vyjádřen jako zásadní povinnost soudu prvního stupně.

Novela rozšiřovala též případ, kdy napadené rozhodnutí mohl změnit soud prvního stupně sám, pokud odvolání v plném rozsahu vyhověl. Nově měl soud prvního stupně

²⁷⁷ BENEŠ, V. Zrychlení soudního řízení. *Právní rádce*. 2005, č. 5, s. 22-24.

²⁷⁸ § 213b občanského soudního řádu.

²⁷⁹ § 214 odst. 2 písm. c občanského soudního řádu.

tuto možnost i v případě, že bylo dovoláním napadeno usnesení soudu, kterým odmítl žalobu nebo jiný návrh na zahájení řízení,²⁸⁰ nebo odvolání jako opožděné.²⁸¹

Změn doznalo taktéž řízení před odvolacím soudem. Změnila se úprava situací, kdy nebylo třeba nařizovat jednání. Šlo jednak o přímo vyjmenované případy a jednak o případ, kdy odvolání bylo podáno pouze pro nesprávné právní posouzení věci a jestliže se současně účastníci svého práva na účast vzdali,²⁸² popř. s nenařízením jednání souhlasili.

Odvolací soud byl zásadně oprávněn přezkoumávat napadené rozhodnutí i z hlediska jiných odvolacích důvodů, než které byly uplatněny, s přihlédnutím k vadám, pro které bylo možno podat žalobu pro zmatečnost. Podle A. Mackové důvodem této konstrukce byl patrně záměr odstranit rozhodnutí, jehož správnost byla výrazně zpochybněna existencí zmatečnosti, co nejdříve.²⁸³

V případě rozhodnutí o odvolání byl odvolací soud zásadně oprávněn rozhodnout o potvrzení, změně, případně zrušení napadeného rozhodnutí. Změna odvoláním napadeného rozhodnutí byla možná i tehdy, pokud odvolací soud rozhodl tak, že schválil smír.

Odvolací soud mohl napadené rozhodnutí zrušit. Tento postup odvolacího soudu byl odpovídajícím řešením zjištění odvolacího soudu, které bránilo potvrzení nebo změně napadeného rozhodnutí, neboť zde byly závažné překážky existence rozhodnutí. Demonstrativní výčet těchto situací²⁸⁴ byl novelou zpřesněn tak, aby odpovídal zákazu novot

Dále ho novela doplnila o případ, kdy soud první instance nepokračoval v jednání s procesním nástupcem původního účastníka tak, jak mu ukládala novela.²⁸⁵ Ze zjištěných vad zmatečnosti, které by měly vést ke zrušení rozhodnutí soudu první instance, výslovně však novela vylučovala nesprávné obsazení soudu, které spočívalo v nahrazení samosoudce senátem.

²⁸⁰ Podle § 43 odst. 2, § 75a odst. 1 občanského soudního řádu.

²⁸¹ Podle § 208 občanského soudního řádu.

²⁸² § 205 odst. 2 písm. g občanského soudního řádu.

²⁸³ MACKOVÁ, A. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 8, s. 30.

²⁸⁴ Viz § 221 občanského soudního řádu.

²⁸⁵ Viz novelizované znění § 107 a nové ustanovení § 107 a občanského soudního řádu.

Po zrušení rozhodnutí soudu první instance byla novinkou v postupu odvolacího soudu výslovná úprava zastavení řízení poté, co odvolací soud zjistil nedostatek procesních podmínek, které nemohl odstranit.

Nově byla zavedena možnost, aby odvolací soud, pokud rozhodoval o zrušení rozhodnutí soudu první instance, protože nebyl dodržen závazný právní názor, nebo že v řízení došlo k závažným právním vadám, nařídil projednání věci jiným soudcem nebo senátem, anebo přikázal věc k dalšímu řízení jinému soudu prvního stupně, kterému byl též nadřízen.

Tímto postupem šlo vlastně o zvláštní druh sankce odvolacího soudu, který spočíval v odnětí věci. Pro toto řešení důvodová zpráva argumentovala tím, že je zde obava, že se pochybení budou v případě stejného soudce nebo senátu opakovat a dále zde byla inspirace trestním řádem, kde byl tento institut již zakotven.

Další změnou bylo oprávnění odvolacího soudu nařídít soudu prvního stupně, aby doplnil své rozhodnutí, pokud nerozhodl o některé části předmětu řízení, o nákladech řízení nebo o návrhu na předběžnou vykonatelnost, a výjimku ze zásady, že dojde-li ke zpětvzetí odvolání, nastane právní moc rozhodnutí, jako kdyby odvolání nebylo podáno, a to pro rozsudky, na základě nichž bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že není.

Nově byl upraven i postup pro zpětvzetí žaloby během odvolacího řízení. Odvolací soud zásadně zrušil rozhodnutí soudu prvního stupně zcela nebo v rozsahu zpětvzetí a řízení zastavil. K zastavení řízení ovšem může dojít pouze v případě, jestliže nastaly suspenzivní účinky odvolání, jinak muselo být rozhodnuto o odmítnutí odvolání a to bez ohledu na zpětvzetí návrhu.²⁸⁶ Pokud by ostatní účastníci nesouhlasili se zpětvzetím z vážných důvodů, odvolací soud vyslovil usnesením neúčinnost zpětvzetí a po jeho právní moci pokračoval v odvolacím řízení, s výjimkou zpětvzetí návrhu na rozvod manželství, na vyslovení neplatnosti manželství či na určení, zda tu manželství bylo či nikoliv.

Další nová úprava postupu odvolacího soudu spočívala v tom, kdy poté, co odvolací soud věc postoupil věcně příslušnému soudu. Otázka věcné příslušnosti byla pro tento

²⁸⁶ Viz důvodová zpráva k návrhu zákona č. 30/2000 Sb.

případ vyřešena rozhodnutím odvolacího soudu a na základě novely se nepoužil zavedený obecný postup, kdy o věcné příslušnosti výlučně rozhodovaly vrchní soudy nebo Nejvyšší soud.

V zájmu zachování principu přimosti a ústnosti bylo ovšem stanoveno, že věcně příslušný soud, který byl určen odvolacím soudem, může z dosavadních výsledků řízení využít jen uznání žalovaného a shodná skutková tvrzení účastníků. Některé nebo všechny provedené důkazy bylo však ze stejného důvodu možno využít pouze se souhlasem účastníků, kteří se tak mohli rozhodnout z důvodu úspory nákladů řízení anebo pro urychlení řízení.

Došlo také k rozšíření výčtu usnesení, proti kterým se nešlo odvolat.²⁸⁷ Jednalo se o další procesní usnesení, která byla vydávána v průběhu nebo po skončení řízení, u kterých by přezkum v odvolacím řízení byl pouze bezdůvodným protahováním v skončení řízení, a jejichž případná nesprávnost se nemohla projevit v nesprávném rozhodnutí ve věci.

Výraznou změnou byla nepřipustnost odvolání v tzv. bagatelních věcech. Odvolání nebylo již přípustné proti rozsudku, jímž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 2000 Kč.²⁸⁸ K příslušenství pohledávky se nepřihlíželo. Avšak toto se netýkalo rozsudku pro zmeškání a rozsudku pro uznání. Došlo zde k průlomem do principu dvojinstančnosti řízení.

Na základě novely bylo zavedeno, že odvolací lhůta běží až od právní moci opravného usnesení.²⁸⁹ Touto změnou se sledovalo nezbavení možnosti účastníka, který podal odvolání proti opravnému usnesení, aniž by včas napadl opravované rozhodnutí, podat odvolání proti opravovanému rozhodnutí, pokud odvolací soud dospěl k závěru, že opravné usnesení bylo správné.²⁹⁰

Jako další náležitost odvolání se objevil požadavek na rozsah, v jakém se odvolání podává.²⁹¹ Rozsah odvolání mohl odvolatel měnit pouze po dobu trvání lhůty k odvolání. Zákon také vymezil způsobilé odvolací důvody v odvolání proti rozsudkům

²⁸⁷ § 202 odst. 1 občanského soudního řádu.

²⁸⁸ § 202 odst. 2 občanského soudního řádu.

²⁸⁹ § 204 odst. 1 občanského soudního řádu.

²⁹⁰ Srv. důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 30/2000 Sb.

²⁹¹ § 205 občanského soudního řádu.

a usnesením ve věci samé. V zákoně je přímo uvedený jejich taxativní výčet. I když odvolací soud mohl odvolání přezkoumávat i z jiných důvodů než které byly odvolatelem uvedeny, tak v odvolání musel být alespoň jeden ze zákonných důvodů uveden, jinak by šlo o vadu, která by bránila dalšímu projednání, a odvolání by bylo odmítnuto.²⁹²

Lze říci, že asi největší změnu představovalo zavedení systému neúplné apelace.²⁹³ Systém neúplné apelace byl logickým prosazením prvků koncentrace řízení, kterou zavedla tato novela do řízení před soudem první instance.²⁹⁴

Neúplná apelace pro odvolací soud znamenala zákaz uplatnění nových skutečností a důkazů,²⁹⁵ které nebyly uplatněny v řízení před soudem prvního stupně. Avšak toto se týkalo pouze meritorních rozhodnutí. Z neúplné apelace byly na základě novely připuštěny výjimky. Jednalo se:

- o taxativně vymezené případy v ustanovení § 205a odst. 1 o. s. ř.
- řízení, v nichž se uplatňovala vyšetřovací zásada²⁹⁶
- exekuční řízení²⁹⁷

Také i ostatní účastníky stejně jako odvolatele omezovala novela při uplatňování nových skutečností a důkazů.²⁹⁸ Nově zavedený princip neúplné apelace se promítl i do rozsahu přezkumné činnosti odvolacího soudu, který ke skutečnostem a důkazům uplatněným v rozporu se zákazem novot již nemohl přihlížet. Nově tak soud přihlížel k vadám, pro které bylo možné podat žalobu pro zmatečnost.

²⁹² Podle § 212a občanského soudního řádu.

²⁹³ § 205a občanského soudního řádu.

²⁹⁴ Jednalo se např. o výzvu v rámci přípravy jednání podle § 114b občanského soudního řádu, výzvu v průběhu řízení podle § 118a občanského soudního řádu či tzv. poučení o neúplné apelaci podle § 119a občanského soudního řádu.

²⁹⁵ Jak bylo již výše nastíněno.

²⁹⁶ Viz § 205a odst. 2 občanského soudního řádu s odkazem na § 120 odst. 2 občanského soudního řádu v tehdejší znění. Jednalo se o řízení, které šlo zahájit i bez návrhu, a další, která byla taxativně vyjmenována.

²⁹⁷ Viz § 254 odst. 4 občanského soudního řádu v tehdejší znění. Platné znění občanského soudního řádu toto upravovalo v § 254 odst. 5.

²⁹⁸ § 211 a občanského soudního řádu.

Na rozdíl od předcházející právní úpravy bylo připuštěno odvolání proti rozsudku pro zmeškání a rozsudku pro uznání. Avšak pouze z důvodů, které byly vymezeny občanským soudním řádem.²⁹⁹ Jednalo se o vady uvedené v občanském soudním řádu,³⁰⁰ a skutečnosti nebo důkazy, jimiž mělo být prokázáno, že nebyly splněny předpoklady pro jejich vydání.³⁰¹ Pouze z těchto důvodů potom mohl odvolací soud uvedené rozsudky přezkoumávat.³⁰²

Novelou došlo také k přenesení pravomoci odvolacího soudu na soud první instance. Jednalo se o odmítnutí odvolání pro opožděnost soudem první instance.³⁰³ Přenesení této pravomoci z odvolacího soudu na soud první instance částečně odstranilo průtahy, k nimž dříve docházelo při odmítání odvolání. Pokud předseda soudu prvního stupně neodmítl opožděné odvolání, učinil tak pak odvolací soud.³⁰⁴ Novela dále upřesnila odstraňování vad odvolání soudem prvního stupně,³⁰⁵ které bylo nově koncipováno jako jeho povinnost, a ke kterému mělo docházet jen, pokud bylo odvolání podáno včas.

Také došlo k omezení výčtu případů, kdy nebylo třeba nařizovat jednání před odvolacím soudem.³⁰⁶ Jednání nebylo třeba nařizovat, pokud bylo odvolání podáno z důvodu nesprávného právního posouzení věci a účastníci se práva účasti na projednávání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasili. Avšak tento postup nebyl možný v případě, pokud měl soud doplnit nebo zopakovat dokazování.

Novela přinesla také zákaz uplatnění nového nároku v odvolání.³⁰⁷ Tento zákaz představoval, že změnou žaloby, která byla v odvolacím řízení obecně přípustná,³⁰⁸ nemohl být uplatňován nový nárok. Zákon v tomto případě tak zdůraznil princip dvojinstančnosti řízení a princip hospodárnosti řízení.

²⁹⁹ § 205b občanského soudního řádu.

³⁰⁰ § 205 odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu.

³⁰¹ Viz § 153a § 153b občanského soudního řádu.

³⁰² § 212a občanského soudního řádu.

³⁰³ § 208 občanského soudního řádu.

³⁰⁴ § 218a občanského soudního řádu.

³⁰⁵ § 209 občanského soudního řádu.

³⁰⁶ § 214 občanského soudního řádu.

³⁰⁷ § 216 odst. 2 občanského soudního řádu.

³⁰⁸ Viz § 211 a § 95 občanského soudního řádu.

7.2. Dovolání podle zákona č. 30/2000 Sb.

V období od 1. ledna 1992 do novelizace, která byla provedena na základě zákona č. 30/2000 Sb. nebylo dovolání ušetřeno změn, které rozhodně nelze označit za drobné. Mezi nimi patřila např. i přípustnost dovolání vyslovena odvolacím soudem.³⁰⁹ Zákon č. 30/2000 Sb. přebudoval systém opravných prostředků civilního procesu.

V pasáži věnované opravným prostředkům uváděla důvodová zpráva,³¹⁰ že novela je podstatným, i když jen částečným krokem k vytvoření definitivní podoby civilního procesu, který bude součástí připravované rekodifikace celého českého civilního soudního řízení. V důvodové zprávě se dále uvádí, že změny týkající se systému opravných prostředků byly uskutečněny s vědomím toho, že mezi právní veřejností byly doposud hluboce zakořeněny základní procesní postupy. Tudíž je každá významná změna velmi obtížně proveditelná a i to je důvod, proč samotná systematika zákona zůstala novelou nedotčena, a změny se týkaly jen některých, byť velmi důležitých principů.

Přestože jak vyplývá z důvodové zprávy, nebyla zákonem č. 30/2000 Sb. narušena samotná systematika zákona, rozsah změn byl tak velký, že změna bývá označována „velkou novelou“ o. s. ř.

Nová právní úprava dovolání, která umožňovala zavedení žaloby pro zmatečnost, směřovala k tomu, aby se rozhodování dovolacího soudu, kterým byl Nejvyšší soud, stalo primárním prostředkem unifikace judikatury. Zavedením žaloby pro zmatečnost se především zásadně měnily podmínky přípustnosti dovolání, neboť důvody přípustnosti dovolání podle předcházející právní úpravy se stávaly důvody žaloby pro zmatečnost.

Dosavadní pojetí kombinované přípustnosti dovolání se zachovalo, kdy šlo o některý z případů výslovně vyjmenovaných v ustanoveních § 237-239 a zároveň musel být dán jeden ze tří dovolacích důvodů stanovených v §241a odst. 2, resp. 3.³¹¹

³⁰⁹ MACKOVÁ, A. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 8, s. 35.

³¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., sněmovní tisk 257/0 ze dne 17. června 1999.

³¹¹ MACKOVÁ, A. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 8, s. 35.

Dovolání bylo přípustné, pokud šlo o:

- meritorní rozsudky nebo usnesení odvolacích soudů, kterými bylo rozhodnutí soudu prvního stupně změněno,³¹² nebo potvrzeno.³¹³ Dovolání bylo vyloučeno v bagatelních věcech a ve věcech upravených o rodině s výjimkou věcí výslovně vyjmenovaných.
- usnesení, která měnila nebo potvrzovala usnesení soudu prvního stupně o žalobě na obnovu nebo o zamítnutí návrhu na změnu v řízení o obnovu řízení.
- vyjmenovaná potvrzující nebo měnící usnesení v konkurzním a vyrovnacím řízení, o žalobě o zmatečnost, a o některé případy v exekčním řízení.
- usnesení, která měla zásadní význam pro řízení před soudem prvního stupně, nebo která se podstatným způsobem dotýkala procesních práv účastníků.

Novelou došlo k prodloužení lhůty pro podání odvolání. Od původní právní úpravy se lhůta pro podání dovolání prodlužovala na dva měsíce a počátek jejího běhu byl nově vázán k doručení rozhodnutí.³¹⁴ Pokud došlo k nesprávnému poučení dovolatele, mohla být tato lhůta překročena. Pokud chybělo poučení nebo dovolatel byl nesprávně poučen, že dovolání není přípustné, platila pro podání dovolání lhůta v délce čtyř měsíců.

Poučení účastníků o všech opravných prostředcích s výjimkou žaloby pro zmatečnost v písemném vyhotovení rozsudku se ukládalo soudu podle novelizovaného znění § 157 odst. 1. Poučovací povinnost odvolacího soudu byla zavedena novelou jako reakce na judikaturu Ústavního soudu.

Zmiňme zde jeho nález,³¹⁵ kterým Ústavní soud na základě ústavní stížnosti zrušil rozsudek Městského soudu v Praze z toho důvodu, že tento soud, jako soud odvolací, nepoučil účastníka o možnosti podat dovolání, čímž byl stěžovatel zkrácen na svém ústavně zaručeném právu na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Podle § 211 o. s. ř. ve spojení s § 157 odst. 1 a § 169 odst. 1 o. s. ř. je tedy

³¹² Zde bez dalšího.

³¹³ Pokud soud první instance rozhodl jinak, protože byl vázán právním názorem odvolacího soudu anebo jestliže dovolací soud dospěl k názoru, že rozhodnutí mělo po právní stránce zásadní význam, s tím, že příkladmo se uvádělo, kdy jde o rozhodnutí se zásadním významem po právní stránce.

³¹⁴ Srv. ŠNAJDEROVÁ, K. Některé změny v právní úpravě dovolání po novele o. s. ř. č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 11-12, s. 19.

³¹⁵ Nález Ústavního soudu z 31. května 1994, sp. zn. III. ÚS 65/1993.

odvolací soud povinen účastníky poučit v písemném vyhotovení svého rozhodnutí o tom, zda je proti němu dovolání přípustné, případně kde a v jaké lhůtě je lze podat.

Jestliže bylo dovolateli poskytnuto nesprávné poučení o dovolání, nebo neobsahovalo vyhotovení rozhodnutí odvolacího soudu poučení o dovolání, o lhůtě k dovolání nebo o soudu, u něhož se dovolání podává, jakož i tehdy, obsahovalo-li rozhodnutí nesprávné poučení o tom, že dovolání není přípustné, mohlo se dovolání podat do čtyř měsíců od doručení rozhodnutí.

Povinné zastoupení dovolatele advokátem zůstalo zachováno, avšak s tou změnou, že dovolatele mohl v rozsahu svého oprávnění, které vyplývalo z notářského řádu, zastupovat též notář. Zastoupení a sepsání dovolání advokátem nebo notářem nebylo však nutné tehdy, jestliže měl právnické vzdělání subjekt, který jednal za dovolatele, jímž byla právnická osoba, stát, obec nebo kraj podle novelizovaných znění § 21, §21a a § 21b.

Nová úprava postupu,³¹⁶ který se zaváděl pro činnost soudu první instance v odvolacím řízení, platil analogicky pro řízení dovolací. Soud prvního stupně byl soudem, který se podílel na dovolacím řízení posuzováním včasnosti dovolání, úkony k odstranění vad dovolání, zkoumáním procesních podmínek, opatřením důkazních prostředků a jiným šetřením. Tzv. blanketním dovoláním, která byla ve své podstatě pokusem o prodloužení lhůty k podání dovolání, měl čelit zákaz doplňování rozsahu dovolání nebo dovolacích důvodů po uplynutí lhůty k podání dovolání.

V případě podaného dovolání bez povinného zastoupení stanovil dovolateli soud pro splnění této podmínky. Konec této lhůty byl v tomto případě nejzazší dobou pro doplnění rozsahu nebo důvodů dovolání. Případy, kdy se dovolatel rozhodl řešit nedostatek povinného zastoupení žádostí o ustanovení zástupce k ochraně zájmů dovolatele, pakliže byly u něj předpoklady pro osvobození od soudního poplatku, řešila novela rovněž výslovně, a to tak, že lhůta pro doplnění rozsahu nebo důvodu dovolání běžela až od právní moci usnesení, kterým bylo rozhodnuto o žádosti o ustanovení zástupce.

³¹⁶ K činnosti soudu prvního stupně v dovolacím řízení a řízení před dovolacím soudem srv. MACKOVÁ, A. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 8, s. 36-37.

Nadále bylo řízení před dovolacím soudem, řízením bez jednání. Dovolací soud nařizoval jednání z důvodu vhodnosti, nebo pokud se provádělo dokazování. Jako v odvolacím řízení měl analogicky dovolací soud nově přihlédnout, pokud bylo dovolání přípustné, k vadám zmatečnosti i k jiným vadám, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly uplatněny. Pokud vyšly v řízení tyto vady najevo, mělo toto řešení, kdy se jimi zabýval dovolací soud z úřední povinnosti, přinést odstranění rozhodnutí v dovolacím řízení, aby nebylo nutné činit je předmětem dalšího řízení.

V rozhodování dovolacího soudu v dovolacím řízení došlo k zavedení možnosti rozhodnout o odmítnutí dovolání, které splňovalo podmínky přípustnosti, avšak bylo zjevně bezdůvodné. Další změna spočívala v možnosti dovolacího soudu rozhodnout, aby věc v dalším řízení projednával a rozhodoval jiný senát, resp. samosoudce nebo jiný odvolací soud, resp. jiný soud prvního stupně, pokud zrušil jejich rozhodnutí, protože nebyl dodržen závazný právní názor, nebo protože v řízení došlo k závažným vadám.

Zákon č. 30/2000 sb. stanovil, že usnesení dovolacího soudu, kterým odmítal dovolání jako nepřípustné, protože napadené rozhodnutí nemělo po právní stránce zásadní význam, anebo ho odmítl, ačkoliv bylo přípustné, ale zjevně nedůvodné, se nemuselo odůvodňovat.

8. Závěr

Cílem této práce bylo představit právní vývoj institutu odvolání a dovolání, představujících opravné prostředky v civilním řízení. Ve svém vývoji, tedy ve sledovaném období této práce, prošly tyto právní instituty výraznými změnami a byly také ovlivněny mimo jiné i obdobími, ve kterém byly uplatňovány.

V práci je věnována pozornost popsání těchto změn a proveden juristický rozbor ustanovení týkajících se odvolání a dovolání v jednotlivých právních předpisech a v jednotlivých obdobích našeho státu. Pozornost byla i částečně zaměřena na apelační, kasační a revizní opravný systém, zejména s důrazem na jejich specifika a rozdíly, které je možné mezi nimi najít.

Je nepochybné, a z právních předpisů v práci představených, že oba tyto instituty byly ovlivněny právním postojem té dané doby. Zajímavé se jeví období první Československé republiky, kdy tendence k vytvoření nových právních předpisů, které by nahradily předpisy recipované z rakousko-uherské monarchie na základě recepční normy č. 11/1918 Sb. z. a n., byla poměrně výrazná, tak se projevující např. i s ohledem na zájem právních myslitelů čerpat ze zahraničních zdrojů a jak bylo dále výše popsáno, avšak právě nastupující politická situace tomu zabránila.

V případě institutu dovolání zaznamenáváme v podstatě jeho pozdější zakotvení v právních předpisech (poprvé na základě josefínského soudního řádu z roku 1781) oproti institutu odvolání. Po roce 1948 byl dokonce institut dovolání zrušen a s jeho opětovným právním zakotvením se setkáváme až v předpisech po roce 1989, kdy došlo ke změně politického režimu v našem státě. V neposlední řadě dovolání zaznamenalo taktéž výraznou změnu ve své právní povaze, kdy z řádného opravného prostředku se stal prostředek mimořádný.

Také právní úprava odvolání v civilním procesu měla dlouholetou tradici. Výrazným mezníkem pro vývoj institutu odvolání na našem území byl rok 1548, kdy došlo ke zřízení apelačního soudu – radě nad apelací. Byl zřízen za vlády panovníka Ferdinanda I. s původním úmyslem soustředit odvolání od všech soudů. Pro odpor šlechty nebylo však možné tak širokou pravomoc prosadit a odvolacím soudem se stává tento soud v pozdější době.

Institut odvolání prošel rozsáhlými změnami, ale po celou dobu si udržoval svůj účel a nikdy nedošlo k jeho zrušení či nahrazení jiným právním institutem jako tomu bylo v případě dovolání.

V případě období po roce 1989 byla pozornost zaměřena jen na některé významné novely občanského soudního řádu, především na ty, které právě výrazně zasáhly do právní úpravy institutu odvolání a dovolání v civilním procesu. Na základě těchto novel bylo tak možné sledovat nejen opravné zásady, systémy, postup odvolacích a dovolacích soudů, nýbrž i vyzorovat nové moderní trendy v právní úpravě opravných prostředků.

Např. novelou č. 519/1991 Sb. došlo k opětovnému zakotvení institutu dovolání. Novelou č. 30/2000 Sb. došlo k navrácení k systému neúplné apelace, který byl velmi dobře zpracován již v civilním řádu soudním č.113/1895 Sb. Tento systém spočíval v zákazu uplatňování novot v odvolacím řízení. Termínem novoty byly myšleny nové skutečnosti a nové důkazy, které nebyly uplatněny v řízení před soudem prvního stupně v odvolání proti meritornímu rozhodnutí. Naproti tomu apelace úplná, která byla v občanském soudním řádu uplatněna před novelou 30/2000 Sb., vznášení novot umožňovala.

Charakter civilního procesu a také odvolacího a dovolacího řízení podstatně změnil právě zákon č. 30/2000 Sb., nazýván též jako tzv. velká novela. Co do rozsahu byl zákon mimořádný, neboť měl víc novelizačních bodů než občanský soudní řád, který v této době byl nepochybně brzdou požadavkům odpovídajícím řízení před soudem. Právě zrychlení a zefektivnění průběhu soudního civilního řízení bylo hlavním cílem této novely.

Jak odvolání, tak dovolání byly a jsou významnými instituty civilního řízení a zaslouží si pozornost nejen z hlediska teoretického ale i z hlediska právní praxe.

Seznam literatury a pramenů

Literatura:

- BENEŠ, V. Zrychlení soudního řízení. *Právní rádce*. 2005, č. 5.
- BUREŠ, J., DRÁPAL, L. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha: C. H. Beck, 1994.
- BUREŠ, J.; DRÁPAL, L. Novelizovat ještě jednou občanský soudní řád? *Právní rozhledy*. 1999, č. 3.
- BUREŠ, J., DRÁPAL, L., MAZANEC, M. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996.
- BULÍN, H. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, roč. 21, čís. 2/4.
- BULÍN, H. *Dovolání podle práv československého, německého a francouzského*. Brno, Praha: Orbis, 1935.
- ČEŠKA, Z. a kol. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989.
- DAVID, L. *Na hranicích práva. Soudcovské eseje*. Praha: Leges, 2012.
- DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- ELIÁŠ, K. Sto let civilního soudního řádu. *Právník*. 1995, roč. 134, č. 8.
- FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974.
- HARTMANN, A. Civilní soudní řád ze dne 1. srpna 1895, č. 113 ř. z. s uvozovacím zákonem a zákony a nařízeními v platnosti zachovanými. Tábor 1898.
- HORA, V. *Československé civilní právo procesní*. Díl III. 2. vyd. Opravné prostředky a zvláštní způsoby řízení se stálým zřetelem ke Slovensku a Podkarpatské Rusi. Praha: Komise spolku československých právníků „Všehrd“ v Praze, 1929.

JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V. Kodifikace a vývoj občanského práva procesního v 18. a 19. století. In: *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku*. Ostrava: KEY Publishing, 2007.

KLEIN, F. *Vorlesungen über die Praxis des Civilprocesses*. Vídeň 1900.

MACKOVÁ, A. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 8.

MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva*. Praha: Linde, 1997.

MALÝ, K., SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1918*. 2. vyd. Jinočany 1993.

MELICHAROVÁ, D. Dovolání - vývoj právní úpravy a návrhy de lege ferenda. In: KNOLL, V., BEDNÁŘ, V. (eds.). *Naděje právní vědy*. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006.

NEUMANN, G. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. Díl II. Zivilprozessordnung; Die Novellierung der Zivilprozeßgesetze in den Nachfolgestaaten. 4. vyd. Vídeň, 1928.

ROSENBERG, L. *Lehrbuch des deutschen Zivilprozeßrechts*. Leipzig 1909.

SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006.

SCHELLEOVÁ, I. *Český civilní proces*. Praha: Linde, 1997.

SCHELLEOVÁ, I. Dovolání v civilním řízení včera a dnes. *Bulletin advokacie*. 1997, č. 6-7.

SCHMIDT, H. *Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden*. Berlin 1927.

SCHUBERT, J. *Reforma civilního řádu soudního a řízení exekučního podle zák. č. 161/1936*. Praha 1937.

STAVINHOVÁ, J., HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno 2003.

ŠNAJDEROVÁ, K. Některé změny v právní úpravě dovolání po novele o. s. ř. č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 11-12.

VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.

WALTR, R. Nová právní úprava odvolacího řízení v občanském soudním řádu. *Právní zpravodaj*. 2005, č. 2.

WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vyd. Praha: Linde, 2006.

WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Linde, 2008.

WIPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

Prameny:

Zákon č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních.

Zákon o organizaci soudní č. 217/1896 ř. z.

Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

Zákon č. 142/1950 Sb.

Zákon č. 99/1963 Sb.

Zákon č. 519/1991 Sb.

Zákon č. 17/1993 Sb.

Zákon č. 241/1995 Sb.

Zákon č. 238/1995 Sb.

Zákon č. 30/2000 Sb.

Ministerské nařízení z 3. prosince 1897 č. 25801 min. věst. č. 44.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 11. 1994 sp. zn. 3 Cdo 83/94.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 2 Cdon 1758/1996.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 1. 1998, sp. zn. 2 Cdo 322/97.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. května 1999, sp. zn. 33 Cdo 866/99.

Nález Ústavního soudu z 31. května 1994, sp. zn. III. ÚS 65/1993.

Resumé

The purpose of this work is to outline the legal development of appeal (odvolání) and appellate review (dovolání) as civil procedure remedies. In the time frame covered by this work these legal institutes had undergone substantial changes, influenced also by the period of time of their application.

The work lays focus on their description and juristic analysis of provisions on appeal and appellate review in individual legal acts and in individual periods of legal development of our state. It also deals with appellate, cassation, and review principles in system of remedies, focusing in particular on their specificities and differences between them.

The legislation shown makes it obvious that both of these institutes had been under influence of legal approaches of their times. Era of the first Czechoslovak Republic is very interesting, as there was a very strong tendency to create new legislation replacing acts received from the Austria-Hungary monarchy via the Reception Act (No. 11/1918 Sb. z. a n.). This tendency also included the willingness of legal scholars to take inspiration abroad, the forthcoming political situation, however, prevented much of this endeavour.

In case of appellate review we can note it had been embedded in legislation (its first instance is Joseph's Act on Court Procedures of 1781) later than appeal. After 1948 appellate review was actually abolished, only returning to legal order in post-1989 acts under new political regime in our state. And it had also undergone a substantial change in its legal nature, switching from ordinary to extraordinary remedy.

The institute of appeal is also of long tradition in civil procedure. A significant milestone of its development in our territory is 1548 when a court of appeal was established – the Appellate Council. Established under the rule of Ferdinand I, its original purpose had been to concentrate in this court appeals from all courts. The nobility, however, resented such wide jurisdiction and hence only later this court actually became appellate court for all courts of the land.

There have been substantial changes in appeal. However, it has always kept its purpose and it has never been abolished or replaced by a different legal institute as in the case of appellate review.

As for the post-1989 era the focus of the work is quite narrow, only dealing with some important amendments to Act on Civil Court Procedure, especially with those that have had significant impact on appeal and appellate review in civil procedure. These amendments allow us to not only follow remedy principles and systems, and the procedure at courts of appeal and of appellate review, but also to identify new modern trends in legislation on remedies.

For instance, the amendment by act No. 519/1991 Sb. reintroduced the institute of appellate review. Amendment by act No. 30/2000 Sb. reintroduced the system of incomplete appellation that had been elaborated quite well already in the Act on Civil Court Procedure No. 113/1895 Sb. This system consists in a ban on introducing novelties in appellate procedure. “Novelties” denote using new facts and new evidence in the appellate procedure that had not been used in the first instance court. On the other hand, complete appellation as used in the civil procedure act prior to 30/2000 Sb. allowed introduction of novelties

The nature of civil procedure (and also of appellate and appellate review procedures) have been changed substantially by this act No. 30/2000 Sb., sometimes called “the large amendment”. Extraordinary in its size, this act has more provisions than the Act on Civil Court Procedure it amended. And at the time, this Act was quite obviously a barrier to requirements for court procedure. The main purpose of this amendment was to increase the speed and efficiency of civil court procedure.

Both appeal and appellate review have been and still are important institutes of civil procedure and are worthy of attention from both theory and legal practice.